

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

నెవ్వెంబరు 1971

సంపుటము : 48 :

సంచిక : 9 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

నెప్టెంబరు 1971

శరద్వైభవము	డా. తుమ్మపూడి కోటిశ్వరావు	1
బుడ్డా వేంగళరెడ్డి పాట	డా. తంగిరాల వేంకటసుబ్బారావు	3
జీవితనాక	శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రి	18
చోడవరం శిలాశాసన కాలనిర్ణయము	శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి	20
ది రోడ్	శ్రీ పి. కేశవరెడ్డి	25
‘వచన కవిత—అభిమానుల అత్యుక్తులు’		
ఒక పరిశీలన	శ్రీ టి. యల్. కాంతారావు	36
తెలుగు — ఇటాలియన్	శ్రీ యల్. మాలకొండయ్య	46
తప్పచెయ్యనివాడు	శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య	51
‘ఆంధ్ర సంస్కృత కోశము—ఒక సమీక్ష’	శ్రీ ఆర్. శ్రీహరి	53
భారత్ — రష్యా సంధి	శ్రీ ‘ఛత్రపతి’	58
“యావనే విషయైషినాం”	“ఆంగీరస్”	65
మనిషిని మరిచే శక్తులు...(?)	శ్రీ ముద్దసాని రాంరెడ్డి	71
గ్రంథవిమర్శలు		76

శ ర ద్వై భ వ ము

డా. తుమ్మపూడి కోటిశ్వరరావు

శ్రీ శివా తనూ జాత, నిరించిముఖప
యోరుహానిషణ్ణ, సితమృదు జ్యోతి హంస
పై నధివసించి వాహ్యశి వచ్చినట్లు
రమ్యచంద్రిక నెక్కి శరత్తు వచ్చె

క్రొంచపు డొక్కలో శితశరమ్మున స్వామిపానర్చినట్టి రం
ధ్రాంచిత మార్గముంబడి సయ్యాణములన్ భువికేగుదెంచె రా
యంచగముల్ శరత్సమయను మృగనటంచు వచింపగా, మరు
త్సంచలిరాప్పరోరుచిరదౌతపటాంచలపిండమగ్ధముల్

పాగరెక్కిన వివీల గగనమ్ము పాలించు—గల్గెబింబమున కళంకమును చూపి
భారతీవహనసౌభాగ్యమత్తమరాళ—పటలమ్ము దెసలందు పటనద్రోలి
భార్గవీపదపద్మ పరిగూహనోజ్జ్వల—పుండరీకచచ్చదమ్ములను చీల్చి
పార్వతీ గృహ సమీపమున అంకెలు వెట్టు—నందీశ్వరు నహమ్ము నతయొనర్చి

కృమ సిత కాంతి మిక్కిలి గండరిల్లి—
ఒండువిజేగిన ఏళుల యొడ్ల—నీట
నందములుచూచి తలయూచు చల్లనవ్వ
శరవణవనమ్ము తల తురాసంతరించె.

స్వర్గపుంబ్రాంగణములోని పారిజాత
వల్లి యొక డ్రభిభిత్తి కీపలకు ప్రాకి
కాపు వారంగ విరియు పూగుల్లి వోలె
కుముదబంధుండు మింటిపై కొప్పరించె

అకాశమ్మున జీరుకాడెడిని దీవ్యన్మంజులశ్వేతమా
లాకాదంబిను లెల్లెడన్ మదసురాశస్యచ్చపక్షచ్ఛటల్

శ్రీ కంజాత విపాండరమ్ములు-వియత్ కృష్ణా సానిర్మోకమల్
రాకేందు సుతచంద్రికాపుదులసాంద్రస్మిగ్ధ రోచిష్ణువుల్

తమపయిన్ పంతగిందు నబ్జముల పంక్తి
కకవికలు సేసి కోన చంకలను ద్రొక్కి
శూరతానూర్పి కొమ్ములు సూపి నిలిచి
ఒడ్డ నై తెల్లుపాద తలయూచి నవ్వె
అంధకద్విషత్కంధరబంధురమ్ము
ముగ్ధచంద్రికల్ చిలినిలిపోవు పథము
నీలి గగనమ్ము నందున రేల మెఱసె
చుక్కగములు కర్కంధ్రాసనూనములయి.

క్షుతకుంతాగ్రవిదారితారినిటలక్షోణివదేశమ్మునన్
వ్రతతమ్మై స్రవియించి పేరుకొను నస్రగంధి సాంగత్యప
ద్దతి బంధూకవసుంధరారుహము సంధానించె పుష్కంకురో
ద్దతి సంవ్యాంగన చీరచుంగులు వనాంతంబందు జీరాడగా

కోణపుని కండ్ల నూదురై గుచ్చుకొనెడి
స్వామి సవ్యవవేష్టగప్రాసశిఖర
ముక్తతీక్ష్ణాంశురై మబ్బు పారలలోని
బ్రహ్మ శిత సుయూఖమ్ములు ప్రసరించె

‘రాయలసీమ దానకర్ణుడు’

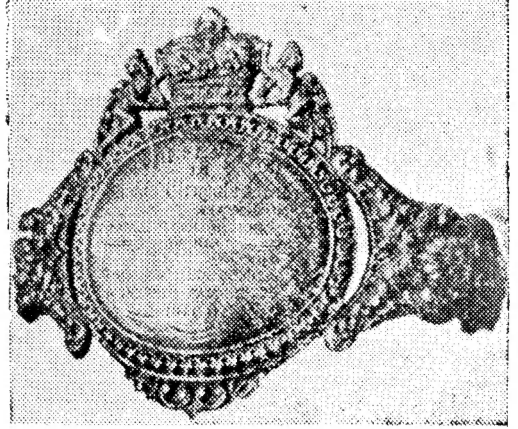
బుడ్డా వేంగళరెడ్డి పాట

డా. తంగిరాల వేంకటసుబ్బారావు

వీరగాథల (Ballads) లోను, వీరగాథానికల (Balladings) లోను తలచుగా యుద్ధవీరమే ప్రశంసించబడుచుండును. శేరిలింగంపల్లిలోను కట్టవడములలోను మాత్రము ల్యాగవీరమున్నది. దాన వీరమును బ్రశంసించు గాథానికలుగూడఁ దెలుగులోఁ గొన్నికలవు. మానవసేవయే మాధవసేవగా భావించి, కఱవుకాటకములందు సాటిమానవులకుఁ దమ సర్వస్వము నిచ్చివేసిన దానకర్ణులపైఁగూడ జాన పదులు భక్తిప్రపత్తులతోఁ బాటలు పాడుకొందురు. రాయలసీమలో బుడ్డావేంగళరెడ్డి, సుద్దవల్లిలక్ష్మమ్మ, సుద్దవల్లి రామచంద్రారెడ్డి, యాదాళ్ల నాగమ్మ, చిన్న అండ్లూరి శివమ్మ, మోదిన పక్కరిన్ మున్నగు వారి పైనను, నెల్లూరుమండలమున కోడూరి బాల కోటారెడ్డిగారి పైనను. గోదావరీమండలమున డొక్కా

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి సమాధి.
(ఉయ్యాలవాడ)

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి విక్టోరియా మహారాణి బహూకరించిన బంగారు పతకము.

(ఉయ్యాలవాడలో రెడ్డిగారి వంశస్థులకడ నున్నది.)

సీతమ్మగారిపైనను నిట్టి పాటలున్నవి. ఇవి కేవలము ప్రశంసలైనచో జానపదగేయము (Folk-songs) అగునునాని, గాథానికలు కానేరవు. కాని వీనిలో బుడ్డావేంగళరెడ్డిగారి పాట, డొక్కా సీతమ్మగారిపాట మున్నగువానిలోఁ గథాకథనమున్నది. కావున వివి వీర గాథానికలే!

ఇట్లు దానవీర ప్రశంసలగు లఘువీరగాథలలో బుడ్డావేంగళరెడ్డిగారిపాట ప్రశస్తమైనది. దీనికున్న వ్యాప్తి రాయలసీమలో మఱియే యితర గేయమునకును లేదు. రాయలసీమలో—ముఖ్యముగా రేనాడులో రైళ్లలోను, బస్సులలోను, తిరువాళ్లలోను నెక్కడఁ బట్టిన నక్కడ నీపాట వినిపించుచుండును. దీని చెక్కువగాఁ గుంటి గ్రుడ్డివారు పాడుచుందురు.

బుడ్డావేంగళరెడ్డి రేనాటి దానకర్ణుడు. రేనాటిసీమకు సుయ్యాలవాడ నారసింహారెడ్డిసూర్యుడు కాగా, నీ వేంగళరెడ్డి చంద్రుఁడైనాడు. ఈ ఘోర్య చంద్రు లిరువురును సుయ్యాలవాడ గ్రామమునకే చెందిన వారగుట మఱియొక విశేషము. ఈయన క్రీ. శ. 1822 లో జన్మించి, క్రీ. శ. 1900 లో స్వర్ణస్థుడయ్యెను. నారసింహారెడ్డి విప్లవకాలమున వేంగళరెడ్డి యువకుఁడుగా నుండియుండును. క్రీ. శ. 1866 లో విక్టోరియా మహారాణి వేంగళరెడ్డిగారి దానశీలత కబ్బిరపడి స్వర్ణపతకమును బహూకరించెను. ఇది ఉయ్యాల

వాదలో వారి వంశస్తులకడ వేటికిని గలదు. (17—4—1966 న నేనా గ్రామమునకుం బోయి దానిని జూచితిని.) ఈ స్వర్ణవతకముపై ముందు భాగమున నాంగ్లములోను, వెనుకభాగమున తెలుగు లోను నీ క్రిందివిధముగా వ్రాయబడియున్నది :

“Presented to Budda Vengala Reddi as a token of the high appreciation of Her Majesty's government of his munificent liberality to his destitute countrymen in the famine of 1866.”

‘1866 సంవత్సరములో సంభవించిన క్షామ కాలమందు నిరాధారముగావుండిన తన స్వదేశస్తులపట్ల జరిగించిన పుత్కృష్టమయిన బేదార్యమునకుగాను హర్ మెజస్టీరాజిగారివల్ల చేయబడిన శ్రేష్ఠమయిన గణ్యతకు ఆనవాలుగా బుద్దా వేంగళరెడ్డిగారికి బహుమానము యివ్వబడ్డది.’

క్రీ. శ. 1866 లో రాయంపేటలో గొప్ప క్షామము వచ్చినది. అది భాతనామ సంవత్సరముగు టచే దానిని ‘భాతకాపు’అని పిలిచిరి. ఇది ముఖ్యముగా అనంతపుర మండలమున సంభవించెను. బుద్దా వేంగళరెడ్డిగారు క్షామసిడిటైన ప్రజలకు మూడు నెలల పాటన్నవస్త్రములిచ్చి, కన్నతండ్రినల గాపాడెను. పండ్లెండు పాతరల భాగ్యమును ఇచ్చుచేసెను. తన దగ్గఱనున్న భాగ్యమయిపోగా, నిక్రమందగ్గల నప్పు చేసి కుమార్తెలను బోషించెను. రిబి, దఫీచి, కచ్చాదుల కోవలోనివాడు వేంగళరెడ్డి!!

బుద్దా వేంగళరెడ్డిగారి తండ్రి ‘నల్లవరెడ్డి’. ఉయ్యాలవాడగ్రామము వీరి స్వస్థలము. నల్లవరెడ్డిగారికి వేంగళరెడ్డి జ్యేష్ఠ పుత్రుడు. ఇతని తరువాత ‘తిమ్మమ్మ’యను కూతురును, ‘ఈశ్వరరెడ్డి’యను మఱియొక పుత్రుడును, నతని తరువాత ‘సుబ్బమ్మ’యను వేరొక పుత్రికయుఁ గలిగిరి. వేంగళరెడ్డిగారికి ‘వేంకటమ్మ’ ‘నాగమ్మ’యను నిరువురు భార్యలు కలరు. వీరిలో ‘నాగమ్మ’ చనిపోగా ‘చెన్నమ్మ’యను మఱియొక యువతిని వివాహమాడెను. కాని వీరిలో నే యొక్కరికిని సంతానము గలుగలేదు. (ఉయ్యాల వాడ గ్రామములోనున్న బుద్దా దస్తగిరిరెడ్డి

గారును, శివారెడ్డిగారును వేంగళరెడ్డిగారి తమ్ముడగు ఈశ్వరరెడ్డిగారి మనుమలు.)

వేంగళరెడ్డిగారి యింటిపేరు పూర్వము ‘మద్దెల’ నారని యుండెడిదనియు, వేంగళరెడ్డిగారు పుష్పదాన సరుకై కీర్తి గడించినతరువాత ‘గొప్పవాడు వేంగళ రెడ్డి’యను నర్థమున ‘బుడావేంగళరెడ్డి’యని పిలువఁ బడుచుండెననియు, నా ‘బుడా’ శబ్దమే జానపదుల యుచ్చారణలో ‘బుద్దా’గా మారెననియు రేనాటిలోఁ గొందఱు పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. నారసింహరెడ్డి యింటిపేరుకూడ మద్దెలవారేయని నాకు లభించిన యొక పీఠగాథానికనుబట్టి తెలియుచున్నది. నారసింహ రెడ్డి—బుద్దా వేంగళరెడ్డి యిరువురును బూర్వకాల మున నొకేవంశమువారు, జ్ఞాతులుకూడ. ఇరువురును మోటాటి రాజవంశీకులే. కాని నారసింహరెడ్డి పూర్వీ కులలో చెంచుకుల్ల జయరామిరెడ్డి కాలముననో లేక వీరనారసింహరెడ్డి కాలముననో యీ రాజకుటుంబములు రెండుగాఁ జీలిపోయినవి. అప్పటినుండియు వీరికిని వారికిని వైవాహిక సంబంధములులేవు. ఆచారవ్యవహారములును భిన్నములైనవి.* చిరకాలముగా నచ్చుచున్న మోటాటి రాజవంశము ‘నారసింహరెడ్డి గుంపు’ అనియు, ‘కృష్ణారెడ్డి గుంపు’అనియు రెండుగా విడి పోయినది. బుద్దా వేంగళరెడ్డిగారు కృష్ణారెడ్డి గుంపు నకుఁ జెందిన మోటాటి రావరెడ్డి!

బుద్దా వేంగళరెడ్డిగారు చేసిన దాన ధర్మములపై నెన్నియో కథలు జనవదములలో వ్యాప్తి యందున్నవి. అందుఁ గొన్నికథలు మాత్రమే పాటలోఁ బేర్కొనబడినవి. ఈ పాటకు నేను కర్నూలు మండలమున మూడు ప్రతులను సేకరించి తిని. సంవ్యాలలో నొకటి, కోనెలకుంట్లలో మఱి యొకటి, కాకరవాడలో వేరొకటి. స్వల్ప భేదములు తప్ప నీ మూడును నొకేరకముగా నున్నవని చెప్ప వచ్చును. వీని ప్రారంభ మిట్లుండును :

‘ఉత్తరాది ఉయ్యాలవాడలో
ఉన్నది ధర్మం సూడరయా.

* చూ. ‘ఉయ్యాలవాడ నారసింహరెడ్డి కథ’ అను నా వ్యాసము, భారతి, జూన్, 1969.

వేటికి బుద్ధా యెంగళరెడ్డి

దొడ్డు ప్రబువనీ 'తెలియరయా' ||ఉత్తరాది||

ఇది ఈ పాటకు బునరావుత్తి (Refrain). వేంగళ రెడ్డిగారి మూర్తి చిత్రణమంతయు నీక్రింది పంక్తు లలో గాననగును :

'దొడ్డు ప్రబువనీ దొరలు మెచ్చగా

ఇడుపున గూర్చో నుండునయా,

ఇడుపున గూర్చో వేంగళరెడ్డి

ఇక యిక నగులా నుండునయా' ||ఉత్తరాది||

దాత కలపులో దను ప్రాణములను నిలిపిన రాయల సీను దానకర్మనిఁ బ్రజలెట్లు దీవించురు :

'దానం దర్శం గృహం తెలిసి

ధర్మరాజువలె ఏలెనయా,

సచ్చిన బలికిన ఎంగళరెడ్డికి

సర్గలోకమే ఉన్నదయా' ||ఉత్తరాది||

పున్నెంపేసిన ఎంగళ రెడ్డికి

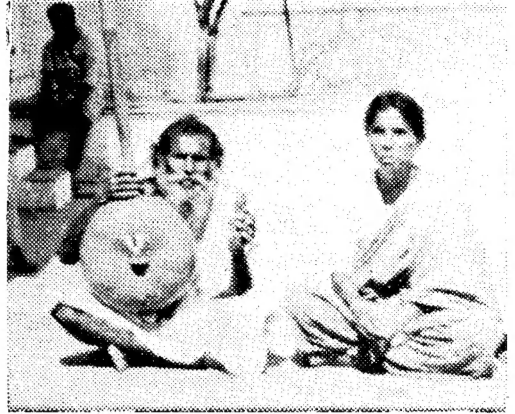
పూల పానుపే ఉండునయా,

మాటా సాచ్చం తెలిసిన ప్రబువని

మల్లెపూం పానేతురయా' ||ఉత్తరాది||

పుణ్యముజేసిన వేంగళరెడ్డిగారికి స్వర్గములో మల్లె పూల పాన్సు వేయుదురట ! ఎంత చల్లని దీవెన !!

దీని తరువాత వేంగళరెడ్డి బ్రాహ్మణున యెనుమును దానముచేసిన కథ చెప్పబడును. వేనవిలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు ఉయ్యాలవాడలోని వేంగళరెడ్డి గారి యింటికివచ్చి మజ్జిగ దాహమిమ్మని కోరెను. రెడ్డిగారి చిన్నభార్య చెన్నమ్మగారు లేచుటకు బద్ధం కించి 'మజ్జిగలేదు, సాండు' అనెను. 'ఈ మాట లరుగుమీఁదఁ గూర్చున్న వేంగళరెడ్డిగారికి విచారణ. ఆయన దిగ్గునలేచి, తిరిగి పోదోపుచ్చున్న బ్రాహ్మణు నాపి, యింటిలోనికివోయి కడవతీసి చూచెను. కడవ నిండుగా మర్చియున్నది. లేదనిచెప్పిన మజ్జిగను మరల నిచ్చినచో బాపముని భావించి, యా బ్రాహ్మ ణునకుఁ బంచభక్త్య పరమాన్నములతో భోజనము పెట్టించెను. 'మజ్జిగలేనిచో మనకీ యెను మెందు లకు ?' అని భార్యతోజెప్పి, పాడిగేదను చూడను

బుద్ధా వేంగళ రెడ్డిగారిని పీర్తించెడి గ్రుద్దిదా సమూహం.
(నంద్యాల, కర్నూలుజిల్లా)

నా బ్రాహ్మణునకు దానముచేసెను. ఎవరైన నా బ్రాహ్మణుని 'ఈ యెనుమెక్కడిది ?' యని ప్రశ్నిం చినచో, వేంగళరెడ్డిదని చెప్పవలదనియు, నట్లు చెప్పి నచో దాను 'బుణసడి యుందుననియు, నందుచే నా యెనుము దేవునిదని చెప్పవలసినదనియు వేంగళ రెడ్డిగారా బ్రాహ్మణునిఁ గోరిరట ! దాహము దీర్చు కొనుటకై కొంచెము మజ్జిగ నడుగఁగా నెను మునే తోలియిచ్చిన మహాదాత బుద్ధా వేంగళరెడ్డి!! దీని తరువాత వేంగళరెడ్డిగారి దాతృత్వమును బ్రకం సించు మఱికోన్ని కథలు వరుసగా నీచటలోనవచ్చును.

ఒకనాఁడొక పకీరుస్త్రీ వేంగళరెడ్డిగారింటికి భిక్షమునకై వచ్చెను. ఆమెకు వేంగళరెడ్డి యొక పట్టుచీరను దానముచేసెను, ఆ పట్టుచీర రెడ్డిగారి భార్యయగు చెన్నమ్మకుఁ బుట్టింటివారు పెట్టినది. ఆ చీరను దన భర్త దానముచేసెనని తెలియఁగనే చెన్నమ్మగారు పెరిటి మార్గమునవచ్చి, యా భిచ్చ గత్తెకడనున్న పట్టుచీరను తాగుకొని వేతొక నోలు చీర నిచ్చెను. అది వేంగళరెడ్డిగారికిఁ దెలిసి, బాధపడి, పట్టుదలతో సరిగానట్టి పట్టుచీరనే నేయించి, యా పకీరుననితకు దానమిచ్చుటయే కాక, యామెకుఁ దోబుట్టువుకన్న మిన్నగాఁ జీరపారెలుపెట్టి సాగ నంపెనట !

వేంగళరెడ్డిగారు గుర్రమెక్కి చెన్నపట్టణ ములోనున్న రాణి కడ కేగెను. ఆ రాణి రెడ్డినిఁ

జూచి యేడువేల రూపాయలిచ్చి, దానముచేయుమని కోరెను. ఆ సభాప్రాంగణము దాటుసరికే యా ధన మంతయు వెంగళరెడ్డి దానముచేసివైచెను. అతని వితరణశక్తికి విక్సారియారాణి యాశ్చర్య చకిత మయ్యెను :

'కురిసీ మిందా రాజెమ్మతల్లి
గుండెలావటిల నిలిపెనయా
వీడు ఎక్కడీ నరుడూ కాదూ
సెక్రవర్తి యనుకున్నదయా ||ఉత్తరాది||

కిలకిల కిలకిల రాణి నగీ
ఎండిబంగరూ అచ్చు ఫారమూ
ఆగదంటనే పలికెనయా!
కిలకిల కిలకిల రాణి నగీ
.....

రత్నాలదండ మెడకేసెనయా ||ఉత్తరాది||

అంతేకాదు, ఆ రాణి పండ్రెండుపుట్ల ధాన్యము పండెడి వేంగళరెడ్డిగారి పొలమునకుం బన్నులేకుండ జేసెను. కాని వేంగళరెడ్డిగారు రాబోవు కాలమెట్లుండునో యని సగముపన్ను కట్టెదనని చెప్పెను. అప్పటినుండి యకరమునకు మూడుకాసులవంతునం బన్ను చెల్లించు చుండెను.

వేంగళరెడ్డిగారి దగ్గఱ మిక్కిలిగ బలిసిన చక్కని యెద్దకటి యుండెను. (ఈ యెద్దనే తరువాతికాలమున అప్పలాపురం చెన్నారెడ్డి కొనెను.) ఒకనాఁడు మాలమాదిగల పిల్లలాట లాడుకొనుచు, బలిసియున్న వేంగళరెడ్డిగారి యెద్దునుజూచి, యా యెద్దు నిచ్చినచో దమకుం బండుగ వెదలిపోవునని పల్కిరి. రెడ్డిగారి జీతగాండ్రావూటలునిని కోపించి, యాపిల్లల వెంటబడి, తఱిమి తఱిమి కొట్టిరి. వేంగళరెడ్డిగారి కీ విషయము తెలిసి, మాల మాదిగల పిల్లలందఱను రప్పించి, వారి దెబ్బలకుం జికిత్సచేయించి, వారికి గడుపులనిండుగా భోజనములు పెట్టించి, యా యెద్దును వారికి దోలించెను. (పాటలో సంతవఱకే యున్నది. కాని జన్మశుతినీ బట్టి చెప్ప కట్టలో నా మాలపిల్లల పెద్దలు వేంగళ రెడ్డిగారి దగ్గఱకువచ్చి, మరల నా యెద్దును దోలి తెచ్చి, 'మహాప్రభో! పిల్లలు తెలియకచేసిన తప్పును

క్షమింపుండు' అని బ్రతిమాలిరటలు. ఇదియే సమం జనముగా దోచుచున్నది.)

వేంగళరెడ్డిగారి రెప్పుడును రాత్రులందే ప్రయాణములు చేయుచుండెడివారు. ఒకప్పుడు విరూ పాక్షిక బోదలంచి బయలుదేరెను. నలుగురు 'గొరక దొంగలు' రెడ్డిగారిని జంపుటకై యడ్డగించిరటలు. వెంగళరెడ్డిగారు 'నాయనా! మీ రాకలిగినియున్నారు. అన్నము తినిన తరువాత నన్నుజంపుడు!' అని యా దొంగల నింటికిదెచ్చి, కడుపునిండుగా భోజనములు పెట్టి, పిమ్మట 'నన్ను జంపుండు' అనెనట. దొంగలు నలుగురును ఆయన కాళ్లపైబడి, క్షమింప వేడిరి. ఆ దొంగల భార్యాపుత్రు లిండ్లకడ నెదురు చూచుచుందురని తలంచి, నలుగురు దొంగలకును నాలుగు బియ్యపుమూటలు గాడిదలపై వేయించి, (త్రోవ ఖర్చులిచ్చి యా దొంగలను సాగనంపెను. గాంధీజీ పుట్టకపూర్వమే యహింసా సిద్ధాంతము నమలుజరిపిన మహానుభావుండు బుడ్డా వెంగళరెడ్డి గారు !

ఒకనాఁడు రెడ్డిగారు పచ్చగుఱమునెక్కి 'చెన్నంపల్లె'కుం బోవుచుండెను. ఆ చెన్నంపల్లెలో వేంగళరెడ్డిని జంపవలెనని కొందఱు శత్రువులు మాటుపెట్టిరటలు. ఆ శత్రువుల యింటనున్న మాలవాడొకడు ఉయ్యాలవాడకువచ్చి, ఈ విషయ మును వేంగళరెడ్డిగారికి విన్నవించెను. ఆ మాల వానికి దనయందుగల భక్తికిమెచ్చి, వానిని దన దగ్గఱనే యుంచుకొని, పెంచి పెద్దచేసి, వైభవోపేత ముగా వానికి బెండ్లిచేసెను. మూడు దినములు జరపిన యా మాలవానిపెండ్లికి దానకర్మండగు వేంగళ రెడ్డిగారు ప్రజల కెట్టి శాసనముచేసెనో చూడుండు:

'చుట్నూ ఉండే ఆమడ పాడుగూ
లోపల మూడూ దినములవరకూ
కుండపెట్టి కూడొండినవాడికి
జాలుమానుందని పలికెనయా!'

ఉయ్యాలవాడ గ్రామమునకుం జట్టుప్రక్కల నామడమేరలోగల గ్రామవాసులందఱును మూడు దిన ములపాటు తన యింటనే భోజనము చేయవలెనట! దీని నతిక్రమించి, స్వయముగా వంటచేసికొన్నవారికి జాల్మానా విధించునట!!

బుడ్డా వేంగళరెడ్డి పాట

ఒకప్పుడు వేంగళరెడ్డిగారు తమ జొన్నచేలలోఁ గంకులకోతకు మాలమాదిగలను బిలిచి, 'కంకులన్నియును మీరు కొనికొని, వట్టిచొప్పను నాకుఁ బంపుఁడు' అని చెప్పెను. వారట్లు చేయగా, వేంగళరెడ్డిగారి బంధువులు కోపించి, యీ మాలమాదిగలను బట్టుకొనికొట్టి చావడిలో బంధించిరి. అది వేంగళరెడ్డిగారికిఁ దెలిసి యెంతక్ష్ణభించెనో చూడుఁడు :

'ఎవరు కొట్టిరో నా పిల్లలనూ
ఎవరు తిట్టిరో నా పిల్లలనూ
మూడునూర్లా దుడ్డుపోసీ
మందినెల్ల యిడిపించెనయా.'

ఇట్లు వేంగళరెడ్డిగారి పై వ్యాప్తియందున్న ఏకగ్రాణికోత రెడ్డిగారి దాతృత్వమును బ్రశంసించు నట్టి యేడుకథలు మాత్రమే చెప్పబడినవి. ఇంకను నెన్నియో కథలు వచనరూపమున జనపదములందు వృద్ధులచేఁ జెప్పబడుచున్నవి. (ఇట్టి వచనకథలను నేను నలుబదిపాటకును సంపాదించితిని.)

వేంగళరెడ్డిగారి పాటలో నొక విశేషమున్నది. ఇందుఁ గేవలము కథాకథనమేకాక, రసవంతముగు కవిత్వమును గలదు. బలిసియున్న వేంగళరెడ్డిగారి కోడెనుజూచి, యాటలాడుచున్న మాలమాదిగలపిల్లలు తమలోదాము భాషించుకొనుట చాల సహజముగా వర్ణింపబడినది:

'ఒరె మల్లుగా ఇటు సూడరా
ఒరె యెల్లుగా ఇటు సూడరా
యెంగళరెడ్డిని యీరయెద్దులూ
యెంగళరెడ్డిని యీరకోడెలూ
కాటుక కన్నుల కర్రె కోడెరా
కార్తికమాసంలో రెడ్డి పట్టినడు
నాలుగుకొళ్లా పట్టమున్నదీ
నడినెత్తిన మరి సుక్కపున్నదీ
బిళ్లకొమ్ములూ కర్రె కోడెరా
బిగువు కండలా యీరకోడెరా
పండుం బియ్యం గిత్తయితే మా
పండుగపుతదని ఫలికిరయా!'

ఈ యెద్దును మాలవాడలకుఁ దోలుచు వేంగళరెడ్డి దుఃఖిపోయెను:

'ఏమీ యెరుగని యెద్దుగిత్తకూ
పుటికమేతలే పెట్టెనయా
చెవులోననే యెంగళరెడ్డి
నాయనా! ఓ బసవదేవుడా!
నీకూ నాకూ బుణాలు దీరెను
మాలవాళ్ల యిండ్లకు నీవు
ఒడ్డేలికట్టెకు పూజకెల్ల'మని సెప్పెనయా!'

వేంగళరెడ్డిగారి కీర్తి యెండకాసిన మండలమంతయుఁ బ్రాకిపోయెను! 'ఎండగాసినా మండలానికీ, ఎరుక గలిగినా రెడ్డివయా! — ఈ విధముగా నెన రైనను బంగడినచో వీధియరుగుపైఁ గూర్చొని వికవిక నవ్వుచుండెడివాఁడట వేంగళరెడ్డి! ఈయన చెంగావిపంచెలు సింగారించుకొని, గుర్రమెక్కి చెన్న పట్టణముపోగా, నా పట్టణములో సాపాబుదొరలు, ఇన్స్పెక్టర్లు, పోలీసు జవాన్లు వేంగళరెడ్డిగారికి 'సాబుసలాములు సేసిరయా, వొంగొంగి సలాములు సేసిరయా!'. బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగా రెన్నిరకముల దానములు చేసిరో తెలుపుచు నీ పాటలో నొకచో నిట్లున్నది :

'హరినారాయణ అన్నవారికీ
అన్నవస్తరము లిప్పించెనయా!
గోయిందాయని పాడే జనులకు
గోవుదానమే చేసెనయా!
పాలులేని పసిబాలుర కెల్లా
పాల సలేంద్రలు పెట్టెనయా
పెళ్లిళ్లకానీ బీదజనులకూ
పెళ్లిళ్లే సేయించెనయా
కాలులేని కరమొండివాళ్లకూ
ఒంటెద్దుబళ్లు సేయించెనయా
కుంటివాళ్లకూ గుడ్డివాళ్లకూ
ఈడూ జోడూ మనుములు సూసీ
పెళ్లిళ్లే సేయించెనయా
పుణ్యం సేసిన యెంగళరెడ్డికి
పూలపాసుపే వచ్చునయా!
మాటా సొచ్చుం తెలిసిన ప్రబువని
మల్లెపూల పాన్నేతురయా!'

ఉయ్యాలవాడలోగల వేంగళరెడ్డిగారి వంశము వారికడ నేటికిని నీ దాతృత్వగుణమున్నది. ప్రతి

సంవత్సరమును ముగదిపండుగనాడు వేంగళరెడ్డిగారి సమాధిదగ్గర కుంటి గుడ్డివారికి బంచభక్ష్యపరమాన్నములతో గొప్పయన్నదానము జరుగును. ఈ యపూర్వమగు నన్నదానమును వేంగళరెడ్డిగారి వంశస్థులే నిర్వహింతురు. బస్తాలకొంది బియ్యమును వండి యన్నమును రాసులుగా బోయుదురు. దేశము నలుమూలలనుండియు వేలాదిగా బిచ్చగాండ్రు ఉయ్యాలవాడకు జేరుదురు. ఈ బిచ్చగాండ్రందఱును భోజనము చేయుటకు ముందు బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి ఏకోరియా మహారాణి యిచ్చిన స్వర్ణపతకమును గిన్నుల కద్దుకొందురు. గుడ్డివారు సహితము పతకమును జేతులతోదడిమి, యా చేతులను గిన్నుల కద్దుకొందురు. ఈ పనిచేయకుండ నొక్క బిచ్చగాండ్రైనను ముద్దయెత్తడు ! ఈ దానకర్మండు యశశ్శాయుడ డనుటతో నొక సందేహ మేమున్నది ?

వేంగళరెడ్డిగారి రెప్పడును బేదల కన్నదానమే

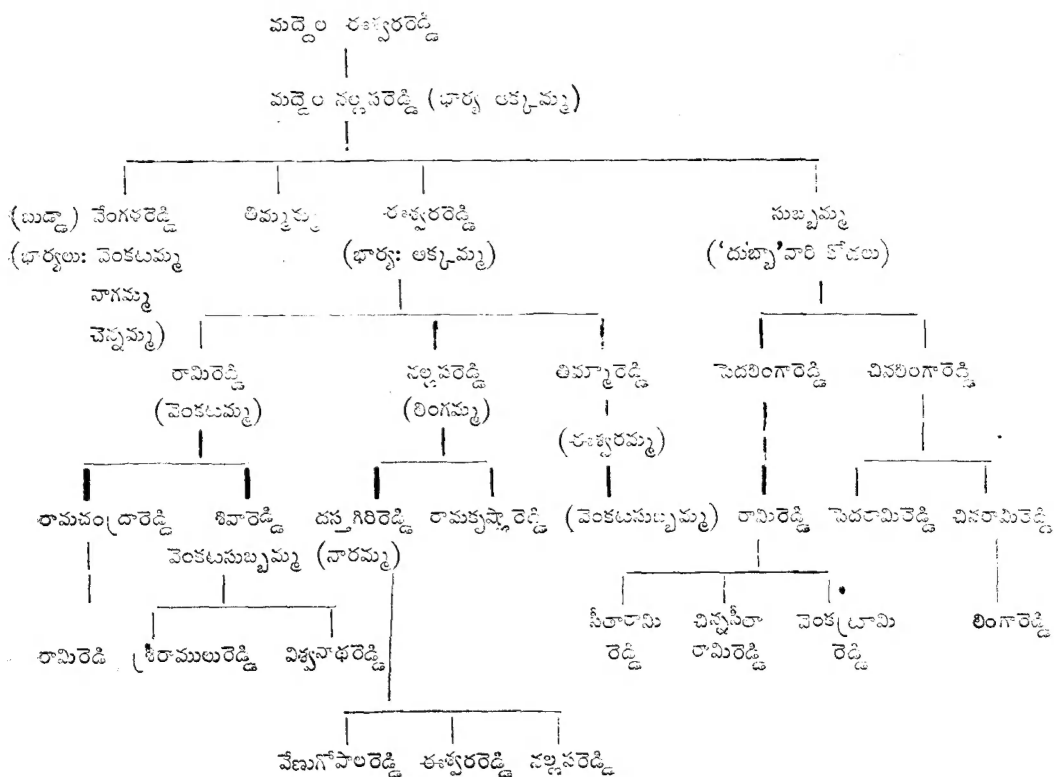
చేసెడువారుకాని, ధనదానము చేసెడివారుకారు. మానవుని ప్రాణములను నిల్పునది పరబ్రహ్మ స్వరూపమగు నన్నమేయని యీయన నమ్మకము. అందుచే బ్రాణాధారమగు నన్నమునే దానము చేసెడివారు. ఈ వేళ నెప్పుడైనను డబ్బిచ్చినదో నొక్క డబ్బిషీ మాత్రమే యిచ్చెడివారు. అందుచే గొందఱు బిచ్చగాండ్రు—‘బుడ్డా యెంగళరెడ్డి డబ్బి డబ్బి !, యెన్నాళ్ళు బతికినా’ డబ్బి డబ్బి !’ యని పాడెడివారు.

వేంగళరెడ్డిగారి జీవితమంతయు సమగ్రముగా జిత్రించుచు ‘బందుమియ్య’ యను ముస్లిముకవి చక్కని ద్విపదకావ్యమును రచించెను. ఇది యముద్రితము. ఈ బందుమియ్య బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి సమకాలికుడు.

దానపరురాలైన దొక్కా సీతమ్మగారిపై గూడ నిట్టి కథాత్మక గేయమొకటి తూర్పుగోదావరి మండలములో బాడబడుచున్నట్లు తెలియుచున్నది.

అనుబంధము - 1.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి వంశవృక్షము

అనుబంధము-2.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి అసలు ఇంటిపేరు మద్దెలవారు. వేంగళరెడ్డిగారి తండ్రి మద్దెల నల్లవ రెడ్డి. ఈ మద్దెల నామము వేంగళరెడ్డిగారి కాల ముననే మఱుగుపడిపోయి 'బుడ్డా'యనుపేరు స్థిర పడినది. (ఇది 'బడ్డా'శబ్దమునుండి వచ్చినదని వెనుక తెలియజేసితిని). కాబట్టి వేంగళరెడ్డిగారి తమ్ముడైన ఈశ్వరరెడ్డిగారికిని, వారి సంతానమునకును 'మద్దెల'యను గృహనామముపోయి 'బుడ్డా'యనునది సంక్రమించినది. ఇది సమంజసమే. కాని వేంగళరెడ్డిగారి చిన్నతెల్లలు సుబ్బమ్మగారు. ఈమె 'దుబ్బా'వారి కోడలు. ఈ సంతానము 'దుబ్బా'వారు కావలసి యున్నది. కాని వీరుకూడ దానకర్ణుడగు తమ మేనమామయందలి భక్తితో దమ యింటిపేరును 'బుడ్డా'గా మార్చుకున్నారు. అందుచే నీ సుబ్బమ్మగారి సంతానమునుగూడ వేంగళరెడ్డిగారి వంశవృక్షములోఁ జూపవలసివచ్చినది.

అనుబంధము-3.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారు క్రీ. శ. 1822 జన్మించినట్లుగా 'బందుమియ్య' తన ద్వీపద కావ్యములో (అముద్రితము) స్పష్టముగాఁ జెప్పినాడు. ఈ కవి వేంగళరెడ్డిగారి సమకాలికుఁడు కావున నిది మనకుఁ బ్రమాణము. వేంగళరెడ్డి తండ్రియగు నల్లవరెడ్డి పురోహితునితో నిటు చెప్పును :

'పదివెన్న మాటనిర్వదిరెండుయేండ్ల
యొదవిన చిత్రభాస్వత్యుర జ్యేష్ఠ
మొనరంగ ప్రథమ సంపూర్ణ కందాయ
మున శ్రీశు సితపక్షమున గురువార
మవనిని సౌభాగ్యమును సుయోగమున
నవమి రోహిణి శుభనక్షత్రమునను
రమణీయమైన కర్కాటకలగ్న
సమయాన యా పగల్ సలలితవేళ
నా పూర్వకృతమున నాకు సంతాన
మీ పట్ల కృపజేసి యీశ్వరుం డొసగె.'
పై పంక్తులలో ద్రుతముమీద యడాగమ

ములు, సంధియున్నచోట యడాగమములు నున్నవి బందుమియ్య కవియేగాని పండితుఁడుగఁ దోపఁడు.

అనుబంధము-4.

బందుమియ్య ద్వీపద కావ్యములో వేంగళరెడ్డిగారికి ముగ్గురు భార్యలనియు, వారు వరుసగా 'వెంకటమ్మ, నాగమాంబ, చెన్నమ్మ'యనియుఁ దెలుపఁ బడినది. కాని పిచ్చుకుంట్ల కడనున్న గ్రంథములలో నీ భార్యల వరుసక్రమము వేఱగానున్నది. మొదటి భార్య వెంకటమ్మయనియు, రెండవ భార్య చెన్నమ్మయనియు, మూడవ భార్య నాగమ్మయనియుఁ గలదు. అట్లే బందుమియ్య కావ్యములో వేంగళరెడ్డిగారి తల్లిపేరు 'అక్కమ్మ'యని కలదు. పిచ్చుకుంట్ల గ్రంథములో నీ పేరు 'అంకమ్మ'గా నున్నది.

పిచ్చుకుంట్ల కడనున్న గ్రంథములలో బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి పూర్వులను గుఱించి యిట్లు వ్రాయఁ బడియున్నది :

'ఉయ్యాలవాడగ్రామం. క్రీష్ణారెడ్డిగారి సమస్తానము...మద్దెలవారి పెద్దలు...మద్దెల నల్లపురెడ్డి భార్య అంకమ్మ, పోవారి ఆడబిడ్డ. ఈమె పుట్టి నిల్ల ఉయ్యాలవాడ. కొడుకులు : వెంగళరెడ్డి. భార్యలు : వెంకటమ్మ, పోవారి! ఆడబిడ్డ, ఈమె పుట్టినిల్ల ఉయ్యాలవాడ. రెండవ భార్య చెన్నమ్మ, తరిగోపులవారి ఆడబిడ్డ. ఈమె పుట్టినిల్ల బోడమ్మ నూరు. మూడవభార్య నాగమ్మ, పల్లెవారి ఆడబిడ్డ, ఈమె పుట్టినిల్ల పుయ్యాలవాడ, వీరు నిస్సంతు. ఇదే వంశములో ఈశ్వరరెడ్డి భార్య అంకమ్మ. అ(హ)రపురెడ్డివారి ఆడబిడ్డ. ఈమె పుట్టినిల్ల బోడమ్మనూరు. కొడుకులు రామిరెడ్డి. భార్య వెంకటమ్మ. దుబ్బావారి ఆడబిడ్డ. ఈమె పుట్టినిల్ల పుయ్యాలవాడ.....' ఈ విధముగా నీశ్వరరెడ్డిగారికి రామిరెడ్డియను పుత్రునితోబాటు నల్లపురెడ్డి తిమ్మారెడ్డియను మఱి యిద్దఱు పుత్రులున్నారనియు, బెద్దకొడుకైన రామిరెడ్డికి వెంకటమ్మయను భార్యయందు 'ఈశ్వరమ్మ, రామిరెడ్డి, అక్కమ్మ'యనువారు కలిగిరనియు, నట్లే నల్లపురెడ్డికి లింగమ్మయను భార్యయందు దన్నగిరెడ్డి రామ

కృష్ణారెడ్డి కలిగిరనియు గలదు. వేంగళరెడ్డిగారి తమ్ముడైన ఈశ్వరరెడ్డిగారికి మూడవతరము వారైన శివారెడ్డి, దస్తగిరిరెడ్డిగారలు ఉయ్యాల వాడలో నున్నారు. పిచ్చుగుంట్లు ఇచ్చిన వంశవృక్షములో శివారెడ్డిగారి స్థానము నిరూపించబడలేదు. ఈశ్వరరెడ్డిగారి పెద్ద కొడుకైన రామిరెడ్డిగారి ద్వితీయ పుత్రుడు శివారెడ్డిగారు. ఇది పిచ్చుకుంట్లు చూపలేదు.

అనుబంధము — 5.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి చెన్నపట్టణములో విక్టోరియా మహారాణి స్వర్ణపతకమును బహూకరించి నట్లు గాఁ బాటలో నున్నది. ఇది సరికాదు. విక్టోరియా మహారాణి తన పాలనాకాలములో ఇండియాకు వచ్చి నట్లు లేదు. ఆమె సీటులోనున్న పతకమును మద్రాసు గవర్నరు రెడ్డిగారికి బహూకరించియుండును. బనగాన పల్లెలోని కలెక్టరు రెడ్డిగారి దాతృత్వమున కాశ్చర్యపడి మద్రాసు గవర్నరుకుఁ దెలియజేసెననియు నతఁడు ఇంగ్లండునకుఁ నాసి, రాణి యనుమతినిబొంది, స్వర్ణపతకమును బహూకరించెననియుఁ దెలియుచున్నది.

ఈ స్వర్ణపతకము వేంగళరెడ్డిగారికి రెండు మాటలు లీయబడినట్లు తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. 1866 లో మొదట నిచ్చినప్పుడది 20 తులముల బంగారముతోఁ జేయబడినట్టిది. దీనిని రెడ్డిగారు తన దండకుఁ గట్టుకొనెడివాడఁడు. దీని నెవరో దొంగలు తస్కరించిరట. ఈ విషయమును రెడ్డిగారి వారితోను జెప్పలేదు. కాని యొకప్పుడు బనగానపల్లెలోని కలెక్టరు రెడ్డిగారిని జూడవచ్చి పతకమును గూర్చి ప్రశ్నించెను. రెడ్డి చిఱునవ్వు నవ్వెను. కలెక్టరుకు అనుమానము వచ్చెను. నొక్కి యడిగెను. అప్పుడు రెడ్డి జరిగిన విషయమును జెప్పెను. ఆ కలెక్టరు వెంటనే మద్రాసు గవర్నరుకుఁ నాసి వేతాక పతకమును దెప్పించి యిచ్చెను. ఇప్పుడు ఉయ్యాల వాడలో వేంగళరెడ్డిగారి వంశస్థులకడ నున్నది యీ రెండవ పతకమే. ఇది 10 తులముల బంగారముతోఁ జేయబడినది. ఈ పతకములో నాయకమణివలె మధ్య నొక పెద్దగుండ్రనిబిళ్ల, ఆ బిళ్ల పైభాగమున విక్టోరియారాణి కిరీటము, ఆ బిళ్ల ముందుభాగమున

వాంగ్లములోను, వెనుకభాగమునఁ దెలుగులోను వేంగళ రెడ్డిగారి దాతృత్వమును బ్రశంసించు వాక్యములును గలవు. మధ్యనున్న గుండ్రనిబిళ్లకు రెండువైపులను నాఠేసి చిన్నబిళ్లలు వరుసక్రమమున నతుకబడి యున్నవి. ఈ పతకమంతయు నొక చెక్కపెట్టెలోఁ బెట్టబడియున్నది. ఇదియొక సంవత్సరము బుడ్డా శివారెడ్డిగారి యింటను, మఱియొక సంవత్సరము బుడ్డా దస్తగిరిరెడ్డిగారి యింటను నుండును.

అనుబంధము — 6.

ఉయ్యాలవాడ గ్రామమునకుఁ బశ్చిమముగా నూరిబయట పంటపొలములో వేంగళరెడ్డిగారి సమాధి యున్నది, ఇట నొక పెద్దమఠ్రిచెట్టు గలదు. సమాధి కిరువైపులను సత్రములు కట్టబడియున్నవి. ప్రతిసంవత్సరమును ఉగాదిపండుగనాడు ఈ సత్రములదగ్గఱ గొప్పయన్నదానము చేయబడును. ఉగాది రేపు అనగా (అమావాస్యనాడు) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి చిన్నచెల్లెలైన సుబ్బమ్మగారి వంశస్థులు సంతర్పణ చేయుదురు. ఉగాదినాడు వేంగళరెడ్డిగారి తమ్ముడైన ఈశ్వరరెడ్డిగారి వంశస్థులు సంతర్పణ చేయుదురు.

వేంగళరెడ్డిగారి వంశస్థులకడ నేటికిని దాతృత్వ గుణము హెచ్చుగా కనబడును. బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారిని గూర్చిన విషయములను సేకరించుటకై నేను 17-4-1966 న ఉయ్యాలవాడ గ్రామమున కేగి, బుడ్డా శివారెడ్డిగారిని, వారి పుత్రులు శ్రీరాములు రెడ్డిగారిని దర్శించితిని. శివారెడ్డిగారి దాయాదులైన బుడ్డా దస్తగిరిరెడ్డిగారిని, రామకృష్ణరెడ్డిగారిని గూడఁ జూచితిని. వీరందఱును నన్ను అపూర్వముగా సత్కరించుటయేకాక, వెండిపల్లెరములో షడ్రసోపేతముగా భోజనముజెట్టి, తాంబూలమిచ్చి, పట్టు పరుపులపై నొక గంట విశ్రమించిన తరువాతఁగాని నన్ను బోసీయలేదు. నేను వారి మన్నన నీ జన్మలో మఱువలేను.

అనుబంధము — 7.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి దాతృత్వమును బ్రశంసించు కథ లనేకములున్నవి. వీనిలో నేడు కథలు

మాత్రము 'వేంగళరెడ్డిగారి పాట'లో బేర్కొనబడినవి. అని : (1) బ్రాహ్మణుడొకడు మజ్జిగనడుగంగా నెనుమును దానముచేయుట—(ఇది 'ఎనుము' కాదు 'గోవు' అని కొందఱు). (2) ఫకీరుస్త్రీకి వస్త్రదానము చేయుట. (3) చెన్నపట్టణమునకేగి రాణి ప్రశంసల నందుకొనుట. (4) మాలమాదిగల పిల్లలకుఁ దనయెద్దును గోసికొని తినుటకై దానము చేయుట. (5) తన్నుజంపఁ దలచిన దొంగలను సత్కరించి వంపుట. (6) తన్ను మృత్యువు నుండి కాపాడిన మాలవానికిఁ బెట్టిచేయుట, (7) జొన్న కంకులను గూలీలకిచ్చి, తాను వట్టి చొప్పను పరిగ్రహించుట. ఈ యేడు కథలేకాక మఱెన్నియో కథలు ప్రచార మందున్నవి. ఉయ్యాలవాడలో దస్తగిరి యను డెబ్బదియేండ్ల వృద్ధుడిట్టి కథలు కొన్ని నాకుఁ జెప్పినాడు. వాని నీ క్రింద పొందుపఱచుచున్నాను.

(1) ఉయ్యాలవాడ గ్రామమునకు మూడు మైళ్ల దూరములో 'పాంపల్లె' యను గ్రామమున్నది. ఆ గ్రామములో 'అదిశేషయ్య' 'వేంకటాచార్యులు' అను నిరువురు బ్రాహ్మణులుండిరి. వారి యింటిలో నొకప్పుడు వివాహము జరిగెను. ఆ వివాహమునకు బంగారు మొలత్రాడు కావలసినవైనను, బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి దగ్గఱ నాలుగు బంగారు మొలత్రాళ్లుండెడివి. ఒక్కొక్కటి శేరు శేరు బంగారముతోఁ జేయఁబడినట్టివి. ఆ బ్రాహ్మణు లిరువురును ఉయ్యాలవాడకువచ్చి, రెడ్డిగారిని దర్శించి యొక మొలత్రాడు నరువుగా నిమ్మనిరి. రెడ్డి యిచ్చెను. వివాహసంతరము మరల ఆ బ్రాహ్మణులువచ్చి మొలత్రాడును తిరిగి యాయబోగా, రెడ్డి వారితో 'స్వామీ! దీనిని మీరే యుంచుకొనుడు' అని దానము చేసెను.

(2) ఒకనాడు వేంగళరెడ్డిగారికడకొక బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. రెడ్డి యతనికి భక్తితో నమస్కరించి పది రూపాయలు దానము చేసెను. దానికా బ్రాహ్మణుడు సంతృప్తజెందక, రెడ్డిలో 'నాకు వంద రూపాయలు కావలెను!' అనెను. వేంగళరెడ్డిగారు చిఱునవ్వు నవ్వుచు 'స్వామీ! తమ సంత ప్రాప్తమున్నదో అంత వచ్చినది.

తీసికొని తృప్తిజెందుడు!' అని సవినయముగా మనవిచేసెను. దాని కా బ్రాహ్మణు డంగీకరింపలేదు. 'నీ వీయదలచుకొన్నచో వందరూపాయలీయవచ్చును గదా! దీనికిని నా ప్రాప్తము నకును సంబంధమేమున్నది?' అని ప్రశ్నించెను. వేంగళరెడ్డిగారు, 'మనలో నేమున్నది స్వామీ అంతయు దైవలీల! నేడు మీకు పదిరూపాయలే ప్రాప్తమున్నవి. అందుచే నా చేతికిఁ బదిరూపాయలే వచ్చినవి.' అని చెప్పి, రెండు చేతులలో బియ్యము పోయించి, యా రెండుచేతులను నా బ్రాహ్మణు నెదుట పెట్టించి, 'స్వామీ! మీ ప్రాప్తమును బరిశీలించుకొనుడు!' అనెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁ డొక చేట నెన్నుకొనెను. వేంగళరెడ్డి యా చేటలోని బియ్యము నొత్తిగించి చూపెను. పదిరూపాయలే యున్నవి! 'మాచితిరా స్వామీ! నేడు మీకు పది రూపాయలే ప్రాప్తమున్నవి!' అనెను. కాని యా బ్రాహ్మణుడు నమ్మలేదు. పైగా వేంగళరెడ్డిగారి సమమానించెను గూడా. 'మీరు రెండుచేతులలోనూ పదిరూపాయలే యుంచినారు!' అని యధిక్షేపించినాడు. వేంగళరెడ్డిగారు చిఱునవ్వుతోనే 'పిచ్చివాడా! చూడుము' అని రెండవచేతులోని బియ్యము నొత్తిగించి చూపెను. అందులో వందరూపాయల నోటున్నది. బ్రాహ్మణుడు సిగ్గుపడి పదిరూపాయలతోఁ దృప్తిజెంది వెడలిపోయెను.

(3) వేంగళరెడ్డిగారి కొకప్పుడు రాచపుండు లేచెను. దానికి నైద్యము చేయించుకొనుటకై 'పేరు సోమల'యను గ్రామములోనున్న దూదేకులసాహెబు కడకు వెళ్లెను. రెడ్డిగారిని జూచుటకై చుట్టు ప్రక్కల గ్రామములనుండి యెందరో వచ్చిరి. తన్ను జూడవచ్చినవారందఱకును రెడ్డిగారు మాంస హారముతో భోజనముల వేర్పాటు చేయించెనట. ఒక రోజుకాదు రెండురోజులుకాదు, వారాగ్రామములో నెంతకాలముండిరో యంతకాలము నట్లే సంతర్పణ గానించెరట!

(4) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారెప్పుడును నొంటరిగా భోజనము చేసెడివారుకాదు. తనతోఁబ్రతిదినమును గివీనము పదిమందియైనను ముండవలెను. పదిమందితోఁ గూర్చున్నను దన భోజనము ప్రత్యేక

ముగా నుండరాదు. తనకెట్టి భోజనము వడ్డింతురో తక్కినవారికిని నదే భోజనము వడ్డింపవలెను. లేనిచో భుజించేడివాడుకాదు. అందుచే నాయన భార్యలు, భర్తతో సమముగా నతిథుల కన్నపానముల నొసంగెడి వారు. 'ఊరికేపెట్టిన అమ్మా! నీ మొగుడుతో సమానంగాపెట్టు' అను సామెత వేంగళరెడ్డిగారియింట వ్యర్థమైనది.

(5) వేంగళరెడ్డిగారు ప్రతి సంవత్సరము నుగాదిపండుగవాడు పెద్దయెత్తున అన్నదానము చేసెడివాడు. (ఈ సంవదాయమునే ఆయన వంశ స్థులు నేటికిని పాటించుచున్నారు). ఆ దానములోఁ బేదలచే నేము త్రాగిందెడివాడు. శేరు, అర్దశేరు, పావు, అరపావు వట్టెడి రేకుగన్నెలు (పావులు) చేయించి, వానితో నెవరెంత నేము త్రాగిన సంత నేయి భోజనమునకుముందు పోసెడివాడు. ఆ రోజు లలో 12 శేర్ల నేయి త్రాగెడి మనుష్యులకూడ నుండెడివారట.

(6) ఉయ్యాలవాడకు సమీపములో 'సర్వాయి పల్లె' కలదు. అట నొక ధనికుఁ డుండెను. ఇతఁడు మేనా — పగటిదినిటికల పాశెగాడు. బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి దానపరుఁడుగా పేరువచ్చుటనుజూచి యతఁడు సహింపక, తానును ధర్మపరుఁడ నని చాటుకొనఁదలంచెను. ఉగాదివాడు తన గ్రామము మీదుగా పోవుచున్న భిక్షులనాపి, భోజనముపెట్టి మనిషికి రూపాయి చొప్పున బత్తెమిత్తునని చెప్పెను. కాని యా భిక్షువు లాతని మాటలు వినక తిన్నగా ఉయ్యాలవాడ కేతెంచిరి.

(7) క్రీ. శ. 1866 లో అనంతపుర మండలమున దుర్బరక్కాచుము సంభవించెను. ప్రజలు వేలాదిగా వలసపోయిరి. రోజురోజు వందలకొంది జనులు ఉయ్యాలవాడకుఁ జేరఁజొచ్చిరి. వేంగళరెడ్డిగారు వచ్చినవారందఱకు లేదనకుండ తృప్తిగా భోజనములు పెట్టెడివారు. రెడ్డిగారికడ 12 పాతర్ల ధాన్యముండెను. ఒక్కొక్క పాతరలో 120 బస్తాలు. మొత్తము $120 \times 12 = 1440$ బస్తాల ధాన్యము. ఈ ధాన్యమంతయు నా క్షామకాలమున వెచ్చించి వేసెను. ఈ ధాన్యముతో మూడు మాసములు క్షామ

వీడితులను బోషించెను. వెంగళరెడ్డిగారి యంటకడ భోజనములుచేసి, తృప్తిగా గోవిందలు కొట్టుకొనుచు బసగానపల్లెమీదుగా క్షామవీడితులు పోవుచుండిరి. అప్పుడు బసగానపల్లెకు వచ్చియున్న గవర్నరు ఈ జన ప్రవాహమునుజూచి, విషయమును దెలిసికొని, ఆశ్చర్యపడి, ఉయ్యాలవాడకువచ్చి, ఆ దానకర్షుని స్వయముగాజూచి, ఢిల్లీలోని వైస్రాయికిని, ఇంగ్లండులోని మహారాణికిని దెలియఁజేసెనట. అప్పుడు మహారాణి వేంగళరెడ్డిగారికి స్వర్ణపతకమును బహూకరించెను.

(8) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి కీర్తి దేశమంతయు వ్యాపించెను. వారిని జూచుటకై ప్రజలు తండోపతండములుగా నుయ్యాలవాడకు వచ్చుచుండెడివారు. ఒకనాడెచటినుండియో నలుగురు రైతులు వేంగళరెడ్డిగారిని జూడవచ్చిరి. వారు ఉయ్యాలవాడ గ్రామము సమీపమునకు పోయిరి. అటనొక జొన్న బస్తాలతోనున్న బండి యూరిలోనికి బోవుచుండెను. దాని వెనుక నొకవృద్ధుఁడు రాలిపోయిన జొన్న విత్తుల నేఱుకొనుచుఁ బోవుచుండెను. గ్రామస్థుఁ డొకడా వృద్ధునిజూపి 'ఆయనయే బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారు!' అనెను. చూడవచ్చిన రైతు లామాటలు నమ్మలేదు. వారితో నొకడు 'ఇతఁడా వేంగళరెడ్డి? మేము నమ్మజాలము. బుడ్డా వేంగళరెడ్డివంటి గొప్పవాడు బండివెనుక రాలిపోయిన జొన్న విత్తనముల నేఱుకొనునా?' అనెను. ఈ మాటలు బండివెనుక పోవుచున్న వేంగళరెడ్డిగారికి వినిపించినవి. ఆయన మాటాడలేదు. క్షిరిలోనికి బోయిన తరువాత నా వృద్ధుఁడే బుడ్డా వేంగళరెడ్డియని చూడవచ్చిన రైతులు గ్రహించిరి. రెడ్డిగారితో మాటాడుచు భోజన సమయము వఱకును నుండిపోయిరి. 'భోజనములు చేయుదురులెండు' అని రెడ్డిగారు చెప్పెను. వారు పాదప్రక్షాళనము గావించుకొని భోజనమునకుఁ గూర్చుండిరి. ఆకలితో నకనకలాడుచున్నవారు విస్తళ్ల వంకరాచి కొయ్యబారిపోయిరి. విస్తళ్లతో నన్నమునకు బదులు వెండి రూపాయలు (ప్రోవుపెట్టుబడియుండెను. అప్పుడు వేంగళరెడ్డి గారచ్చటికివచ్చి, నవ్వుచు 'నాయనలారా! నేను బండివెనుక రాలిపోయిన జొన్న విత్తనముల నెందులకేఱితిన్ యిప్పుడైనను దెలిసి నదా? మనుష్యుని ప్రాణములు నిలబెట్టునది ధాన్యమే

కాని ధనముకాదు! అందుకే నేను పేదలకెల్లప్పుడును అన్నమునే దానము చేయుదును!' అనెను. రైతులా మాటలువిని సిగ్గుపడి తమ తప్పును ఖండింపవేడిరి. వేంగళరెడ్డివారికి పంచభక్త్యపరమాన్నములతో భోజనము పెట్టి సాగనంపెను.

(9) వేంగళరెడ్డిగారు పేదల కన్నదానము చేసినను, బ్రాహ్మణులకుమాత్రము ధనదానమును గూడ చేయుచుండెడివాడు. ఆయనకు బ్రాహ్మణుల యెడ విపరీతమగుభక్తి. బ్రాహ్మణులకెప్పుడో దానము చేసినను 'స్వామీ! ఇప్పుడింతేయున్నది. మఱియొక సారి దయచేయుండు. ఇంకను నిచ్చెదను!' అని భంగ పోయెడివాడట!

(10) ఒకప్పుడు వేంగళరెడ్డిగారి పొలములో పేరుసెనగకాయలు పెలుకుచుండిరి. వేంగళరెడ్డిగారు రచటకుబోయి కాయలన్నియును గూలీలకు దానము చేసివైచెను. తరువాత వేంగళరెడ్డిగారి తమ్ముడగు ఈశ్వరరెడ్డి యచటకు వచ్చెను. కాయలులేని 'పిప్పికట్టె' మిగిలియుండుటజూచి ఈశ్వరరెడ్డి, అన్నతో 'అన్నా! కాయలన్నియు దానముచేసివైచితివి. ఇక నాకేమి యున్నది?' అని పలికెను. వేంగళరెడ్డిగారు నవ్వును 'తమ్ముడా! చింతింపకుము. ఈ పిప్పికట్టెను దులుపుకొనుము—నీ భాగము కాయలు నీకు రాలును' అనెను. ఈశ్వరరెడ్డి పిప్పికట్టెను దులిపింపగా పేరుసెనగకాయలు జలజల రాలెనట! ఈ విషయము నుయ్యాలవాడలోఁ బ్రతివారును జెప్పుచున్నారు. ఈ దానకర్మం డింతటి మహిమాన్వితం డనుటలో నిశఃసంశయము నాశ్చర్యములేదు.

(11) కడపజిల్లా పులివెందుల తాలూకాలో 'వేంపల్లె'యను గ్రామమున్నది. ఆ గ్రామములో 'కొండలరాయండు' అను దైవము వెలసియున్నాడు. ఆ దేవునికిఁ బ్రతిసంవత్సరమును గొప్ప యుత్సవము జరుగును. ఆ యుత్సవ ప్రారంభమున నా గ్రామపురెడ్డి (మునసబు) కొండలరాయని విగ్రహమునకుఁ బూజించు వేయును. ఆ పూజించు వేసినతరువాతనే యుత్సవము ప్రారంభము కావలెను. ఇది యొక నియమము. కొన్నాళ్లకా రెడ్డి (మునసబు) చని పోయెను. ఆ సంవత్సరము కొండలరాయని యుత్సవములో రెడ్డి భార్య దేవునికి పూజించు వేయబోయెను. కాని ఆ గ్రామములోని వైశ్యు లందుల కంగీకరింపలేదు. పూజించునదిగా వేయసంకల్పించిరి. రెడ్డి కును వైశ్యులకును బట్టింపులు పాచ్చెను. రెడ్డి భార్య, దేశమందుఁ గీర్తిప్రతిష్ఠలు కలిగిన బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారికి వార్తనంపెను. తనకు న్యాయము కలుగునట్లు చేయవలసినదిగాఁ బ్రార్థించెను. వేంగళరెడ్డిగారిని దమ గ్రామమునకు రావలసినదిగా నాహ్వానించెను. వేంగళరెడ్డిగారు 'వేంపల్లె' గ్రామము వచ్చుట కొక షరతుపెట్టెను. తాను వచ్చెడి మార్గములోఁ బదిమైళ్ల కొకచోట పదిబస్తాల బియ్యము వేసియుంచినచోఁ దానువచ్చి యా గ్రామవ్యవహారమును బరిష్కరింతునని చెప్పెను. వేంపల్లి రెడ్డి భార్య యందుల కంగీకరించి, యట్లే యేర్పాటుచేసెను. వేంగళరెడ్డిగారు ఉయ్యాలవాడనుండి బండిలో బయలుదేరెను. చేత నొక శేరుపట్టుకొని బండిలోఁ గూర్చుండెను. దారి పొడవునను శేరుతో బియ్యము దానముచేయుచు వేంపల్లెకు వెళ్లెను. తగవును బరిష్కరించి, కొండలరాయనికిఁ బూజించువేసెడి హక్కు రెడ్డి భార్యకే కలదని తీర్పుచెప్పినచేసెను. ఆ గ్రామ వైశ్యులును వేంగళరెడ్డి తీర్పును శిరసావహించిరి.

(12) విక్టోరియారాణి పతకమును స్వీకరించుటకై వేంగళరెడ్డిగారు మద్రాసు వెళ్లినప్పుడు బ్రిటిషు అధికారులు ఇంగ్లీషుభాషలో త్వరత్వరగా మాట్లాడుచుండిరట. అది వేంగళరెడ్డిగారికి 'కంకర! కంకర!' అనునట్లు వినబడెనట. కంకర కావలసినదని అంగ్లేయులు కోరుచుండిరిని రెడ్డి భావించి యిట్లునెనట: 'కంకరలయితే నాదొక వెయ్యిబళ్లు వేయించుకోండి!'

(13) కలవరపాడులో నాంగ్ల సైనికులొకప్పుడు ఉయ్యాలవాడమార్గముగుండా పోవుచు నాకలిచే మిక్కిలి బాధపడిరట. అప్పుడు వేంగళరెడ్డిగారు వారిని దన గృహమున కాహ్వానించి తృప్తిగా భోజనములు పెట్టించెనట.

(14) వేంగళరెడ్డిగారి దగ్గఱ పచ్చటి గుఱముండెడిది. ఇది చక్కటి జాతిగుఱము. వేంగళరెడ్డిగారు రెచ్చటికిఁ బోయినను దీనిపైఁ బోయెడివారు. ఈ

గుఱమునకు దినమునకు ముంతెడు ఉలవలు ఉయ్యాల వాడలోనున్న యొక వ్యాపారి యిచ్చెడివాడు. ప్రతిదినము ముంతెడు ఉలవలు పద్దు వ్రాసుకొనెడి వాడు. సంవత్సరము కాగానే వేంగళరెడ్డిగారతని బాకీని తీర్చెడివారు. ఏండ్లతరబడి యిట్లే జరుగుచుండెను. ధరణి సీతారామయ్యఅను బ్రాహ్మణుడు వేంగళరెడ్డిగారి గురువు. ఈ సీతారామయ్యగారిపై వేంగళరెడ్డిగారి కమితమైనభక్తి. అందుచే దన జాతిగుఱము నా గురువునకు దానము చేసి నెచ్చెను. రెడ్డిగారిదగ్గఱ గుఱము లేకపోయినను అతడు, రోజుకు ముంతెడులవ లిచ్చినట్లుగా సంవత్సరముపాటు పద్దు వ్రాసెనట! సంవత్సరము పూర్తికాగానే రెడ్డికడకు వచ్చి 'బాకీని జెల్లించవలసినదిగా గోరెనట. రెడ్డిగారి యనువరుఁడొకడు అతని మోసమును రెడ్డితో జెప్పెనట. అప్పుడు వేంగళరెడ్డిగారు చిటునవ్వు నవ్వుచు; 'పోనీలేరా, తెలియక చేశాడులేరా!' అని సంవత్సరమునకగు 'ఉలవల ఖర్చు' నాతని కిప్పించెనట! రెడ్డిగారి మహాదార్యమునకిది మచ్చుతునక!

(15) రాయలసీమలో నొకరకమైన జూదము వల్లెలలో నాడబడుచుండును. రెండు బిళ్ల పెంకుల కొకవైపున సున్నమునుబూసి పైకెగురవేయుదురు. రెండును నెఱగాణుడినచో గెలిచినట్లు; ఒకటి యెఱగాను మఱియొకటి తెల్లగానుబడినచో సగము గెలిచినట్లు; రెండును దెల్లగాణుడినచో నొడి నట్లు కాబోలును. ఈ యాటకు 'చిత్తాలు' లేక 'పెద్దాట' యని పేరు. (దీనిని 'సత్యభామ యాట' యనియుఁ బిలుతురు కాబోలు.) దీనిని బగటివేళ ఊరిలోను, నూరిబయట, తోటలలోను నుబునుపోక కాడుచుందురు. కొండలు దీనిని రాత్రివేళ సహితము జూదముగా ధనమును బణము పెట్టి యాడుచుందురు. ఒకనాటి రాత్రివేళ బుద్ధా వేంగళరెడ్డిగారు ఉయ్యాలవాడ గ్రామమున నడివీధిలో వెడలుచుండిరి. ఒక యింటిలో నలుగురైదుగురు వ్యక్తుల సంతంభము వినవచ్చెను. ప్రమిద దీపము వెలుగుతోఁ గోలాహలము చేయుచుండిరి, కొండలు 'పడు సత్యభామలా ఎఱగా!' అని యఱచుచుండిరి.

వేంగళరెడ్డిగారు మూసియున్న యా యింటి తలుపు దగ్గఱకువెళ్లి 'ఒరేయ్! మీ సత్యభామని చూస్తాను తలుపు తియ్యండిరా!' అనికేకపెట్టెను. తోవల నైదుగురు చిత్తాటనాడుచుండిరి: మాదిగ నడిపోడు, బిల్లెంకట, కత్తినబి, చిన్నోబలం, కాలగురప్ప. వేంగళరెడ్డిగారి గొంతు వినఁగనే వీరి పైప్రాణములు పైఠాగిపోయెను. రాత్రివేళ చిత్తాటనాడుటను వేంగళరెడ్డిగారు సహించరని వారికి బాగుగాఁ దెలియును. అందుచే దీపమునార్చివైచి, యా చీకటిలో నలుగురును నాలుగు మూలల నక్కియుండిరి. ఒక్కకాలగురప్ప మాత్రము ధైర్యముతోఁ దలుపు తెఱచి, పశ్చాత్తాపముతో 'నీ ముచ్చె తగలనీ, యీ దర్పిద్రం పోతుం దేమో!' అనినాడు. ('ముచ్చె' యనఁగా గాలిజోడు. ఇది రాయలసీమ మాండలికము). ఎవరెవరాడుచుండిరని రెడ్డి ప్రశ్నించెను. గురప్ప తక్కిన నలుగురిపేర్లను జెప్పెను. 'సరే'యని రెడ్డి వెడలిపోయెను. మరునాడు వేంగళరెడ్డి 'సత్యభామ వోళ్లంతా రావాలి' అని తలారి మునిచేఁ గబురువెట్టెను. మాదిగనడి పోడు, బిల్లెంకట, కత్తినబి, చిన్నోబలం, కాలగురప్ప—ఈ యిరుదుగురు గుప్పీట ప్రాణములు పెట్టుకొని సాయంకాలమువేళ వేంగళరెడ్డిగారి యింటికి వెల్లెరి. వేంగళరెడ్డిగారు వారినిజూచి కోపముతో 'అందరూ వరుసగా పడమటి దిక్కున నిలబడండి!' అని యఱచిరి. వారందఱును పిల్లల వలె పడమటి దిక్కున నిలబడిరి. 'ఒరే! తలారి మునీ! సెలకోల పట్టుకురారా!' అని వేంగళరెడ్డిగారు గద్దించిరి. ఈ మాటలు విన్న 'సత్యభామ యాట గాండ్డు' భయముతో గజగజ పణకుచుండిరి. ఇంతలో తలారిముని సెలకోల పట్టుకొనివచ్చెను. అది సాయంకాలము. కావున 'సత్యభామవారు' పడమటి దిక్కున నిలబడియుండుటచే 'దుర్బుదిక్కున వారి నీడలు పొడవుగాబడియున్నవి. 'వీళ్లనీడల పీఠ్రలమీద రెండేళ్లు కొట్టు' అని వేంగళరెడ్డిగారు తలారిముని కాజ్ఞాపించిరి. తలారిముని యిట్లే సత్యభామవారి నీడల పీఠ్రలపై సెలకోలతోఁ గొట్టెను! వేంగళరెడ్డిగారా జూదరులను జూచి: 'పగలు పనాలో ఆడుకోండి. ఈసారి రాత్రివేళ సత్యభామ ఆడితే, సెలకోల నీడల

మీదకాదు, పైన తగులుతుంది, జాగ్రత్త!' అని హెచ్చరించెను. బ్రతుకుజీవుడా యని 'సత్యభామవారు' పలాయనము చిత్తగించిరి. బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి మనస్సు 'సత్యసవనీత సమాన'మని యీ సంఘటన చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. దోషులను సస్థితము శిక్షించుట కాయన మనస్సు వెనుకాడెడిది !

(16) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారిదగ్గల బలాఢ్యులైన వ్యక్తులు చాలమంది యుండెడివారు. వీరు బియ్యము బస్తాలను జిన్నచిన్న మూటలను విసరి నట్టుగా జేతులతో విసరివై చెడివారట. 10 బస్తాలతో నిండియున్న బండికి గందెన పూయవలసి వచ్చుచో చక్రమును భుజముతో నెత్తివట్టెడివారట. వేంగళరెడ్డిగా రెందరో వస్త్రాదులను బోషించుచుండెడి వారు. వీరిలో 'పెద్దకమ్మ' 'చిన్నకమ్మ' అను ముస్లిము సోదరులు ముఖ్యులు. వీ రసహాయశూరులు. వేంగళరెడ్డిగారికి నమ్మినబంటు. వీరిలో పెద్దకమ్మ రైలుఇంజనుమీదుగా గుఱమును దుమికించినాడట. వీని శౌర్యమునకుమెచ్చి విక్టోరియా మహారాణి బంగారు కడియమును బహూకరించెనట. ఇక చిన్నకమ్మ జగత్ప్రసిద్ధికెక్కిన మహిల్వాను. వేంగళరెడ్డిగారిపై నెన్నికథలున్ననో యీ చిన్నకమ్మపై నన్నికథలు వ్యాప్తియందున్నవి. ఇతడు పదునాఠేండ్ల బాలుర డుగా నున్నప్పుడే వేంగళరెడ్డిగా రితనిని పంజాబు పంపించి 'రసూల్ ఖాన్' అను వస్త్రాదుకడ కుస్తీ నేర్పించెనట. ఈ రసూల్ ఖాన్ ఉయ్యాలవాడకువచ్చి వేంగళరెడ్డిగారిచే బహుమానములు పొందుచుండెడి వాడు. ఈ రసూల్ ఖాన్ ఒకప్పుడు మలయాళ దేశ మునకుబోయి కుస్తీపట్టుగా నట గొల్లలు కొంద టితనిని మంత్రశక్తిచే నోడించెనట. అప్పు డితని శిష్యుడగు చిన్నకమ్మవెళ్లి వారిని చిత్తుగానోడించెను. మార్గమధ్యమన మైసూరు రాజావారిదగ్గలనున్న 'మునుస్వామి'యను వస్త్రాదును గూడ చిన్నకమ్మ ధైర్యముతో నోడించెను. మైసూరు మహారాజు మెచ్చి చిన్నకమ్మ చేతికి బంగారు కడియములు, కాలికి నాగుటందెను వేసెను. కోవెలకుంటలో మహమ్మద్

ఖాన్ అను వస్త్రాదును, పంజాబులో 'అల్లావుద్దీన్' అను వస్త్రాదును చిన్నకమ్మ ఓడించినాడు. ఒకప్పు డీ చిన్నకమ్మ చిఱుతపులిని గూడ జంపెనట.

కర్నూలుదగ్గల 'గోరెంట్ల'యను గ్రామ మున్నది. అక్కడ ప్రతిసంవత్సరమును గొప్పతిరునాళ్లు జరుగును. ఒక సంవత్సర మా తిరునాళ్లలో 'మలి రెడ్డి'యను వస్త్రాదు 'మొలతాడుకట్టిన మొగోడికి నేను మిండణ్ణి!' అని దండోరా చేయించెనట. ఈ దండోరాను ఉయ్యాలవాడకు చెందిన యొక చాకలి విని, పరుగెత్తుకొనివచ్చి, హరివరము (ఉయ్యాలవాడ సమీపములోనున్న గ్రామము) దగ్గలనున్న చిన్న కమ్మవకు జెప్పెను. చిన్నకమ్మ వెంటనే బయలు దేరెను. చాకలి యాతని ననుసరించెను. ఇద్దఱును గోరెంట్ల తిరునాళ్లకు బోయిరి. ఆ తిరునాళ్లలో మలిరెడ్డి వస్త్రాదు రథముపై గూర్చుండి యూరేగు చుండెను. ముందు దండోరా సాగుచుండెను. చుట్టును వందమంది బోయవాండు మలిరెడ్డికి నండగానుండిరి. చిన్నకమ్మ ఒక్కయుదుటను రథముపైకిదుమికి మలి రెడ్డిని జిత్తుచేసి, క్రిందికి విసరివై చినాడు. బోయ లందఱును రథముపైనున్న చిన్నకమ్మపై బడ బోయిరి. చిన్నకమ్మకు దోడుగావచ్చిన చాకలి క్రా సాములో గడువేరెరి. అతడు తన చేతికర్రతో బోయలనందఱును రథముదరికి జేరకుండు నాపినా డట. మలిరెడ్డి తన యోటమి సంగీకరించి బోయ లను వారించెను.

(17) రాయలసీమలో — ముఖ్యముగా కడప కర్నూలు మండలములలో నెద్దుల పందెములు విస్తార ముగా జరుగుచుండెను. ఈ పందెములకొకై ఒంగోలు జాతిగిత్తలను బ్రత్యేకశబ్దతో మేపుచుదురు. పెద్దపెద్దబందలను లాగించుట, చక్రములు తిరుగ కుండ కట్టివేసినబండి నిసుకలో లాగించుట చేయు దురు. (ఇట్టి పందెములలో అప్పలాపురం చెన్నారెడ్డి యను నతడు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ఇతడు వేంగళ రెడ్డిగారికి దరువాతితరమువాడు.) బుడ్డా వేంగళ

రెడ్డిగారు గొప్పయెద్దులను మేపుచుండెడివారు. ఆ చుట్టుప్రక్కల జరుగు పందెము లన్నింటిలోను వేంగళ రెడ్డిగారి యెద్దులే గెలుచుచుండెడివి. వేంగళరెడ్డిగారి దగ్గ ఆ 'శేషన్న'యను సేద్యగాడుండెడివాడు. అతడే యెద్దుల పందెములను నిర్వహించెడివాడు. ఎద్దులను దయారుచేయుటలో నతడు కడునేర్పరి. వేంగళరెడ్డిగారు చనిపోయినతరువాత వారి తమ్ముడు ఈశ్వరరెడ్డిగారి పుత్రుడగు నల్లపరెడ్డి యొక యెద్దు నమ్మి వేసెను. దానిని ఆవ్వలాపురం చెన్నారెడ్డి కొనెను. వేంగళరెడ్డిగారి వంశస్తులలో నేటికిని నీ పందెపు యెద్దులను దయారుచేయు నలవాటు గలదు. 1966 లో నేను ఉయ్యాలవాడ వెళ్ళినప్పుడు బుడ్డా శివారెడ్డిగారి యింటికడ నేనుగలవలెనున్న యెద్దులను జూచితిని.

(18) పూర్వము టీకాలువేయుట యనిన గ్రామములోని బాలబాలికలకు సింహస్వప్నము. ఇండ్లలోనుండి బయటకు వచ్చెడివారుకారు. టీకాలు వేయబడినవారు గొల్లన నేడ్చుచుండెడివారు. కాని ఉయ్యాలవాడ గ్రామములో నిట్టిబెడదయుండెడిది కాదు. టీకాలు వేయించుకొనెడి బాలబాలికలకు బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారు లడ్డులు పంచిపెట్టెడివారు. అందుచే బసివారు మిక్కిలి యుత్సాహముతో ముందునకువచ్చి టీకాలు వేయించుకొనెడివారు. టీకాలువేసెడి పాల్తు ఇన్స్పెక్టరుకుగూడ నా రోజు రెడ్డిగారి యింటనే పంచభక్ష్యపరమాన్నములతో భోజనము!

(కీ. శ. 1900 సంవత్సరములో నొకసారి ఉయ్యాలవాడలో టీకాలు వేయుచుండిరి. ఉదయము నుండి మధ్యాహ్నమువఱకును వేంగళరెడ్డిగారు లడ్డులు పంచిపెట్టిరి. టీకాలువేసిన ఇన్స్పెక్టరుకు గూడ భోజనము పెట్టించిరి. అభ్యంగనన్నానము చేయదలచి రెడ్డిగారు నూనె పట్టించుకొనిరి. భార్య వేడినీళ్లు తోడినది. స్నానము చేయదలచి పీటపైఁ గూర్చుండెను. అంతే! కూర్చున్నరెడ్డి కూర్చున్నట్లే ప్రాణములు విడిచెను! దానధర్మములు చేసిన యీ

పుణ్యాత్ముడు మరణబాధను కించిత్తైనను ననుభవింపక సునాయానముగా స్వర్గమునకేగెను!!

(19) చనిపోవుటకు కొద్దిరోజులుముందు పొరుగుారినుండి వేంగళరెడ్డిగారి కడకొక బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. తన కుమారున కుపనయనము చేయవలెననియు నందుచే నూజు రూపాయలు కావలెననియు పడిగెను. వేంగళరెడ్డిగారువెంటనే నూరురూపాయల నిచ్చిరి! కాని యా బ్రాహ్మణుడు: 'అయ్యా! ఈ ధనమును మీ యెద్దనే యుంచుడు. ఉపనయనము రేపనగా నేనువచ్చి తీసికొందును.' అని చెప్పెను. వేంగళరెడ్డిగారు 'సరే'యనిరి. నెలరోజులుగడచెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు 'పడిగపాడు' రస్తాగుండా ఉయ్యాలవాడకు వచ్చుచుండెను. ఆ మార్గములో వేంగళరెడ్డిగారు వచ్చని గుర్రముపై నెక్కి యా బ్రాహ్మణుని కెదురయ్యెను. బ్రాహ్మణుఁ డాయనకు భక్తితో ననుస్కరించెను. రెడ్డిగారు ప్రతినమస్కారముచేసి: 'స్వామీ! తమధనము పనుపుగుడ్డలో చుట్టి, వెదురు కొమ్ములోపెట్టి, ఎద్దులు పండుకొనేచోట దంతుల్లో పెట్టాను. మావాళ్ళనడిగి తీసికోండి. నేను పనిమీద వెడుతున్నాను.' అని చెప్పి యదృశ్యుడయ్యెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు ఉయ్యాలవాడకువచ్చి, వేంగళరెడ్డిగారు తనకు పడిగపాడు రస్తాలోఁ గనపడినారనియు, తన కీయవలసిన ధనమును ఫలానాచోట పెట్టినానని చెప్పి రనియు నింటివారితోఁ దెల్పెను. ఇంటివారాశ్చర్యపడిరి. అప్పటికి వేంగళరెడ్డిగారు చనిపోయి పదిరోజు లయినది! అయినను బరిశీలించనెంచి, యెద్దులు పండుకొనుచోట దంతులనుజూడగా నొక వెదురుకొమ్ము కనిపించెను. దానిని దీసిమాడగా నందులో నొక పనుపుగుడ్డను జుట్టుబడి పందరూపాయలు భద్రముగానుండెను! వేంగళరెడ్డిగారి బంధువులును నూరిలోనివారును నాశ్చర్యచకితులైరి! బ్రాహ్మణుని యానందమునకు మేరలేదు! చనిపోయిన వేంగళరెడ్డిగారిని జూడగలిగినందులకు దన జన్మ ధన్యమైనట్లుగా భావించెను. ఆహా! మరణించినను వేంగళరెడ్డిగారి దాతృత్వము నకు పన్నెత్గలేదు! అందువలననే ఆయన అపరదాన కర్మణైనాడు!

మీదకాదు, పైన తగులుతుంది, జాగ్రత్త!' అని హెచ్చరించెను. బ్రతుకుజీవధానిని 'సత్యభామవారు' పలామునము చిత్తగించిరి. బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి మనస్సు 'సత్యసవనీత సమాన'మని యీ సంఘటన చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. దోషులను సహితము శిక్షించుట కాయన మనస్సు వెనుకాడెడిది !

(16) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారిదగ్గఱ బలాధ్యులైన వ్యక్తులు చాలమంది యుండెడివారు. వీరు బియ్యము బస్తాలను జిన్నచిన్న మూటలను విసరి నట్టుగా జేతులతో విసరివైచెడివారట. 10 బస్తాలతో నిండియున్న బండికి గందెన పూయవలసి వచ్చుచో చక్రమును భుజముతో నెత్తివట్టెడివారట. వేంగళరెడ్డిగా రెందరో వస్త్రదులను బోషించుచుండెడి వారు. వీరిలో 'పెద్దకమ్మ' 'చిన్నకమ్మ' అను ముస్లిము సోదరులు ముఖ్యులు. వీ రసహాయశూరులు. వేంగళరెడ్డిగారికి నమ్మినబంటు. వీరిలో పెద్దకమ్మ రైలుఇంజనుమీదుగా గుఱమును దుమికించినాడట. వీని శ్రావ్యమునకుమెచ్చి విక్టోరియా మహారాణి బంగారు కడియమును బహూకరించెనట. ఇక చిన్నకమ్మ జగత్ప్రసిద్ధికెక్కిన మహిల్వాను. వేంగళరెడ్డిగారిపై నెన్నికథలున్ననో యీ చిన్నకమ్మపై నన్నికథలు వ్యాప్తియందున్నవి. ఇతడు పదునాఠేండ్ల బాలుర డుగా సున్నప్పుడే వేంగళరెడ్డిగా రితనిని పంజాబు పంపించి 'రసూల్ ఖాన్' అను వస్త్రదుకడ కుస్తీ నేర్పించెనట. ఈ రసూల్ ఖాన్ ఉయ్యాలవాడకువచ్చి వేంగళరెడ్డిగారిచే బహుమానములు పొందుచుండెడి వాడు. ఈ రసూల్ ఖాన్ ఒకప్పుడు మలయాళ దేశ మునకుబోయి కుస్తీవట్టగా నట గొల్లలు కొందఱ తనిని మంత్రశక్తిచే నోడించెరట. అప్పు డితని శిష్యుడగు చిన్నకమ్మవెళ్లి వారిని చిత్తుగానోడించెను. మార్గమధ్యమన మైసూరు రాజావారిదగ్గఱనున్న 'మునుస్వామి'యను వస్త్రదును గూడ చిన్నకమ్మ ధైర్యముతో నోడించెను. మైసూరు మహారాజు మెచ్చి చిన్నకమ్మ చేతికి బంగారు కడియములు, కాలికి నాగుటందెను వేసెను. కోవెలకుంటలో మహమ్మద్

ఖాన్ అను వస్త్రదును, పంజాబులో 'అల్లావుద్దీన్' అను వస్త్రదును చిన్నకమ్మ ఓడించినాడు. ఒకప్పు డీ చిన్నకమ్మ చిఱుతపులిని గూడ జంపెనట.

కర్నూలుదగ్గఱ 'గోరెంట్ల'యను గ్రామ మున్నది. అక్కడ ప్రతిసంవత్సరమును గొప్పతిరునాళ్ళు జరుగును. ఒక సంవత్సర మా తిరునాళ్ళలో 'మలి రెడ్డి'యను వస్త్రదు 'మొలతాడుకట్టిన మొగోడికి నేను మిండణ్ణి!' అని దండోరా చేయించెనట. ఈ దండోరాను ఉయ్యాలవాడకు చెందిన యొక చాకలి విని, పరుగెత్తుకొనివచ్చి, హరివరము (ఉయ్యాలవాడ సమీపములోనున్న గ్రామము) దగ్గఱనున్న చిన్న కమ్మవకు జెప్పెను. చిన్నకమ్మ వెంటనే బయలు దేరెను. చాకలి యాతని ననుసరించెను. ఇద్దఱును గోరెంట్ల తిరునాళ్ళకు బోయిరి. ఆ తిరునాళ్ళలో మలిరెడ్డి వస్త్రదు రథముపై గూర్చుండి యూరేగు చుండెను. ముందు దండోరా సాగుచుండెను. చుట్టును వందమంది బోయవాండ్లు మలిరెడ్డికి నండగానుండిరి. చిన్నకమ్మ ఒక్కయుదుటను రథముపైకిదుమికి మలి రెడ్డిని జిత్తుచేసి, క్రిందికి విసరివైచినాడు. బోయ లందఱును రథముపైనున్న చిన్నకమ్మపై బడ బోయిరి. చిన్నకమ్మకు దోడుగావచ్చిన చాకలి క్రమ సాములో గడునేరెరి. అతడు తన చేతికర్రతో బోయలనందఱును రథముదరికి జేరకుండు నాపినా డట. మలిరెడ్డి తన యోటమి నంగీకరించి బోయ లను వారించెను.

(17) రాయలసీమలో — ముఖ్యముగా కడప కర్నూలు మండలములలో నెద్దుల పందెములు విస్తార ముగా జరుగుచుండెను. ఈ పందెములకొకై ఒంగోలు జాతిగిత్తలను బ్రత్యేకశబ్దతో మేపుచుదురు. పెద్దపెద్దబండలను లాగించుట, చక్రములు తిరుగ కుండ కట్టివేసినబండి నిసుకలో లాగించుట చేయు దురు. (ఇట్టి పందెములలో అప్పలాపురం చెన్నారెడ్డి యను సతాడు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ఇతడు వేంగళ రెడ్డిగారికి దరువాతితరమువాడు.) బుడ్డా వేంగళ

రెడ్డిగారు గొప్పయెద్దులను మేపుచుండెడివారు. ఆ చుట్టుప్రక్కల జరుగు పందెము లన్నింటిలోను వేంగళ రెడ్డిగారి యెద్దులే గెలుచుచుండెడివి. వేంగళరెడ్డిగారి దగ్గ ఆ 'శేషన్న'యను సేద్యగాడుండెడివాడు. అతడే యెద్దుల పందెములను నిర్వహించెడివాడు. ఎద్దులను దయారుచేయుటలో నతడు కడునేర్పరి. వేంగళరెడ్డిగారు చనిపోయినతరువాత వారి తమ్ముడు ఈశ్వరరెడ్డిగారి పుత్రుడగు నల్లపరెడ్డి యొక యెద్దు నమ్మి వేసెను. దానిని ఆప్పలాపురం చెన్నారెడ్డి కొనెను. వేంగళరెడ్డిగారి వంశస్తులలో నేటికిని నీ పందెపు టెద్దులను దయారుచేయు నలవాటు గలదు. 1966 లో నేను ఉయ్యాలవాడ వెల్లి నప్పుడు బుడ్డా శివారెడ్డిగారి యింటికడ నేనుగలవలెనున్న యెద్దులను జూచితిని.

(18) పూర్వము టీకాలువేయుట యనిన గ్రామములోని బాలబాలికలకు సింహస్వప్నము. ఇండ్లలోనుండి బయటకు వచ్చెడివారుకారు. టీకాలు వేయబడినవారు గొల్లన నేడ్చుచుండెడివారు. కాని ఉయ్యాలవాడ గ్రామములో నిట్టిబెడదయుండెడిది కాదు. టీకాలు వేయించుకొనెడి బాలబాలికలకు బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారు లడ్డులు పంచిపెట్టెడివారు. అందుచే బసీవారు మిక్కిలి యుత్సాహముతో ముందునకువచ్చి టీకాలు వేయించుకొనెడివారు. టీకాలువేసెడి హెల్తు ఇన్స్పెక్టరుకుగూడ నా రోజు రెడ్డిగారి యింటనే పంచభక్ష్యపరమాన్నములతో భోజనము!

(కీ. శ. 1900 సంవత్సరములో నొకసారి ఉయ్యాలవాడలో టీకాలు వేయుచుండిరి. ఉదయము నుండి మధ్యాహ్నమునఱకును వేంగళరెడ్డిగారు లడ్డులు పంచిపెట్టిరి. టీకాలువేసిన ఇన్స్పెక్టరుకు గూడ భోజనము పెట్టించిరి. అభ్యంగనన్నానము చేయఁదలచి రెడ్డిగారు నూనె పట్టించుకొనిరి. భార్య వేడినీళ్లు తోడినది. స్నానము చేయఁదలచి వీటపైఁ గూర్చుండెను. అంతే! కూర్చున్నరెడ్డి కూర్చున్నట్లే ప్రాణములు విడిచెను! దానధర్మములు చేసిన యీ

పుణ్యాత్ముడు మరణబాధను కించిత్తైనను ననుభవింపక సునాయాసముగా స్వర్గమునకేగెను!!

(19) చనిపోవుటకు కొద్దిరోజులుముందు పొరుగురినుండి వేంగళరెడ్డిగారి కడకొక బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. తన కుమారున కుపసయనము చేయ వలెననియు నందుచే నూజు రూపాయలు కావలెననియు నడిగెను. వేంగళరెడ్డిగారువెంటనే నూరురూపాయల నిచ్చిరి. కాని యా బ్రాహ్మణుడు: 'అయ్యా! ఈ ధనమును మీ యెద్దనే యుంచుడు. ఉపసయనము రేపనగా నేనువచ్చి తీసికొందును.' అని చెప్పెను. వేంగళరెడ్డిగారు. 'నరే'యనిరి. వెలరోజులుగడచెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు 'పడిగపాడు' రస్తాగుండా ఉయ్యాలవాడకు వచ్చుచుండెను. ఆ మార్గములో వేంగళరెడ్డిగారు వచ్చని గుర్రముపై నెక్కి యా బ్రాహ్మణున కెదురయ్యెను. బ్రాహ్మణుఁ డాయనకు భక్తితో నమస్కరించెను. రెడ్డిగారు ప్రతినమస్కారముచేసి: 'స్వామీ! తమధనము పనుపుగుడ్డలో చుట్టి, వెదురు కొమ్ములోపెట్టి, ఎద్దులు పండుకొనేచోట దంతుల్లో పెట్టాను. మావాళ్ళనడిగి తీసికోండి. నేను పనిమీద వెడుతున్నాను.' అని చెప్పి యదృశ్యుడయ్యెను. ఆ బ్రాహ్మణుడు ఉయ్యాలవాడకువచ్చి, వేంగళరెడ్డిగారు తనకు పడిగపాడు రస్తాలోఁ గనపడినారనియు, తన కీయవలసిన ధనమును ఫలానాచోట పెట్టినానని చెప్పి రనియు నింటివారితోఁ దెల్పెను. ఇంటివారాశ్చర్యపడిరి. అప్పటికి వేంగళరెడ్డిగారు చనిపోయి పదిరోజు లయినది! అయినను బరిశీలించనెంచి, యెద్దులు పండుకొనుచోట దంతులనుజూడఁగా నొక వెదురుకొమ్ము కనిపించెను. దానిని దీసిమాడగా నందులో నొక పనుపుగుడ్డను జుట్టుబడి పందరూపాయలు భద్రముగానుండెను! వేంగళరెడ్డిగారి బంధువులును నూరిలోనివారును నాశ్చర్యచకితులైరి! బ్రాహ్మణుని యానందమునకు మేరలేదు! చనిపోయిన వేంగళరెడ్డిగారిని జూడగలిగి నందులకుఁ దన జన్మ ధన్యమైనట్లుగా భావించెను. ఆహా! మరణించినను వేంగళరెడ్డిగారి దాతృత్వము నకు వన్నెతగ్గలేదు! అందువలననే ఆయన ఆపరదాన కర్మణ్యుడైనాడు!

అనుబంధము — 8.

బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారిపై ముక్కుమళ్ల గ్రామ మునకుఁ జెందిన 'బందుమియ్య' లేక 'బందుభాయి' యను ముస్లిముకవి రచించిన ద్విపదకావ్యము కలదని వెనుక తెలియజేసితిని. ఇది యముదితము.

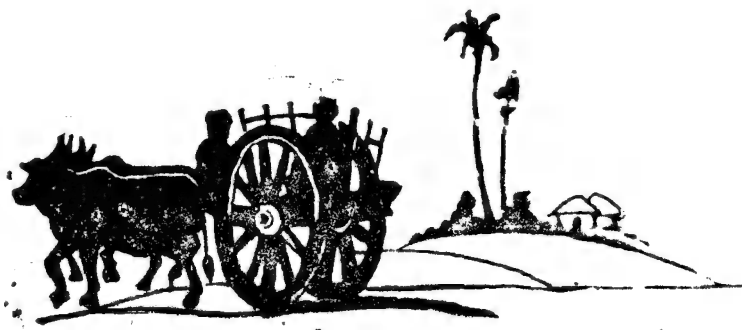
నంద్యాలకుఁజెందిన శ్రీ మద్దులపల్లి సుబ్బ హృదయశాస్త్రిగారు (కవితాస్రామాజ్యము) బుడ్డా వేంగళరెడ్డిగారి జీవితచరిత్రను వచన గ్రంథముగా వ్రాసియున్నారు.

శ్రీ వెంపోగారు వేంగళరెడ్డిగారి చరిత్రను బ్రాకథగా రచించియున్నారు. ఇది ముద్రితము.

ఉయ్యాలవాడ గ్రామమునకుఁజెందిన పాణ్యం

సోదరకవులు (పాణ్యం నరసరామయ్యగారు, పాణ్యం లక్ష్మీ నరసయ్యగారు లేక గుండయ్యగారు) తమ 'ప్రభాతరేఖలు' అను ఖండకావ్యముతో వేంగళరెడ్డిగారిపై నొక పద్యమును వ్రాసియున్నారు. ఆ పద్యముతో నాయీ సుదీర్ఘవ్యాసమును ముగింతును.

'కలియుగ దానకరుఁ డనగా
సుతికెక్కుచు నాంగ్లరాజ్ఞిచే
గలిత యశస్సువర్ణ బతకంబు
బహూకృతి పొందినట్టి య
య్యలఘుఁ డుదారశీలమహితాత్ముడ
వేంగళరెడ్డిగారికిన్
సులలిత జన్మభూమి యగుచున్
గణనీయత గాంచె మీదటన్'

జీ వి త నా క

శ్రీ బెల్లంకొండ చంద్రమౌళిశాస్త్రి

భావాబ్ధిలో తరంగించు ఓ శ్రీ వేణి !

ద్యావా మనోవీధి దోగు అమృతద్రోణి !
కకుబంతముల దాకి తారు స్వేచ్ఛాప్రాణి !
ముకుళములు-వికచములు-మూర్తమౌ నావాణి !

సాగరక్షోభములో శాంతి మ్రోయించు !
గగన గహనములో కాంతిన్ పిసాళించు !
అందని దిక్కుల కందాలు మేల్కొల్పు !
డెందాన పట్టుచిడుపులు నెక్కుల్పు !!

నీ చూపులో దనుజు తాదురు మనుజులుగ !
నీ కౌగిలిని శైత్యసురభిక్షముగు నగ్ని !
నీ స్పర్శలో మొద్దులును నగు ముద్దులుగ !
నీ తలంపున చెలులొనహో శిలలును !!

అనురణన మంజీరికా తరుణ నిక్వణి !
అనుకరణావరణమున నాగు జగమును
స్వచ్ఛస్వతంత్రగీతీప్రీతి జను మనుము !
నిత్యనూతనదృఢాలింగన మ్మిచ్చునుము !!

సువర్ణోజ్వల మహోరహస్వామిని !
ఆక్రందమును హాస మెరుగని లోకము
నార్ద్రసంస్పంద సౌహార్దము గనుమనుము !
సతత దుశ్చింతాంతరము వీడి రమ్మనుము !!

నవభవ జవనోక్తి పవనోర్మికలలో !
దవమాన రవమాన కవనార్మికలలో !

నీ మృదూచార మధురాలాప మొలుకునా !
పాతాళమును పైకి దెమ్ము ! దివి దిగిరమ్ము !!

ఓ పరమకల్యాణిని ! విశ్వవిస్సమరీ !
ప్రకృతికావ్య సహస్రపత్ర పవిత్ర చి
త్రాలలో, తారలదారులో, యను పంక్తు
లందు నీ జడవోయలే మోయులే సతము !

సంకుచిత జీవన నిశాపాశమును ద్రెంచి—
సరసోషసీప్రాణధారలన్ మనువుమీ !
కఠినకుటిలాంకుశావాస మెడలించి—
కరుణామయ్యా ! జీవితపునౌక నడుపుమీ !!

చోడవరం శిలాశాసన కాలనిర్ణయము

శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి

“భాంతి” మాసపత్రిక జనవరి 1969 సంపుటం 46. సంచిక 1 లో ‘చోడవరం శిలాశాసనము’ నాచే బ్రకటింపబడియున్నది. కాని దాని కాలనిర్ణయమునందు ప్రాజ్ఞానగువారికి చాల మందికి సంశయమున్నట్లు వ్రాసినందున నాకు తెలియబడియుండుటచే నాచే గావింపబడిన కాల నిర్ణయ విధానమును నాకు తెలిసినంతవఱకు బరిపూర్ణముగా దెలియ బఱచుటయు; అందుపై నా పాటబాట్లను పెద్దలు సహేతుకముగా దెలిపిన సరి దిద్దుకొని తిరిగి పాఠకులకు దెలుపుటయు నా విధ్యుక్త ధర్మముగానెంచి యీ కాల నిర్ణయ విధానమును పూర్తి వివరములతో యీ వ్యాస మూలకముగా విన్నవించుకొనుచున్నాను. కావున పాఠకులు, పరిశోధకులు, ప్రాజ్ఞులును శ్రద్ధతో గమనించి నేనుసరింప వలసిన మార్గమును బోధింపవేడెదను. శిలాశాసన మూలము 12 పంక్తులు—ఒక్క శార్దుల వ్రీకి డితము.

1. శుభమస్తు! శాకేతైల
2. మునివ్యయేందు స
3. హి తే (వషే) యువే కా
4. త్రికే (బుక్షేచాంబు) మయే చ
5. తుదై దివసే వారేచ భా
6. మే శుభే! రాజేంద్రచోళ
7. భూనరేంద్రపతి చో
8. డావరాఖ్యం పురం దా
9. క్షారామ పురీశ్వరాయ
10. విభవో భీమేశ్వరా
11. ప్రితం శ్రీశ్రీ జేయును
12. ప్రోచాయ్యం లిఖితం

అయితే ఈ శాసనమందుగల 3 వ పంక్తి లోని ‘హితే’ ‘యువే’ అను పదముల మధ్యస్థమైన

రెండక్షరములును సరిగా గుర్తింప శక్యముకాలేదు. సందర్భానుసారముగను, ఛందోరీతుల ననుసరించియు ‘వషే’ అని పూరించుకొంటేనేగాని సంతృప్తి కలుగలేదు. ఏలనన? ఆ పంక్తిలోని మొదటి రెండక్షరముల (హితే) తరువాత ‘ం’ అనుస్వారము వేటాక యక్షరముతో కలసిపోయి యున్నది. తరువాతి అక్షరము గుర్తింపబడుటలేదు. కావున సందర్భ శుద్ధిగ బిందుపూర్వకమైన ‘ద’కారాదిగల రెండక్షరముల పదముగలదై ‘యువే’ అనుదానికి అన్వరణ విశేషణమై యుండవలెను. అట్టిదాని నింతవఱకు గమనింపలేక బోయితిని. అంతవఱకును 3వ పంక్తిలో ‘వషే’ అనియే పూరించుకొంటిని. ఇక 4 వ పంక్తిని ‘త్రికే’ తరువాత ‘మయే’ ముందుగల నాలుగు అక్షరములు గమనింప శక్యము గాకున్నవి. సందర్భానుసారముగ ‘బుక్షేచాంబు’ అని పూరించుకొని నక్షత్ర సంజ్ఞగా సూచించుకొంటిని. కాని మా స్నేహితు లొకరు అచ్చట ‘వక్షే శుద్ధం’ అని సూచించిరి. బాగుగా పరిశీలింప ‘వక్షే—దుద్ధం’ అక్షరముల గుర్తింప ననువు కలుగుటలేదు; ఇయ్యది శకసంఖ్య, వర్షం, మాస, పక్ష, తిథి, వారములు క్రమబద్ధమగుటయుకూడ గలిగియుండుటచే ‘వక్షే శుద్ధం’ అను సవరణ నవశ్యము శరణమంటిని. అయితే ఇక లోపించినది నక్షత్రము. అందుకు రెండక్షరములు ‘శుభే’ మిగిలియున్నవి. కాని అందుకును కొంత క్లిష్టత యేర్పడినది. మొదటి అక్షరము ‘శు’, బ, జ’ ఈ మూడక్షరములకు సన్నిహితమై యున్నది. రెండవది ‘బే’ వ్రాసి దానిపై ఎడమభాగమందు పై నుండి క్రిందికి ఏటవాలుగా ‘బ’ అను తుడుపు గాఢముగా నున్నది. కావున ఆ పదము ‘శుభే’ కాదని పించుచున్నది. ఆ దినము సాధారణముగా ‘పూరా షాఢా’ నక్షత్రము గావలెను. అందుకు ‘పూర్వాషాఢా జలంతోయం’ అను నక్షత్ర నిఘంటువు కలిగియుండు

టచే ఆ వదము 'జలే' అని గుర్తింప ననువును అవ సరమును కలిగించుచున్నది.

ఇక మిగిలియున్నది శాసనకాల నిర్ణయము. ఇయ్యది మిగత అన్ని విషయములకంటె ముఖ్యమైనది. ఇందు 'శాకేశైల మునివ్యయేందు సహితే' అను సంఖ్యా వాచకము సంజ్ఞితమైనది. అనగా శైల=7; ముని=7, వ్యయ=0; ఇందు=1. అనగా శా. శ. 1077 అని సూచించబడినది. అయితే కొందరు పెద్దలు దానిని 'శాకే శైల మునిత్రయేందు సహితే' అను పాతముగా గుర్తించి శా. శ. 1377 గావలెనని సూచించుచున్నారు. అంతేగాక వారు తాము 'ఆల్మనిక్' పరిశోధించితిమనియు శా.శ. 1077, 1377 గూడ 'యువ' సంవత్సరమే అగుటచే దానిని 1377 గానే యుంచవలెను గాని 1077 గా మాఱువలసిన యవసరము లేదనుచున్నారు. Companion work 'Indian Ephemeris' Indian Chronology, Solar Lunar, planetary, by Diwan Bahadur L. D. Swami Kunnu Pillai Madras ఎంత బ్రయత్నించినను నాకు దొరకలేదు. అందుచే వితర మార్గము లన్వేషింపవలసి వచ్చినది. 'శాకేశైల మునిత్రయేందు సహితే' అనికదా పెద్దలపాతము. ఆ అక్షరము 'త్ర'యూ లేక 'వ్య'యూ అని పరిశీలింపవలసి యున్నది. ప్రస్తుత లిపి ననుసరించిన సామాన్య కందరకును అయ్యది 'త్ర'వలెనే గాన్పించుట ప్రకృతి సహజము. అయితే యీ శాసనలిపి, వేటిదిగాక కనీసము 8 లేక కనీసము 5 శతాబ్దముల నాటిది. ఆ కాలపు శాసనలిపులందు 'త'; 'వ' అక్షరములు ఎట్లు వ్రాయబడినవో గమనింపవలెను. ఇతర శాసనము లక్కఱలేకుండ ఈ యొక్క శాసనమునే పరిశోధించిన ఈ అక్షరము గాకుండ 5 'వ'కారములు; 6 'త' కారములును గానవచ్చును. అందు 3 వ పంక్తిలోని 'హితే' అనుదానియందు గల 'త' యొక్కటియే దీనికి కొంచెము సన్నిహితముగా గాన్పించును. కాని మిగిలిన అన్నిచోట్లను 'త' కారము '6' కుడిభాగమున బొర్లించిన అర్ధవృత్తమును వ్రాసి క్రిందినుండి ఎడమకుబోయి ఊర్ధ్వమునకు వ్రటువగా బోయెను. ఇట్లే 10 మొదలు 15 శతాబ్దాల శాసన లిపియందు 'త' కారము '6' ఇట్లే

వ్రాయబడియుండుట గమనార్హము. అయితే 'వ' కారమును గమనించినచో ఈ 'వ' కారమొక్కటియే భేదించినది కాని మిగిలిన 'వ' కార, 'మ' కార, 'ప' కారములయందు ఎడమను పొక్కిలి పైభాగమున ప్రారంభించి క్రిందికిదింపి పొక్కిలినిచ్చి కుడికివచ్చి ఊర్ధ్వమునకు కొద్ది వ్రటువనిచ్చి శిరోభాగమున గుణితపు గుర్తునిచ్చెను. దీనియందుగూడ ఎడమనున్న పొక్కిలి ఎడమభాగముకన్న కుడిభాగము చాలగా పెంచెను. కావున అక్షరద్వంగా వ్రాసిన 'వ' కారముగా బ్రతిబింబించును. అందున్న సంయుక్తము పెద్దలు రేఫమునుచున్నారు. అయితే 5 చోట్ల 'ద' 'శి', 'ప్ర' అని వ్రాయునపుడా రేఫమును ఆయా అక్షరముల ఎడమవైపు శీర్షముందు ప్రారంభించి క్రిందికి కొద్ది వ్రటువదిప్పి కుడివివరకు ఆ వ్రటువను పూర్తిచేసెను. కాని ఈ అక్షరమందలి వ్రటువ అట్లుగాక అక్షరపు క్రిందిభాగమున పొక్కిలినుండి ప్రారంభించి కుడికి వ్రటువదిప్పి ఊర్ధ్వరేఖ నిచ్చెను. 8 పంక్తిని 'ఖ్యం' 12 పంక్తిని 'య్యం' అను నక్షరముల గమనింప నీ విషయము స్ఫుటముకాగలదు. కావున అక్షరములు, సంయుక్తమును పూర్తిగా పరిశీలించిన అయ్యది 'వ్య' కాని 'త్ర' కానేరదనుట నిశ్చయము.

ఇక కాల నిర్ణయమును పరిశీలింతము. నా నిర్ణయము శా. శ. 1077-క్రీ. శ. 1071+78=1155 అగుచున్నది. కాని పెద్దల నిర్ణయము శా. శ. 1377+78=1455 అగుచున్నది. ఈ రెండు నిర్ణయములకు 300 సం॥ అంతరముగలదు. పెద్దలు చెప్పినది శా. శ. 1077 అయినను, 1377 అయినను యువనామ సంవత్సరమేకదా సంశయగ్రస్తమైన అక్షరాధారముచే నెందుకు కాలమును వెనుకకు తిగియవలెనందురు. మన భారతీయ కాలమానము (పంచాంగరీత్యా) ప్రభవాదులు 60 సం॥ అనగా ప్రభవ మొదలు అక్షరవరకు 60 సం॥ ఒక ఆవృతము. మనకు గోచరించెడి కాలాంతరము 300 సం. కావున $300 \div 60 = 5$ ఆవృతములు పూర్తి అయి ఆఱవ ఆవృతము ప్రారంభమయ్యెను. కావున మొదటి ఆవృతములోని ఆ 'యువ' సం॥మే తిరిగి ప్రారంభమగును. కాని ఎట్లా భేదించగలదు. అంతేగాక ఆ కార్తికము శుద్ధ చవితియునట్లే. అందేమి మాఱుగలుగును. ఇక నక్షత్రము వృద్ధిక్షయముల

బట్టి మాటవచ్చును. అట్టి నక్షత్ర నిర్ణయమిందు సందేహోద్భవమైనది. ఇక విన్నిమార్పులువచ్చును. (రోజు) వారము తప్పక మార్పు కలుగకతప్పదు. కావున సందేహోద్భవమైన కాలనిర్ణయమందు వారమే ప్రాముఖ్యము వహించితిరును.

(1) అంగ్వదంతి నమనరించి కేలెండరు ప్రకారముగమనింప Connective calender నమనరించి శతాబ్దపు సాంకేతిక ధ్వనసంఖ్యలయందు 11 వ శతాబ్దమున '2' అయియుండగా 14 వ శతాబ్దపు ధ్వనసంఖ్య '4' అయినది. అనగా నొక్క శతాబ్దపు ధ్వనసంఖ్య భేదమే $4-2=2$ గాన్పించుచున్నది. అంతేగాక ఆ కార్తిక శు 4. అదే నెల అదే తారీఖు అగునో కాదో తెలియదు. కావున క్రీ. శ. 1155 సం. తేదికిని, 1455 సం. తేదికిన్ని అధమము '2' రోజులు (వారములు) భేదించుట స్పష్టముగావున శా. శ. 1077 సం. తిధికిన్ని 1377 సం. అదే తిధికిన్ని ఒకేవారము ఎన్నటికిని కాజాలదు. కావున ఈ విషయమై తిరిగి పెద్దలు ఆల్మానికునందరి ఆ రెండు తేదీలున్న మాస, పక్ష, తిథి, నక్షత్ర, వారము లను పూర్తిగా గమనింప బ్రార్థన.

2. రోజుల ప్రకారము గమనించుచు బరి శోధింతుముగాక. భేదించిన సంవత్సరములు 300గదా. ఆకాలమునకు $365 \times 300 = 109500$ రో. + శతాబ్దమునకు 24 లీపీయర్ల వంతున $24 \times 3 = 72$ లీ. 1200 సం॥ ఇంకొక లీపీయర్లు మొత్తము $365 \times 300 + 72 + 1 = 109573$ రోజులయ్యెను. దానిని $109573 \div 7 = 2$ శేషము. శాసన మం దుదాహరింపబడిన వారము మంగళవారము. కావున, క్రీ. శ. 1155 కార్తిక శు 4 మంగళవార మునచో 1455 సం. కార్తిక శు 4, శేషించిన 2 ను కలిపినచో (1 బు, 2 గు) గురువారము కావలెను. అట్లుగాక 1455 కార్తిక శు 4 మంగళ వారమైన 1155 కార్తిక శు 4 భేదించిన 2 రోజుల తిరియగా శనివారము కావలెను.

ఇక పంచాంగరీత్యా కాలనిర్ణయము గమనింతుము—

ద్యుగణం = అహర్గణం. (సరకంతీరవము)

'శాకస్పూర్ణా శృందో నో (1333)

భృష్టోఽర్కైః (12)

ర్కాయు క్పుధక్

త్రి (3) ఘనస్పృష్టాద్వినేత్రాం (248) తై

ర్యుక్తశ్శర శశాంక (15) యుక్

నాగనందా (88) ప్త సంయుక్

• దినికృత్యం దినాన్వితః

పృథక్స్పృష్టాభిశ్చైత్రాంతై

(708) ర్యుక్తవేదాంగ (64) భాజితః

లబ్ధావమదిన్వైరూన

స్సౌమ్యాది ర్దినసంచయః

ద్యుగణానప్త (7) భిర్భుక్తం

శేషం సౌమ్యాదివాసరః

వర్జయేద్వర్జయేదేకం

వారోనాయాతివేతతః॥

ఇందు శా. శ. 1333 సం॥ గణితసాంకేతి సంఖ్యానిరూపణము గావించెను. నా కాలనిర్ణయము శా. శ. 1077. కావున ఆ దినముకు అహర్గణము కట్టవలెనన్న ఆ సాంకేతికసంఖ్యలు వేట. కావున అట్లు శా. శ. 1077 యువనామ సం॥ కార్తిక శు 4. అహర్గణము కట్టవీలుపొనగదు. అందువలన పెద్దలొసగిన శా. శ. 1377, కార్తిక శు. 4 నుండి అహర్గణముకట్టి పరిశీలింతుము.

వేటి శా. శ. 1893. కార్తిక శు. 4 కిని పెద్దలొసగిన శా. 1377 కార్తిక శు 4. నాటి నుండి అహర్గణము సాధించి వారమును సరిపోల్చిన తప్పుప్పులు తెలియగలవు.

(1) వేటి శా. శ. 1893

నాటి శా. శ. 1377

భేదించిన సం॥ 516

(2)

516

12

మా 6192

చోడవరం శిలాశాసన కాలనిర్ణయము

$$\begin{array}{r} 3) \quad 6192 \\ \quad 3 \\ \hline 18576 \text{ (తిఘ్నం)} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (4) \quad 248)18576(74 \\ \quad 1736 \\ \hline \quad 1216 \\ \quad 992 \\ \hline \quad 224 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (5) \quad 18576 \\ \quad 74 \\ \hline 18650 \\ \text{శశాంకయుక్త} \quad 15 \\ \hline 18665 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (6) \quad 98)18665(190 \\ \quad 98 \\ \hline \quad 886 \\ \quad 882 \\ \hline \quad 45 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (7) \quad \text{మా.} \quad 6192 \\ \quad 190 \\ \hline \quad 6382 \\ \quad 30 \\ \hline \text{దినికృత్యం} \quad 191460 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (8) \quad , 708)191460(270 \\ \quad 1416 \\ \hline \quad 4986 \\ \quad 4956 \\ \hline \quad 300 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (9) \quad 191460 \\ \quad 270 \\ \hline 191730 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (10) \quad 64)191730(2995 \\ \quad 128 \\ \hline \quad 637 \text{ ఆవమదినాః} \\ \quad 576 \\ \hline \quad 613 \\ \quad 576 \\ \hline \quad 370 \\ \quad 320 \\ \hline \quad 50 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (11) \quad 191460 \text{ ది} \\ \quad 2995 \text{ ఆ} \\ \hline 188465 \\ \text{మొత్తము దినములు} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (12) \quad 26923 \\ 7)188465 \\ \quad 14 \\ \hline \quad 48 \\ \quad 42 \\ \hline \quad 64 \\ \quad 63 \\ \hline \quad 16 \\ \quad 14 \\ \hline \quad 25 \\ \quad 21 \\ \hline \quad 4 \text{ శే} \end{array}$$

శా. శ. 1377=క్రీ. శ. 1455 యువ
కార్తీక శు 4 మంగళవారమైతే దానికి 4 ధోజాలు
కలిపిన (1 మ, 2 బు, 3 గు, 4 శా.)
శుక్రవారము అగును. కాని నేటి శా. శ.
1893=క్రీ. శ. 1971 కార్తీక శు. చ. శుక్ర
వారముగాక శనివారమగుచున్నది. శాసనమందు (భౌమే)
మంగళవారమని స్పష్టముగాయున్నది. కావున ఎన్ని
విధముల గణితము ననుసరించి పరిశీలించినను ఈ
శాసనకాలము శా. శ. 1077 కు సరియైన క్రీ. శ.
1155 యువసంవత్సరమేకాని శా. శ. 1377 కు

సరియైన క్రీ. శ. 1455 యువసంవత్సరముకాదని ధృవమగుచున్నది.

ఇక చారిత్రకవిషయముల గమనించి కాలనిర్ణయము గావించుట ఉత్తమము, ప్రాముఖ్యముగలది. పెద్దలనునట్లుగా ఈ దానకాలము శా. శ. 1377-క్రీ. శ. 1455 ('శాకేశైలమునిత్రయేందు సహితే' అను పాము ననుసరించి) అయినట్లయిన ఆ కాలపు వేంగీ పరిస్థితుల నవలోకింతము. ఈ చోడవరం శిలాశాసన (దాన) కర్త 'రాజేంద్ర చోళ భూనరేంద్రుడు' అని 6—7 వంతులతోనే గలడు. మన వేంగీదేశము నేలినవారు చాలాకాలము తూర్పు చాళుక్యులు. వారి సంతతివారగు రాజరాజ వరేంద్రుని పిమ్మట 'కుళోత్తుంగ చోళుడు'ను బిరుదుగాంచిన రాజేంద్రచోడునినుండియు మిగిలిన వారు చాళుక్యచోళులని ప్రసిద్ధిచొందరి. వారి వంశీకులు క్రీ. శ. 1158 వఱకును చోడ, వేంగీ దేశముల బరిపాలించిరి. అందును క్రీ. శ. 1118 మొదలు 1143 వఱకు మాత్రమే మొదటి కుళోత్తుంగుని పుత్రులు యువరాజులై జననాథనగర వాసులై వేంగీదేశమేలిరి. అనగా ఇంచుమించు రాజ రాజనరేంద్రుని మరణము మొదలు క్రీ. శ. 1063 మొదలు చాళుక్య చోళులు మాటిగా వారు వేంగీ దేశమునేలక, రాజప్రతినిధులచేతను సామంతరాజుల చేతనే పాలింపజేసిరి. వారైనను క్రీ. శ. 1230 ప్రాంతము నాటికే వారి పరిపాలనము పూర్తిగా అంత మొందెను. ఆ పిదప కాకతీయులు, రెడ్లు, పద్మ నాయకులు మొదలగువారు చిన్నాభిన్నముగ వేంగీదేశ మును పరిపాలించిరి. కాని క్రీ. శ. 1447 నాటికి పూర్తిగా రెడ్డిరాజ్యముల పరిపాలన అంతమొంది నది. కళింగభూపతియగు కపిలేంద్రగజపతి యొక్కయు విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతుల సామంతులయొక్కయు పరిపాలనలే మిగిలెను. ఆ సమయము నెట్లు ఎచ్చట ఏ విధముగ బరికించినను వేంగీ దేశమందేమూలనను చాళుక్య, చోళరాజుల పరిపాలనము ప్రాదేశమాత్ర మందైనను లేదనుట స్పష్టము. అట్టితేలి 12 వ శతాబ్దారంభ మందుండిన రాజేంద్రచోళుడు 14 వ

శతాబ్ది ఉత్తరార్థమున యీ దానశిలాశాసనము నెట్లు నిర్మింపగలుగును. కావున ఇంతవఱకు పెద్దలు కాలనిర్ణయము నిలుచుట లేదు. అంతేగాక శ్రీనాథ మహాకవి భీమఖండమునందు

క॥ పరమాశించును భీమే

శ్వరు ననుమతిజేసి చోడవంశాధరణం

డరికాలుడు, కరికాలుడు

ధరణీధరపత్ని మనసు—దైన్యమునందన్

అని యున్నది. ఆ అరికాలుడు, కరికాలుడుఅను బిరుద ములు కలవాడు మొదటి కుళోత్తుంగచోళుడు. అతనికి 'రాజేంద్రచోడుడు' అను నామాంతరము కలదు. అతని మనుమడు రెండవ కుళోత్తుంగచోడుడును ఆ (తాత బిరుదములనే) బిరుదులతోనే చోళరాజ్య మేలెను. అతని కాలము క్రీ. శ. 1143 మొదలు 1158 అయి యున్నది. ఈ శాసనమును ఆకాలమందే పుట్టబడినది. అప్పటికి బేట విజయాదిత్యవంశ (తూర్పు చాళుక్యులు) మందలి 'మల్లపదేవుడు' 1147 మొదలు 1158 వరకు సాగరసింహయమును జననాథనగరి రాజ ధానిగా నేలెను. ఈ జననాథనగరిరాజులైన బేట విజయాదిత్యవంశరాజులకు చక్రవర్తియైన ఈ రెండవ కుళోత్తుంగచోళ చక్రవర్తియే (తన వంశాంతర్గతు లగు) మల్లపదేవవిష్ణు వర్ధనునిపై దండెత్తిన పశ్చిమచాళుక్యుల జయించి ఆ మల్లపదేవుని వేంగీ రాజ్యాధిపతిని గావించినపుడాతని యేలుబడిలోనుండి మండలాధిపతియగు శ్రీ భీమేశ్వరునకు సన్నిహితమైన యీ గ్రామమును తన పేరుతో 'చోడవరమ'నుపేరున శ్రీ భీమేశ్వరునకు దానముచేసెను. ఆ విషయమునే శ్రీనాథకవి పెద్దలుచేసిన కాలనిర్ణయమగు క్రీ. శ. 1455 యువకు పూర్వమే అనగా క్రీ. శ. 1400 ప్రాంతమందే యీ పద్యమును శ్రీ భీమేశ్వర పురాణ మందు వెలయించిన ప్రామాణీకుడయ్యెను. ఇట్లెన్ని విధముల యోజించినను ఈ చోడవర శిలా శాసన కాలము శా. శ. 1077 యువకాని 1377 యువ కాదని నొక్కివక్కాణింప వీలుగలుగుచున్నది.

ది రోడ్

శ్రీ పి. కేశవరెడ్డి

(గత సంచిక తరువాయి)

3

మింటిల్లు అగ్రహారంలోని ఒక రైతు ఇంటిని ఆవుకు జబ్బు చేసింది. రైతు మొదట నాలు వైద్యుడేసి చూశాడు. తరువాత పశుగణాభివృద్ధి కేంద్రంలోని పశువుల డాక్టరును పిలుచుకుచ్చి చూపించాడు. అప్పటికి ఆవు తన నాలుగుకాళ్లపైన నిలబడి రెండునెల లయింది. ఆవును పరీక్షించిన డాక్టరు జబ్బు నయమయ్యే సూచన లేవీ లేవని తేల్చి చెప్పేశాడు.

ఆశ వదులుకున్న రైతు మాలవల్లికి కబురు పెట్టాడు. 'ఇయాల పెద మాంసం రో. బోడిరెడ్డిగారి క్రాపు సచ్చింది.' అంటూ ఒకరికొకరు చెప్పుకుంటూ సంబరపడ్డారు హరిజనులు. వారంతా కలిసి అగ్ర హారానికి వచ్చారు.

రైతుభార్య పసుపుచల్లిన బట్టను ఆవుమీద కప్పింది. తలవద్ద కర్పూరం వెలిగించి, దండం పెట్టు కుని వెనుదిరిగింది. హరిజనులు ఆవుకాళ్లను ఒకటిగ చేర్చికట్టి, కాళ్లమధ్య పాడగాటి వెదురుబొంగును దూర్చి, భుజాలమీద మోసుకునిపోతుంటే రైతు భార్యకు కడుపులో దేవినట్లయింది. దాని పగ్గం పట్టుకుని ఆమె గనిమలవెంబడి మేపుతూ ఉండేది. ప్రత్తిగింజలను నానవేసి కుడితిపెట్టేది. ప్రతి శుక్ర వారం దాని గిట్టలమీద, నుదుటిమీద పసుపుపూసి కుంకుమపెట్టి పూజలుచేసేది.

నాయకుడు ముందు నడుస్తుండగా మిగిలిన హరిజనులు ఆవును మోసుకుంటూ అతని వెనక నడు స్తున్నారు. నాయకునిపేరు కుట్టిగాడు. మాలవల్లిలోని బహుకొద్ది అక్షరాస్యులలో అతడొకడు.

ఆ బృందం చీకిరాళ్లతోపులోకి ప్రవేశించింది. వారు నడుస్తుంటే ఎండిన మర్రెతకులు కాళ్లకింద బడి పళపళ నలుగుతున్నాయి.

వాళ్లు తూకాలబండమీద ఆవును దించారు. రెండు బండలనందున జానెడెత్తు గడ్డి పెరిగిఉంది. ఆవు నదులుతున్న ఉచ్చాస నిశ్వాసములకు అను గుణంగా ఆ గడ్డి కదులుతూఉంది. ఒకడు చీపురు తీసుకుని బండను శుద్ధిచెయ్యసాగాడు. బండమీద ఎర్రటిమరకలు అన్నస్వంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఆ మర కలు గతవారం ఇక్కడ వధింపబడిన దున్నపోతు యొక్కరక్తపు మరకలు. బండప్రక్కన ఉన్న ఈత పొదలలో రాసిగా పడిఉన్న ఎముకల విషయమై ఊర కుక్కలు కాట్లాడుకుంటూ ఉన్నాయి.

కుట్టిగాడు గోచిదిగించి కట్టుకుని, 'కుంటోడా గడ్డ పార ఇలా అందుకో' అన్నాడు.

కుంటోడు గడ్డపలుగును అందించి, 'కుట్టి మాడా, ఈ సుట్టుపట్ల గామాల్లో యాడాలేనిరోగం మన బోడెడ్డిగారి ఆవుకు ఎలా వచ్చిందంటవు?' అనడిగాడు.

కుట్టిగాడు గునపాన్ని ఆవు నుదిటికేసి గురి మాస్తూ, 'బోడెడ్డి పెండ్లాం జంగపోనికి కొంగు వేస్తూంది కదు. తిరవతి గంగమ్మకు కోపమొచ్చి ఆవును మింగేసిందేమో. ఐనా మనకెందుకు అవన్నీ. ఆవు ఏనుగులాగ ఉంది. వీశెడు కొవ్వుపడుతుంది. నదిసేర్లు నెత్తురు పట్టవచ్చు. అది చాలదా?' అన్నాడు.

'వీశెలూ శేర్లు లెక్కపెట్టుకుంటే సరిపో తుండా. ఈ మాంసాన్నితింటే వాళ్ళు ఏమవుతుందో అలోచించుకో నక్కరలేదా?' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు బండమీదికి ఎక్కివస్తూ. రోడ్డు నిర్మాణ పథకాన్ని హరిజనులకు వివరించివెప్పి, వారిని కార్యోన్ములుగా చేయడానికి సుబ్బారాయుడు నిన్నటినుంచి ప్రయత్ని స్తున్నాడు. వారందరను ఒకచోటగా కలుసుకోవడానికి తూకాలబండకన్న మెరుగైన చోటు అతనికి లభించ లేదు.

కుట్టిగాడు చేతిలోని గునపాన్ని క్రిందకు దించాడు. అతడు వెనుదిరిగిచూసి, 'నువ్వుటా సుబ్బారాయుడూ. చేసేది శివపూజ—కుడిచేది మాలకూడు అన్నట్టుంది నీ వ్యవహారం. పటాలంలో దినమూ రాత్రి ఎద్దుమాంసం మెక్కులావు. ఇక్కడమాత్రం సుద్దులు చెప్తావు' అన్నాడు.

సుబ్బారాయుడు ఆవుకేసి ముఖం చిట్కించి చూసి, 'ఇలాంటి పుచ్చిపోయిన గొడ్డను, చచ్చిపోయిన గొడ్డను పటాలంలో వాళ్లు తినరు. పరిపూర్ణమైన ఆరోగ్యంతో ఉన్నవని డాక్టర్లచేత సర్టిఫై చేయబడిన ఎద్దులమాంసాన్నే తింటారు.' అన్నాడు.

కత్తులకు పదును పెడుతున్న కుంటోడు, 'మిమ్మల డాక్టరు కాస్తే మమ్మల తిరపతిగంగమ్మ కాస్తదిలేరా రాయుడూ' అన్నాడు.

చీపురుతో బండను శుభ్రం చేస్తున్నవాడు, 'మ్మరే అంతేగదా' అన్నాడు.

కుట్టిగాడు గునపాన్ని పైకిఎత్తి, 'తిరపతి గంగమ్మా, పాలోపాలో' అంటూ ఆవు నుదుటిమీద బలంగా మోచాడు.

అంబాఅని అరచి నాలుకను బయటికి చాచింది
ఆవు:

దావునఉన్న మద్దిమాను కొమ్ములకు వ్రేలాడుతూ ఉండిన కబోదిసిట్టలు రెక్కలు టప టప లాడిస్తూ లేచి నలుదిక్కులకు పారిపోసాగాయి. అవి బావురుపిల్లి నోట్స్ నలిగిపోతున్నాయి అర్తనాదాలు చేశాయి.

ఆవు పదులుతూఉన్న ఉచ్చాస్య నిశ్వాసాలకు అనుగుణంగా చలిస్తూఉండిన నెరియలోని గడిడ ఇప్పుడు నిశ్చలంగాఉంది. దాని కనుగ్రుడ్డు గాజా పెంకులాగ ఉన్నాయి. వాటిపైన ఈగలువాలినా కనురెప్ప లెల్లాడడంలేదు.

కుంటోడు ఆవు ముక్కువద్ద చేయిపెట్టి చూసి, 'కుంటిమాడ చేతిపెట్టెంటే సామాన్వియమా. ఒక దెబ్బకే నచ్చిపోయింది' అన్నాడు.

కుంటోని పొగడ్తను కుట్టిగాడు సరకు చెయ్యలేదు. అతడు కత్తివాదరను గోటిపైఉంచి దాని

పదునుచూసి, 'అది సరేగాని రాయుడూ, మాలపల్లికి అగ్రహారానికి రోడ్డు వేయబోతున్నారటగదా. ఏమా కథ?' అనడిగాడు.

తాను ప్రస్తావించదలచిన విషయాన్ని అతడే ప్రస్తావించినందుకు సుబ్బారాయుడు సంతోషించాడు. 'ఆ విషయాన్నిగురించి మీ కందరకూ చెప్పడానికి ఇక్కడికొచ్చాను' అన్నాడతడు.

చాకుతో ఆవుపొట్టమీద చర్మాన్ని వాలుస్తున్న కుంటోడు తలనైనా ఎత్తకుండా, 'నువ్వు సెప్పేదేంది—మేం వినేదేంది. అగ్గిరారపోళ్లు రోడ్డు ఏసిన్నాటికి దానిమీద మనమంతా నడుతాం అంతే' అన్నాడు.

'రోడ్డునంతా అగ్రహారీకులే వేయబోవటం లేదు. మనమంతా కలిసి మట్టిరోడ్డు వెయ్యాలి. తరవాత అగ్రహారీకులు చందాలు వేసుకుని పైకం సేకరించి రోడ్డుకు కంకరవేస్తారు' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

పొట్టమీదచర్మాన్ని వాలవడం పూర్తిచేసిన కుంటోడు తలయెత్తి, 'ఐతే మా దగ్గిరకూడ చందాలు వసూల్లేస్తే నంటావా?' అనడిగాడు.

'మనవద్దనుండి ధనసహాయం ఎవరూ ఆశించడం లేదులేరా కుంటోడా. కాని మనం శ్రమదానం చెయ్యడానికి సిద్ధంగా ఉండాలి' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

కుంటోడు చాకును అవతలబెట్టి, 'ఏటేటి? సెమదానమంటే ఏటది?' అనడిగాడు.

'అంటే ప్రతిఫలాన్ని ఆశించకుండా పని చెయ్యడమన్నమాట. మన మాలపల్లిలో ముప్పై ఇళ్లున్నాయిగదా. ఒక్కొక్క ఇంటినుంచి ఒక్కొక్కడు బయలుదేరి, ఇరవైదినాలు పనిచేస్తే మట్టిరోడ్డు తయారవుతుంది. ఆ విధంగా మనం మన శరీర కష్టాన్ని దానం చేస్తున్నామన్నమాట' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

ఆ మాటలను కోబరంచుట్టుఉన్న ముప్పయ్య మంది హరిజనులు విన్నారు. వారు తమతోబాటుగ తలా ఒక పాత్రను తెచ్చుకున్నారు. వాళ్లు ఆవు మాంసాన్ని ముప్పైభాగాలుగ విభజిస్తారు. ప్రతి

ఒక్కడు తన వాటామాంసాన్ని ఆ పాత్రో వేసుకుని పట్టుకుపోతాడు.

చర్మాన్ని వొలిచివేయడంతో ఎర్రటికండరాలు ఎండలో నిగనిగ మెరపసాగాయి. రాబందులు ఆకాశంలో వలయాలు తిరగడం ప్రారంభించాయి. వాటి నీడలు కళేబరంమీద ప్రాకుతున్నాయి.

కుట్టిగాడు ఆవుకాళ్ళను గొడ్డలితో నరుకుతూ, 'ఇందులో మనం 'దానం' చెయ్యడమేముంది రాయుడూ. మన రోడ్డును మనం వేసుకుంటున్నాం అంతేగదా' అన్నాడు.

హరిజనుల నాయకుడైన కుట్టిగాడు అలా అనడంతో సుబ్బారాయునికి చాల సంతోషమయింది. 'ఐతే రోడ్డుకోసం పనిచేయడానికి మీరంతా సిద్ధమన్నమాట' అన్నాడతడు.

'ముమ్మాటికీ, ఇరవై రోజులేం ఖర్చు నెలరోజులైనా పనిచేయడానికి సిద్ధం. మాలపల్లికి అగ్రహారానికి రోడ్డు వడితీరాలిసిందే' అన్నాడు కుట్టిగాడు.

ఆనందంతో సుబ్బారాయుడు ఉక్కిరిబిక్కిరి అయ్యాడు. హరిజనులలో ఉన్న కార్యదీక్షకు అతడు మురిసిపోయాడు. రోడ్డు పూర్తి అయినట్లు, దానిమీద హరిజనులు, అగ్రహారీకులు కలిసి నడుస్తున్నట్లు అతని కన్యలకు లోచింది.

ఆకాశంలో వలయాలు తిరుగుతున్న రాబందు క్రిందికి దిగి సుబ్బారాయుని తలమీదొక తన్నుతన్ను రిఫ్రెష ఎగిరిపోయింది. అది చూసి గోచికూడా లేకుండా తిరుగుతున్న కుర్రవాడు పకపక నవ్వాడు.

అలా నవ్వుతున్నవానివైపు కుట్టిగాడు కనులెర్రజేసి చూసి, 'మాదిగోనికి పుట్టి నోదా. వడిసెల తీసుకుని గద్దల్ని తరిమికొట్టకుండా నిలుచుని నవ్వుతున్నావా?' అన్నాడు. వాడు వెంటనే వడిసెల తీసుకుని రాబందులకేసి గురి చూడసాగాడు.

కుంటోడు చెవిలో ఉంచుకునిఉన్న బిడీని నోట్లో పెట్టుకుని, 'రోడ్డెయ్యటానికి అగ్గురార పోళ్ళే ముందు పడతాఉంటే మనం మూలకూర్చో పడం మంచిదికాదు' అన్నాడు.

'అగ్రహారీకులు చాల పెద్దమనసు గలవారు.

మాలపల్లిని పైకి తీసుకు రావటానికి వారెప్పుడూ కృషిచేస్తుంటారు. ఒక అగ్రహారీకులే కాదు. మన ప్రభుత్వంకూడ హరిజనాభ్యుదయానికి నిర్విరామంగా కృషిచేస్తోంది. కళాశాలలలోను, ఉద్యోగాల ఎన్నికలోనూ మనకు ప్రత్యేక అవకాశాలు కల్పిస్తుంది. మన క్షేమంకోసం కోటామకోట్లా ధనం వ్యయం చేస్తోంది. మనంకూడ కొంత చొరవను, ధైర్యాన్ని ప్రదర్శించి ప్రభుత్వం కల్పిస్తున్న అవకాశాలను సద్వినియోగం చేసుకోవాలి' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

కుర్రవాడు వడిసెలను గిరగిరత్తిపై ఆకాశంలో వలయాలు తిరుగుతున్న రాబందుకేసి గురిచూసి కొట్టాడు. రాబందు గాలిలోనే కార్మనిఅరచి పల్లటీలు కొడుతూ కొంతదూరం ఎగిరి, అల్లంతదూరాన ఉన్న చెరువులో పడిపోయింది. దాన్నిపట్టి తెచ్చేందుకై కుర్రాడు పరుగెత్తాడు.

కుట్టిగాడుగూడ బిడీ నోట్లో పెట్టుకుని అగ్గిపెట్టెను కుంటోనివద్దనుండి తీసుకుని, 'ఐతే రోడ్డుపని ఎప్పుడు మొదలయ్యేట్టు?' అనడిగాడు.

'వచ్చే సోమవారం మహాత్మాగాంధీగారి శతజయంతిదినం. ఆ పర్వదినాన్నే రోడ్డుపని ప్రారంభించాలి' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

కుంటోడు బిడీసాగ వదులుతూ, 'ఆ రోజే ఎందుకు మొదలుపెట్టాలి?' అనడిగాడు.

'ఆ రోజు గాంధీగారు పుట్టినదినం. గాంధీ మహాత్ముడు హరిజనాభ్యుదయానికై జీవితాంతం కృషి చేశాడు. ఆయన మాలవాళ్ళ ఇళ్ళలో కాపురమున్నాడు. మాలవాడిచేతికూడు తిన్నాడు. కనుక మాలపల్లికి ఉపయోగకారియైన కార్యాన్ని గాంధీ జయంతినాడే ప్రారంభించదలిచాం' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

ముక్కులోనుండి నెత్తురోడుతున్న రాబందును బరబర లాక్కొచ్చాడు కుర్రవాడు. వాడు దానిని బండప్రక్కన పడవేసి దాని ఈకలు పీకసాగాడు.

'మనందరకు హరిజనులని పేరుపెట్టినవాడు మహాత్ముడే. మీకు తెలియదేమోగాని ఆయన ఒక మాలపిల్లను పెంచుకుంటూ ఉండేవాడు' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

'గాంధీమహాత్ముడు ఈనాటిదాక బతికిఉంటే దేశం ఏమైఉండును?' అనడిగాడొకడు.

'ఆయన బతికిఉంటే ఈ సమాజం ఇలా ఉండేదికాదు. మాలమాదిగలనే భేదభావాలన్నీ నశించి ఉండేవి—' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

కుట్టిగాడు మధ్యలో అందుకుని, 'కుంటోని కొడుక్కు ముసనబుగారి కూతురును తీసుకుని ఉండురు. దానప్పకూతురును కరణంగారి కొడుక్కు ఇచ్చిఉందరు' అన్నాడు. అతనితోబాటు అందరూ పోల్లన నవ్వారు. అతిగా నవ్వడంవల్ల కుట్టిగానికి పలకమారింది. వాడు వివరీతంగా దగ్గసాగాడు. కుంటోడు అతని గొంతుకమీద తీడుతూ, 'కుట్టి మాచను సుట్టాలు ఎవరో తల్పుకుంటూ ఉండారు' అన్నాడు.

దగ్గునుంచి తేరుకున్నాక కుట్టిగాడు, 'అది సరేగాని రాయుడూ. గాంధీగారుపోయి ఇన్నేండ్లయింది గదా, ఆయన ఆశించిన హరిజనాభ్యుదయం ఇంకా సాధింపబడక పోవడానికి ఏమిటి కారణం' అనడిగాడు.

అది చాల గడ్డుప్రశ్నగా సుబ్బారాయునికి అని పించింది. 'కారణాలు కొల్లలుగా ఉన్నాయి. అవన్నీ తరవాత చర్చించుకుందాం' అంటూ ఆ గడ్డుప్రశ్నను దాటవేసి, 'ఇంతకూ మీరందరూ రోడ్డుకోసం పని చెయ్యడానికి సిద్దమేగదా' అనడిగాడు అందరినైపు చూస్తూ.

'మేమందరమూ సిద్దమే. కూలీనాలీ మానుకు నైనా రోడ్డుపనికి వస్తాం.' అని కళేబరం చుట్టూ ఉన్న ముప్పైమంది ఏకకంఠంతో అన్నారు.

* * *

రోడ్డు నిర్మాణానికి హరిజనులు చూపుతున్న ఉత్సాహాన్ని సుబ్బారాయుడు మాస్టారుగారికి విని పించాడు. తనవారిలో ఇంతటి 'చేప' ఉన్నదని చెప్పుకోవడానికి అతడు గర్వపడ్డాడు. 'మాస్టారు. మట్టిరోడ్డును మా వాళ్లు చూస్తుండగానే వేసే స్తారు. తరవాత దానిని కంకరచేసే బాధ్యత మీ అగ్రహారీకులు ఎంతవరకు నిర్వహిస్తారో మరి' అన్నాడతడు మాస్టారుగారిపై పందెం కాస్తున్నట్లు.

పందెంలో వీగిపోతానేమోనని మాస్టారుగారు ఇంచుక భయపడ్డాడు. అతడు వెంటనే చందాలకై బయలుదేరాడు. అగ్రహారంలో అరవై రైతుకుటుంబాలున్నాయి. అందులో ఎక్కువమంది ఎదో ఆ పూట కాపూటగా గంజితాగ గలుగుతున్న కుటుంబాలే. ఆ కుటుంబాలనుండి పిల్లలు చిరిగిన చొక్కాలతోనూ, అతుకుల పానదాలతోనూ బడికి వస్తుంటారు. ఆ వేషంలో బడికి రాకూడదని అతడు అనలేకపోయేవాడు. అంతకన్న మెరుగైన బట్టలు ధరించే తావాతు వారికిలేదని అతనికి బాగా తెలుసు. ఆ పిల్లలు పుస్తకాలను, పలకలను సకాలానికి కొనరు. కొందరు అసలే కొనరు, ఆ కారణంగా వారిని అతడు బడినుండి పంపివేస్తే వారు బడివెనక మారేడుచెట్టు నీడన ఏడుమూతూ కూర్చునేవారు. పిల్లలకు కనీసం సరాలయిన పలకా బలవంకూడ కొనిపెట్టలేని స్థితిలో తల్లిదండ్రులున్నారని తెలిసినప్పుడు మాస్టారుకు వారిపై ఎంతో జాలికలిగేది.

ఊళ్లో వారందరకు మాస్టారుగారిపై భక్తి శ్రద్ధలు మెండు. తత్కారణం వల్లనైతేనేమి, రోడ్డు అవశ్యకతను గుర్తించడంవల్లనైతేనేమి మాస్టారుగారు అడగగానే వారు తమ శక్త్యానుసారం విరాళాలిచ్చారు. మూడు రోజులలో ఆరువందల రూపాయలను మాస్టారు సేకరించాడు.

మరుదినమే అతడు క్వారీ మేనేజరును కలుసుకుని పది యూనిట్లు కంకరకోసం ఆర్డరిచ్చాడు. యాభై రూపాయలు అడ్వాన్సుగా ఇచ్చాడు. రోడ్ రోలరుకోసం ఇరవై రూపాయలు అడ్వాన్సు డబ్బును విలేజిలెవల్ వర్కరుద్వారా పంపించాడు.

4

అగ్రహారం గాంధీ శత జయంతిదినం. రోడ్డు నిర్మాణానికి ప్రారంభోత్సవం ఆరోజే జరగనున్నది. ఆ ప్రాంతంలో పేరుమోసిన సంఘసంస్కర్త శ్రీ ఈశ్వరయ్యగారు ప్రారంభోత్సవంచేసి, ఉపన్యాసం ఇవ్వనున్నారు.

అగ్రహారంలో చివరిఇల్లు కరణంగారిది. మాల పల్లిలో మొదటి ఇల్లు దానప్ప గుడిసె. ఆ రెండిళ్ళకు మధ్య చీకరాళ్ళతోపుగుండా సన్నని కాలిబాట ఉంది. అగ్రహారానికి మాలపల్లికి మధ్య ప్రస్తుతం

ఉన్న ఒకేలంకె ఆ కాలివారి. ఆ కాలివారినే కంకర రోడ్డుగా మార్చునున్నారు.

కరణంగారింటికి సమీపాన వేదిక నిర్మించారు. బడిలోని బల్లలనుతెచ్చి ఒకదానిపైకొకటి పెట్టి ఆవేదిక నిర్మించారు. వేదికమీద కొబ్బరాకుల పందిరి ఉంది. పందిరికి మామిడాకుల తోరణాలు వ్రేలాడు తున్నాయి. ఆ పందిరి ఉదయపు టెండలో పచ్చదనాల నీనుతూ, పచ్చివాసనల వెదజల్లుతూ శోభాయ మానంగా ఉంది.

అగ్రహారీకులు, హరిజనులు తిరణాభ్యుక్తు విచ్చేసి నట్లు వచ్చివేరారు. వారు రంగులినే బట్టలలోనూ, ఉత్సాహంపొంగే ముఖాలతోనూ ఉన్నారు. మగవాళ్ళు సరిగంచుతువాళ్ళు తలలకు చుట్టుకున్నారు. ఆడ వాళ్ళు సిగనిండా పూలు పెట్టుకున్నారు. కుర్రవాళ్ళు కొబ్బరాకులతో బాకాలుచేసి ఊడుతున్నారు.

తలగుడ్డ చుట్టుకున్న వాడొకడు, 'ఈశ్వ రయ్యగారి అనుపేరు ఈశ్వరరెడ్డిగారట. పుట్ట డానికేమో గొప్పవంశంలోనే పుట్టారుగాని ఆయన మాలల లోనే కలిసిపోయాడు' అన్నాడు.

'గాంధీలాంటి వారన్నమాట.'

'ఆయన గాంధీగారి శిష్యుడే. అస్తిపాస్తుల నంతా మాలవాళ్ళకే అర్పించేశాడు—'

వారి ముందున్నవాడు వెనకకు తిరిగి, 'సద్దు సెయ్యకండెన. అయ్యగారొస్తున్నారు' అన్నాడు.

జనంలో నిశ్శబ్దత వ్యాపించింది. ఒకరిభుజాల మీద మరొకరు నిక్కి చూడసాగారు. కుర్రవాళ్ళు కొబ్బరాకు బాకాలమీద తాము చేస్తూఉండిన సంగీత సాధన చాలించారు.

ఈశ్వరయ్య కనిపించగానే జనం చేతుతెత్తి దండంపెట్టారు. అతని కుడివైపున మాస్టరు, ఎడమవైపున సుబ్బారాయుడు నడిచివస్తున్నారు. రోడ్డు ప్రారంభమయ్యేచోట ఈశ్వరయ్య కర్పూరం ఉంచి వెలిగించాడు. వెలుగుతున్న జ్యోతికి జనం నమ స్కరించారు. మాస్టరు కొబ్బరికాయ పగలగొట్టాడు. ఈశ్వరయ్య నడువంచి పారతో మూడుసార్లు మట్టిని తీసి ప్రక్కనున్న తట్టలో వేశాడు. జనం హోరురుని కరతాశధ్వనులు చేశారు. సుబ్బారాయుడు

తట్టలోని మట్టిని కాలిబాటమీద పోశాడు. ఈశ్వ రయ్య మట్టిని తవ్వుతుండగా మాస్టరు తన మెడ లోని కెమీరాతో ఫోటోలుతీశాడు.

తరువాత వారు ముగ్గురూ వేదికమీదకు నడిచి ఉచితాసనాల నలంకరించారు. మాస్టరుగారు లేచి, ఈశ్వరయ్యగారిని పరిచయంచేసి వారి హరిజనసేవా నిరతిని క్లుప్తంగా వివరించారు.

తరువాత ఈశ్వరయ్యలేచి, 'రైతుబిడ్డలారా! హరిజన సోదరులారా!' అంటూ తన ఉపన్యాసాన్ని ప్రారంభించాడు.

వెనకనున్న జనమంతా ముందుకు కదిలారు. వాళ్ళు వొడలెల్ల చెవులుచేసుకుని వినసాగారు.

'ఈ దినం భారతీయులందరుకూ పర్వదినం. ఒక్క భారతదేశమే గాదు, యావత్ప్రపంచంచేత పర్వ దినంగా పరిగణింపబడిన సుదినమిది.

ఈ దినాన్నే ఈరోడ్డు నిర్మాణాన్ని ప్రారం భించడం చాల ముదావహం. పతితులు, దీనులు, అల్పనంభ్యాకులు అయిన హరిజనులకోసం మహా త్మడు జీవితాంతం పోరాడాడు. సంఘంలో హరిజను లకు సమాన హక్కులు అవకాశాలు లభించనంత వరకు, బ్రిటిషువారినుండి మనం సంపాదించిన స్వాతంత్ర్యానికి అర్థంలేదని మహాత్ముడు పేర్కొ న్నాడు. మహాత్ముడు సాధించిన రామరాజ్యంలో హరి జనులనీ, అగ్రజాతులవారనీ భేదాలుండవని ఆశించాం. కాని నేడుమనం చూస్తున్న పరిస్థితి ఎలాంటిది. హరిజనులకోసం రోడ్లువెయ్యటం, బావులుత్రవ్వటం లాంటి అభ్యుదయ కార్యక్రమాలు అక్కడక్కడ కని పిస్తే కనిపించవచ్చుగాని, వారు మానసికంగా శారీర కంగా ఎన్ని చిత్రహింసల పాలవుతున్నారో మేళ్ళంతా తెలుసు. ఈ విషయం ఏ గ్రామచరిత్రను కదిపినా బయటపడుతుంది. నిరక్షరాస్యతలో హరిజనులు మునిగి తేలుతున్నారు. వారిచేత అగ్రజాతులవారు చేయరాని పనులు చేయిస్తున్నారు. ఆరవచాకిరి చేయించుకుని వారి కడుపులు మాడబెడుతున్నారు. వారి అసమర్థ తనం, అజ్ఞానాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని వారిని అమా నుష చర్యలకు గురిచేస్తున్నారు—'

అతనిమాటలను జనం మంత్రముగ్ధులై వింటున్నారు. సమావేశానికి ప్రక్కనఉన్న చింత

చెట్టుకింద టీకోట్టుపడుచు తాత్కాలికమైన సోడా అంగడి తెరచింది. రంగు రంగుల సోడాసీసాలు లోట్లో అమర్చబడిఉన్నాయి. అందరూ ఉపన్యాసంలో లీనమైపోయి ఉన్నారు గనుక ఆమెవద్ద సోడాలు తాగడానికి ఎవ్వరూ రావడంలేదు. ఆమె ఒకనిమ్మకాయను తన అరచేతులమధ్య దొర్లిస్తూ ఉపన్యాసాన్ని వింటూంది. కాని ఆమెకు ఉపన్యాసం నచ్చలేదు. ఆర్. టి. సి. బస్సులో వచ్చే (డ్రైవరుచెప్పే) తియ్యటి కబుర్లను మననం చేసుకుంటూ ఉండామె. ఆ డ్రైవరు ఇవాళ పువ్వులరవికె తెస్తానన్నాడు. సమయానికి తాను అంగడిలో లేకుంటే అతడు నిరాశ జెందుతాడేమో.

ఈశ్వరయ్యగారి కంఠం ఖంగున మ్రోగుతూ ఉంది. '—మహాత్ముని అనుయాయులు కొల్లలుగ ఈ దేశంలో ఉన్నారు. కాని హరిజనాభ్యుదయం ఆశించినంతగా జరగకపోవడానికి ఏమిటి కారణం?'—

ఆ ప్రశ్న అందరి మనసులలోను గుచ్చు కుంది. అది వారిని కలతపెట్టింది. అగ్రహారీకులు న్యాయస్థానంలో ముద్దాయిలులాగ తలలువంచు కున్నారు. వారిలో చాలమంది హరిజనులను అణగ దొక్కడంలో పాల్గొన్నవారే. ఒక రైతు తన పొలంలో మిరిపకాయలను దొంగిలించిన హరిజనుడ్ని పట్టుకొచ్చి కొబ్బరిపీచు దారాలతో ఆ పాదమస్తకం బంధించి చెరువుకట్ట మీద వడదోశాడు. బొక్కెనతో చెరువు లోని నీళ్లుతెచ్చి దారాలమీద పోశాడు. నీళ్లుపోపేకొద్ది తాళ్ళు బిగుసుకుని కత్తుల్లాగ శరీరాన్ని కోశాయి. బాధకు తాళలేక వాడుపెట్టిన కేకలకు భయపడి చెరువులోని నీటివతులన్నీ చెల్లాచెదురుగా పరుగెత్తాయి. ఆ దారినిపోతున్న హరిజనులుగాని, అగ్రహారీకులుగాని రైతును ఆపడానికిగాని, తాళ్ళు విప్పడానికిగాని ప్రయత్నించలేదు. పైగా కొంతమంది, 'అలా వాట్నీ నీళ్లుపోస్తే చాలదు. పేడకలిపిన నీళ్లు పోస్తే తొందరగా తాళ్ళు బిగుసుకుంటాయి. బాగ బుద్ధివస్తుంది.' అన్నారు. సాయంత్రం తాళ్ళు విచ్చుతున్నప్పుడు తాళ్ళలోబాటు చర్మంకూడ లేచిరాసాగింది. బాధకు వోర్చుకోలేక వాడు నాలుక బయటపెట్టి నోటిలోగాలి పీల్చుకున్నాడు.

ఇంకొక రైతు పొలం దగ్గరున్న ఆయిలు ఇంజనులోనుండి కొన్ని భాగాలను కాజేశాడన్న

నెపంతో ఒక హరిజనుడిని పట్టుకుని, కాలుచేతులు కట్టివేసి, బోర్లపడదోసి ఎర్రగకాలిన ఇనుపకట్టితో వీపునంతా కాల్చివేశాడు. బాధతాళజాలక వాడు పెడబొబ్బలుపెడుతూ అలాగే మూర్ఛపోయాడు. మూర్ఛ తేరాక వాడు అగ్రహారపు వీధుల వెంబడి దేకుతూ వెళ్లి మాలవల్లి చేరుకున్నాడు. వానివీపుమీద వేలాడుతున్న సగం సగం కాలిన కండరాలను చూడ లేక అందరూ కళ్ళు మూసుకున్నారు.

'—స్వాతంత్ర్యమున్నది ఒకరు మరొకరికి ప్రసాదించేదిగాదు. దానిని ఎవరికి వారు పోరాడి సంపాదించుకోవాలి. విద్యానికి ఆనాడు గాంధీ మహాత్ముడిని కలవరపెట్టింది బ్రిటిషువారి పరిపాలనగాదు. మనవారిలో బలిసిపోతున్న పరావలంబనను చూసి అతడు ఖిన్నుడయ్యాడు. నాడు మహాత్ముడు అసహ్యించు కున్న పరావలంబన ఇంకా ఈనాటి హరిజనులలో పాదుకొని ఉన్నదనడానికి నేను సాహసిస్తున్నాను.

తామూ సునుపులమేనని, తమ శరీరంలోనూ చీము నెత్తురులున్నాయని వీరు మరచిపోతున్నారు. మరచి పోయి తమంతతాముగా అగ్రజాతులవారికి బానిసలయి పోతున్నారు. పురుగులు దుర్గంధంలోనే మహదానంద మనుభవిస్తున్నట్లు, వీరా బానిసత్వంలో తృప్తిపడు తున్నారు. ఈ దాస్య శృంఖలలను తెంచుకోవడానికి వీరు ప్రయత్నించడం చాల అరుదు. ధనము అధికారము కలిగిన వారు తమను ఎన్ని అమానుష కృత్యాలకు గురిచేసినా, తమను ఆయుధాలుగా వాడుకొని ఎన్ని అకార్యాలు చేయించినా—అదేమని అడగలేని జడత్వం వారిలో వ్యాపించింది. మన సమాజంలో హరిజనాభ్యుదయాన్ని సాధించడానికి ఈ జడత్వ మొక ప్రతిబంధకమని నాకు గోచరిస్తోంది—'

వేదికమీద వక్రప్రక్కన కుర్చీలో సుబ్బారాయుడు తలవంచుకుని కూర్చుని ఉన్నాడు. ఉపన్యాసాన్నింటూ అతడు టేబిలుమీద బొటనవేలు గోటితో గీస్తున్నాడు. అతనికి తెలియకుండానే గోరు టేబిలుమీద దాదాపు అరఅంగుళానికి దిగబడుతూ ఉంది. అతని నరాలన్నీ బిగుసుకుంటున్నాయి.

ఈశ్వరయ్య చెప్పేది నిజం. అగ్రహారీకుల చేతులలో హరిజనులుపడే అసమానాలు ఇన్నీ అన్నీ కావు. మాలవాడు అగ్రహారపు వీధులలో నడుస్తూ

స్వస్థుడు తనకాలిలోని చెప్పులనుతీసి చేతబట్టుకోవాలి. రెడ్డిగాని నాయుడుగాని ఎదురైతే తలపాగాను తీసి వేయాలి. హరిజనుడు దేవుడిని ప్రార్థించాలంటే గుడిమట్టు ఉన్న ప్రాకారానికి వెలుపలనుండే పూజించాలి. ప్రాకారానికి వెలుపలనే పడక్షిణ చేయాలి. రోడ్డుప్రక్కన ఉన్న టీ కొట్టులో మాలవాళ్ళకు ప్రవేశంలేదు. వారికని ప్రత్యేకించబడిన గొడ్డు చూరులో చెక్కబడి ఎండకు ఎండతూ వానకు నానుతూ ఉంటుంది.. ఇక డబ్బు దస్కంఉన్న మున సబులాంటివారు, హరిజనులచేత చేయించే దుండగాలు మూడోవ్యక్తికి తెలియవు. ఖాసీలు చేయించడం, ఇండ్లు తగలబెట్టడం, కుప్పలను కాలడం, పాలాల వద్దనున్న ఆయిలు ఇంజనీలను నమ్మేటలతో విరగ గొట్టడం—ఎన్నో. లాము చేస్తున్న వనులలోని యుక్తాయుక్తలను తెలుసుకోకుండా, తమ మనసును తనవును ధనబలం, జనబలం కలిగిన చిల్లర దేవుళ్ళకు విక్రయించుకుని వారు జడపదార్థాలుగా మిగిలిపోయారు.

సుబ్బారాయుడు గోటితో టేబిలుపైన గీస్తూ ఉన్నాడు.

పందిరి గుంజలకు కట్టబడియున్న అరటి చెట్లలోని ఆకులు ఎండకు కమిలి తలలు వాల వేస్తున్నాయి.

టీకొట్టు పడుచు టుష్‌టుష్ మని చప్పుడు చేస్తూ సోడాలను కొట్టసాగింది. ఉపన్యాసంలో లీనమైపోయిన కరణంగారికి సోడాకాయల చప్పుడు అంతరాయం కలిగించింది. అతడు వెనుదిరిగి, 'పిల్లా, నన్ను ఉపన్యాసం విననీకుండా ఇలాగే నద్దుచేస్తూ ఉన్నావంటే గుండువేసి నీ సోడాసీసాలను పరసపెట్టి పగలగొట్టేస్తాను' అన్నాడు.

ఆమె మరోసీసాను బ్యాగ్గిటి కానించుకుని టుష్‌మని కొట్టి, 'నువ్వెలాగూ పిననారివి. పది పైసాలుపెట్టి ఒకసోడా రాగవు. తాగేవాళ్ళనైనా తాగనీయరాదా?' అంది.

శ్రోతల నందరను ఆత్మపరీక్షకు గురిచేస్తూ ఈశ్వరయ్య మాట్లాడుతున్నాడు. 'వేదకాలంలో ఈ హరిజన వ్యవస్థలేదు. ఉపనిషత్తులలో హరిజనులు పేర్కొనబడలేదు. ఇది కేవలం స్వార్థపరులైన

కొందరు స్వప్రయోజనం కొరకై సృష్టించిన వ్యవస్థ. ఇది పవిత్రమైన హిందూమతానికొక కళంకం. ఈ కళంకాన్ని కడిగి వేయవలసిన బాధ్యత మనందరిమీద ఉంది.'

ప్రకృతిచేతను, సోదర మానవులచేతను అధః పాతాళంలోకి త్రొక్కబడిన జాతులు ప్రపంచంలో చాల ఉన్నాయి. ఒకప్పుడు స్కిగోలతోతెల్లవారు పశువులతో వ్యవహరించినట్లు వ్యవహరించేవారు. పశువులను విక్రయించినట్లు వారిని బజారులో విక్రయించేవారు. ఆ నిమ్మజాతులవారు తమ హక్కులకోసం విప్లవాలురేపి, ఎడతెగని యుద్ధాలుచేసి జయించి స్వేచ్ఛా వాయువులు పీలుస్తుండడం మనం చూస్తున్నాం. ఒకప్పుడు ఆడుగున ఉండిన కూలిజనం మహత్తరమైన రాజకీయపార్టీని స్థాపించి ప్రపంచాన్ని గడగడలాడిస్తుండడం చూస్తున్నాం.

అలాంటి చైతన్యం మన హరిజనులలో కాననస్తుండడం ముదావహం. ఈ రోడ్డును వేయడానికి హరిజనులు శ్రమదానం చేయనున్నారని విన్నప్పుడు నేను పొందిన ఆనందానికి మేరలేదు. వారితో కలిగిన చైతాన్యానికి నేను గర్వపడ్డాను. ఇదే చైతన్యంతో, ఇదే కార్యదీక్షతో వారు అభివృద్ధిపథంలో సాగుతారని నేను ఆశిస్తున్నాను. నమస్తే.'

చేతులు జోడించి నమస్కారంచేస్తూ ఈశ్వరయ్య కూర్చున్నాడు. శ్రోతలువేసిన కరతాశ్చర్యములు సముద్రపు హోరులాగ వినిపించింది.

సుబ్బారాయుడలేచి వందన సమర్పణ చేశాడు. నిరెండతాకిడికి శోషిల్లిన వారంతా టీకొట్టుపడుచు దగ్గర సోడాలుకొని తాగడం ప్రారంభించారు. రొమ్ములమీదనుండి పైట జారిపోతుండడం భూడ గమనించకుండా, ఆమె తన హస్తలాఘవాన్నింతా ప్రదర్శిస్తూ, ఒకచేత్తో చిల్లరడబ్బులను తీసికొని ఖాళీన్యూట్రిన్ డబ్బాలో వేసుకుంటూ, మరోచేత్తో అందరికీ సోడాలు అందిస్తూంది.

5

“త్వైరగా కదలండిరా. పొద్దుగూడా వాటారిపోతుంది.” అన్నాడు సుబ్బారాయుడు, వరికర్రల మోపును నెత్తికెత్తుకుంటూ.

ఆ పరిపాలంలో ఆడ మగ కలిసి ముప్పయి మంది పనిచేస్తున్నారు. ఆడవాళ్ళ పాటలుపాడుతూ కొడవళ్ళతో వరికర్రలను కోస్తున్నారు. కొందరు మగవాళ్ళ ఆ కర్రలను ఒకటిగచేర్చి మోపుగకట్టి కళ్ళవద్దకు మోసుకెళ్తున్నారు. మరికొందరు మగవాళ్ళ కర్రలనుండి గింజలను రాల్చి బస్తాలలో పోసి, నిండిన బస్తాలను రాగిమానుక్రింద అగిఉన్న బండిలో వేస్తున్నారు.

పాలం మునసబుగారిది. మునసబుగారు గొడుగు వేసుకుని హరిజనులమధ్య తిరుగుతూ పర్యవేక్షణ చేస్తున్నాడు. సాయంకాలపు సూర్యుని ఏటవాలు కిరణాలు అతని మెడలోని నన్నని బంగారు గొలుసు మీద ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. కుట్టిగాడు అతను చెబుతున్న దానికి తల ఊపుతూ వెంట తిరుగుతున్నాడు.

ఒకామె ముందు పాడగా మిగిలిన ఆడవాళ్ళంతా ఆమెను అనుసరించి పాడుతున్నారు.

‘కాశికి పడమట మున్నూ రామదాన ||తందాన||
ఆ భూమినియొక్క చక్రవర్తిమేమి ||తం||
పట్నం ఏలు నవాబ్జరాజు ||తం||
భోజరాజు నవాబ్జరాజు ||తం||
.....’

సూర్యుడు పడమటి కొండల వెనకనుండి తొంగి చూడడం ప్రారంభించాడు.

కర్రలనుండి గింజలు రాలుస్తున్న దానపు, ‘పొద్దుగూట్ల పడిపోయింది. మోపులు బిన్నగ ఈడ్చుక రండా’ అని అరచాడు.

ఒకడు, ‘ఏంపెట్టి ఈడ్చుక రమ్మంటువు? ఆ ముండలు కొడవళ్ళ చేతబట్టుకున్నరేగానీ కోసి చస్తన్నరా. వాళ్ళకు పొద్దుగూకులు బాలనాగమ్మకథ పాడడంతోనే సరిపోయే’ అన్నాడు.

మరొకడు ఆడవాళ్ళ చెంతకువెళ్లి పైరును త్వరగా కోయమని పురమాయించాడు.

ఎలాగైనాసరే చీకటిపడేలోగా కళ్ళాన్ని పూర్తి చేయాలన్న దీక్ష అందరిలోనూ ఉంది. రేపటినుండి రోడ్డుపని ప్రారంభమవుతుంది. పాలం వైపు తలపెట్టడానికే వీలుండదు.

చలిగాలులు వీచడం ప్రారంభించాయి. గాలి పాటుకు ఆడవాళ్ళ పైటలు మగవాళ్ళ పంచెలు రెపరెపలాడాయి.

కుట్టిగాడు ఎద్ చలోక్తి విసరగా మునసబు మోర ఎత్తినవాడు. నవ్వుతూ చేత్తో మెడను తడిమి చూసుకున్నాడు. మెడబోసిగా ఉంది. మరొక సారి తడివి చూశాడు. మెడలో గొలుసులేదు.

‘కుట్టి’ మునసబు గాపు కేక పెట్టాడు.

నవ్వుతున్న కుట్టిగాడు తలెత్తిచూసి, ‘ఏమింది సామీ’ అనడిగాడు.

వాడి కళ్ళలోకి చూస్తూ మునసబు, ‘నా మెడ లోని గొలుసేదీ?’ అనడిగాడు.

‘అదేంది సామీ. ఇందాక మెడలో ఉండగా చూస్తినే. యాడన్నా పడిపోయిందేమో.’ అని వాడు నడుంవంచి వెరకసాగాడు. వాడి తలమీద జాత్తు పొడుగ్గా ఉంది. మునసబుగారు వాడి జాత్తు పట్టుకుని లేపాడు. ‘...కొడకా. గొలుసుకాజేసి నాలుకమాడు తున్నావా?’ అని చాచి చెంపమీద కొట్టాడు. ‘వేళ్ళు అనినంతమేర వానిచెంప కమిలిపోయింది. వాడు అతని కాళ్ళమీదపడి, ‘నాకేదీ తెలవదుసామీ. నీతోడు’ అన్నాడు. వాడా వాక్యాన్ని పూర్తిచేయకమునుపే మునసబుగారు కాలితో వాడినోటిపైన బలింగా తన్నాడు. వాడు నాలుగుగజాల కవతల పడ్డాడు.

తమ చేతులలోని కొడవళ్ళు కసిగా వరికర్రలనుకోసి కూలదోస్తుండగా ఆడవారు పాడు తున్నారు.

‘ఉండరె ఉండరె రండముండ లారా ||తం||

మూరెడు తుంట కర్రదీసుకునెను ||తం||

పడంగ లేవంగ బాదె నమ్మలార ||తం||

విలవిల ప్రాణం తన్నుకున్నదేమి ||తం||

అంబో యనుచు అడలసాగె నేమి ||తం||

పాట అకస్మాత్తుగ అగిపోయింది. కుట్టిగాడు బాధతోవేసిన కేకవిని పాలంలో పనిచేస్తున్న వారంతా చిత్తరువులవలె క్షణకాలం నిలబడ్డారు. తరువాత తమ తమ పనులను మానుకుని గబగబ పరుగెత్తి వచ్చారు.

మునసబు దాపున ఉన్న కర్రను తీసుకుని మీదికి వస్తుండగా కుట్టిగాడు తలపైన రెండుచేతులు జోడించి, 'సామీ నన్ను సంపాక. బిడ్డలుగలోడ్ని నాకేపావమూ తెలవదు. కావాలంటే ఏ దేవళంలోనైనా ప్రమాణంచేస్తా' అన్నాడు.

మునసబుగారు కర్రను దించి, 'ప్రమాణం చేస్తావా?' అనడిగాడు.

కుట్టిగాడు నోటినుండి కారుతున్న నెత్తురును తుడుచుకుని, 'చేస్తా' అన్నాడు.

'కాణిపాకం దేవళంలో చేస్తావా?'

'చేస్తా'

వాడలా అనగానే అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. కాణిపాకం దేవాలయం ఒంటిల్లా అగ్రహారానికి ఎనిమిది మైళ్ళ దూరాన ఉంది. ఆ దేవాలయంలో ప్రమాణం చేయడం గొప్ప సాహసకృత్యంగా ఆ ప్రాంతంలో పరిగణింపబడుతుంది. ఆ దేవాలయానికి దేశంలోని మరే దేవాలయానికి లేని కొన్ని ప్రభావాలున్నాయని పుక్కిటి పురాణాలు, ప్రత్యక్ష నిదర్శనాలు ఉన్నాయి. ఆ దేవాలయంలో అనత్యమాడిన వాడికి కళ్ళుపోతాయని, చేతులు కుళ్ళిపోతాయని వలరకాల్తైన అరిష్టాలు వాటిల్లుతాయని ప్రతీతి. ఆ ప్రాంతంలో న్యాయనిర్ణయానికి కాణిపాకం దేవాలయంకన్న మించిన సాక్షి అనవసరం. ఆ దేవాలయంలో ప్రమాణం చేసి వచ్చిన కేసులు జిల్లాకోర్టులో సైతం తిప్పి పంపబడతాయని ప్రతీతి.

అలాంటి గుడిలో ప్రమాణం చేయడానికి కుట్టిగాడు సమ్మతించగానే అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. మునసబుగారి చేతిలోని కర్ర నేలమీద పడింది. అతడు, 'కుంట్లోడా' అని పిలిచాడు. గుంపులో నుండి కుంట్లోడు కాలు ఎగరవేస్తూవచ్చి అతని ముందు చేతులు కట్టుకుని నిలుచున్నాడు. 'కుంట్లోడా. గొలుసు ఈ పాలంలోనే మాయమయింది. తప్పకుండా వీళ్ళలో ఒక్కడు కాజేసి ఉంటాడు. అందరినీ సోదాచెయ్యి. ఒక్కరినీ వదిలిపెట్టకు.' అని ఆజ్ఞాపించాడు మునసబు.

హరిజనులందరూ వరసగా నిలుచున్నారు.

సుబ్బారాయునితోసహా అందరినీ కుంట్లోడు సోదాచేశాడు. గొలుసు కనబడలేదు.

'గొలుసు కనబడేదు సామీ' అన్నాడు కుంట్లోడు.

మునసబుగారి ముఖంలో కోపం రెండింతలయింది. 'మరెక్కడెళ్ళింది. ఈ మాలకొడుకులే కాజేశారు. కాజేసి తరవాత తీసుకోవచ్చుననే ఉద్దేశ్యంతో ఏ బొరియలోనో వదిలి ఉంటారు. లేక మట్టిముద్దలోపెట్టి కంచె బయటికి గొలుపుపెట్టి ఉంటారు. ఒరే గాడ్డి కొడుకుల్లా. నిజం చెప్పండి. లేకపోతే మిమ్మల్నందరినీ తోలుకెళ్ళి కాణిపాకంలో ప్రమాణం చేయిస్తాను' అన్నాడు.

ఎవరూ మాట్లాడలేదు. సరగుడు చెల్లు మీదుగా వీస్తున్నగాలి రయ్యుమని వీస్తూ శబ్దం చేస్తున్నది. రాగిమాను క్రిందఉన్న గుర్రం ఒకసారి తలయెత్తి నకిలించి మళ్ళీ గడ్డి తినడం ప్రారంభించింది.

ఎవరూ బదులు పలకకపోవడంతో మునసబు గాంక నిర్ణయానికొచ్చి, 'ఎతే మీరంతా ఇప్పుడే కాణిపాకం నడవండి. మీ అందరిచేత ప్రమాణం చేయిస్తాను.' అంటూ పాలం బయటికొచ్చాడు.

అందరూ రాగిమాను నీడన గుమికూడారు. ఆ రోజు పొద్దిం. అటుసూర్యుడు అస్తమించగానే, ఇటు చంద్రుడు ఆకాశమీద కనబడి వెన్నెలలు వెదజల్లిసాగాడు. రాగిమానుకింద చేరిఉన్న హరిజనులు తగ్గు స్వరంలో ఏవో చెప్పుకుంటున్నారు. ఒకడు, 'కాణిపాకం దేవళమంటే నాకేందో భయంగుందిరా' అన్నాడు ఇంకొకడు. 'గొల్లు సువ్వ తియ్యలేదుగదా మామా. నీ కెందుకు బయ్యం, తీసిన్డు పుట్టు గతుల్లేకుండా చస్తాడు' అన్నాడు.

తనముందు జరుగుతున్న చిత్ర విచిత్రాలను చూస్తూ చెట్టుబోదె నామకుని నిలుచున్నాడు సుబ్బారాయుడు. ఈ అడవి న్యాయమేమిటో అతనికి అర్థం కాలేదు. మునసబుగారి గొలుసుపోయినమాట వాస్తవమే కావచ్చు. కాని తనకు న్యాయం చేకూర్చడానికి అతడు దౌర్జన్యాన్ని, అధికార దర్పాన్ని ఆశ్రయించాలా? తన మనసులో పాడనూపిన నలుసంత అనుమానాన్ని ఆధారంగా జేసుకుని ఒక నిరపరాధిని

చిత్రహింస చేయాలా? కేవలం అతనికున్న ఒక గుడ్డి నమ్మకాన్ని మన్నించేందుకు ముప్పైమంది స్త్రీ పురుషులు—రోజంతా శ్రమించి అలసి ఉన్నవారు— ఎనిమిది మైళ్ళు నడిచి ప్రమాణం చెయ్యాలా?

గుర్రాన్ని కుంటోడు తీసుకొచ్చాడు. మునసబు గుర్రాన్ని అధిరోహించి, చెట్టుక్రిందనున్నవారి నుద్దేశించి, 'ఇక బయలుదేరండి' అని ఆజ్ఞాపించాడు.

నీడనఉన్న హరిజనులు బయటికొచ్చారు. మునసబుగారు గుర్రంమీదనుండి వారిని లెక్కపెడుతూ, 'ఒకటి, రెండు... ఇరవై లొమ్మిది, ఇరవై లొమ్మిది కుంటోహ! మరొక డేమయ్యాడు. ఎవరో భయపడి పారిపోయినట్లున్నాడు.' అని అరిచాడు.

'పారిపోలేదు. నేనిక్కడే ఉన్నాను.' అంటూ సుబ్బారాయుడు నీడలోనుండి బయటికొచ్చాడు.

'అందరూ బయలుదేరుతూఉంటే నువ్వలాగే ఉండటంలో ఏమిటి నీ ఉద్దేశ్యం?' అని గద్దించాడు మునసబు.

'మీరు నన్ను సోదా చేయించారు. గొలుసు కనబడలేదు. మీకు నమ్మిక కలగకపోతే నేను చేయగలిగిందేమీ లేదు. కేవలం మీకున్న నలుసంత అన నమ్మకాన్ని బాపేందుకు ఎనిమిదిమైళ్ళు నడిచే అన సరం నాకులేదు' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

మునసబుకు దిమ్మదిరిగి పోయింది: అలాంటి సమాధానం వస్తుందని అతడెన్నడూ ఎదురు చూడలేదు. అతడు అందరివైపు ప్రేమచూపిస్తూ, 'మీరందరకూలేని అభ్యంతరం నీ కొక్కనికే ఎందుకుండాలి?' అనడిగాడు.

సుబ్బారాయుడు వారందరివైపు ఒకసారి చూశాడు. తానొక గొర్రెలమందను చూస్తున్నట్లు అతనికి అనిపించింది. 'నాళ్ళు అభ్యంతరం చెప్పకపోవడానికి గల కారణాలు నాకు తెలియవు. నేను దొంగనని మీకుతోస్తే న్యాయనివారణ చేసేందుకు పోలీసులున్నారు, కోర్టులున్నాయి. అంతేగాని ఇలాంటిచిట్కావసులు చేసేందుకు నేను సిద్ధంగాలేను' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు. ఇక తాను చెప్పవలసిందేమీ లేనట్లు తలపోగానుతీసి పిదిరించి భుజాననుకుని వెనుదిరిగాడు.

చెళ్ళమని కొట్టి గుర్రాన్ని వెనకకు మళ్ళించాడు మునసబు.

కుంటోడు, 'అడెల్లితే ఎళ్ళనీండి. మిగిల్చిల్ల సేత పెమానం సేయిద్దాం. బయల్దేరండి.' అన్నాడు.

'ఇక ప్రయాణం చెయ్యాలన్న అవసరం లేదు. దొంగ తనంతట తానే బయటపడ్డాడు.' అన్నాడు మునసబు.

గిరుక్కున వెనుదిరిగాడు సుబ్బారాయుడు. మునసబుగారి ముఖంలోకి గుచ్చిచూసి, తుపుక్కున నేలమీద ఉమిసి, వెనుదిరిగి చకచక నడవడం ప్రారంభించాడు.

మునసబుగారి ముఖం రక్తం పులుముకున్నట్లు ఎర్రయినది. 'అతడు పటపట పళ్ళుకొరకడం ప్రక్కనున్నవారికి నినిసించింది.

* * *

ఆ రాత్రి సులకమంచంమీద పడుకున్న సుబ్బారాయునికి ఒక పట్నాన నిద్రరాలేదు. పొంతలో నేలమీద దొర్లుతూ కుట్టిగాడు కార్చిన నెత్తురు, నెత్తిన చేతులు జోడించి ప్రాణం దక్కించమని వాడు చేసిన ప్రార్థన—మళ్ళీ మళ్ళీ అతనికి జ్ఞాపకానికి వచ్చి వచ్చి మెదడును అల్లకల్లోలం చేశాయి.

తెల్లవారుజామున అతనికి కునుకుపట్టింది.

ఉదయం ఎవరో తలుపుమీద తడుతూఉండగా సుబ్బారాయునికి మెలకువ వచ్చింది. అతడులేచి తలుపు తీశాడు. బయట మాస్తరుగారు నిలుచుని ఉన్నారు. ఉదయపు సూర్యుని కిరణాలు సూటిగా కళ్ళలో గుచ్చుకోగా సుబ్బారాయుడు కళ్ళు చిట్లించాడు. 'మీరా మాస్తారూ' అన్నాడతడు.

'నేనే. ఐనా ఇదేమిటి? ఇవాళ రోడ్డు ప్రారంభిస్తున్నామని తెలిసిగూడ ఇంత ఆలస్యంగా నిద్రలేచావు?' అన్నాడు మాస్తరు.

'పొరబాటయింది మాస్తారు. రాత్రి చాల ఆలస్యంగా పడుకున్నాను. తొందరగా మెలకువ రాలేదు. చాల పొద్దైక్కిందే. మావాళ్ళు పని ప్రారంభించారా?' అనడిగాడు సుబ్బారాయుడు.

'ఏదీ. ఇంతవరకు ఒక్కడూ గూడెం వదిలి రాలేదు. సంగతేమిటో కనుక్కుందామని నేరుగా

నీదగ్గరకొచ్చాను. నువ్వేమో ఇలా ఉన్నావు' అన్నాడు మాస్టరు.

'ఒక్కనిమిషం అలా కూర్చోండి, వెంటనే బయలుదేరుదాం' అంటూ సుబ్బారాయుడు మంచాన్ని తెచ్చి గుడిసెబయట వేశాడు. మాస్టరు మంచంమీద కూర్చుని, జేబులోనుండి ఎస్టిమేషను కాగితాలను తీసి చూడసాగాడు. సుబ్బారాయుడు ముఖం కడుక్కుంటూ నిన్నసాయంత్రం మునసబుగారి వరిపొలంలో జరిగిన సంఘటనను పూసగుచ్చినట్లు చెప్పాడు.

ఇంతలో కుట్టిగాడు తన బృందంతో వీధి మలుపు తిరిగి అల్లంతదూరాన వస్తూఉండడం కనిపించింది. మాస్టరు మంచంమీదనుండిలేచి, 'రాయుడూ వాళ్లంతా వస్తున్నారు, నువ్వు తొందరగా తెమలాలి' అన్నాడు. సుబ్బారాయుడు కండువాతో ముఖం తుడుచుకున్నాడు. వాళ్లిద్దరూ కలిసి వీధిలోకి వచ్చారు.

కుట్టిగాడు ముందు నడుస్తుండగా మిగిలిన హరిజనులు అతని సనుసరించి వస్తున్నారు: వారి చేతులలో రోడ్డు నిర్మాణానికి కావలసిన పారలు, పలుగుబు మొదలయిన పరికరాలు లేవు.

హరిజనులగుంపు చేరువగా రాగానే సుబ్బారాయుడు నవ్వుతూ, 'ఏమిటిది కుట్టిమామా. హరి కథ వినడానికి బయలుదేరా ఏమిటి? పాఠ పలుగులు ఏమీ లేకుండా ఉత్తిచేతులలో అక్కడకువెళ్లి ఏం చేద్దామని?' అనడిగాడు.

'మేము రోడ్డువేయడానికి బయలుదేరలేదు.' అన్నాడు కుట్టిగాడు.

'ఏం?!' మాస్టరుగారి ముఖంలో లోటుపాటు కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించింది.

కుట్టిగాడు సుబ్బారాయునివైపు గజ్జికుక్కను చూసినట్లు చూశాడు. తరువాత మాస్టరువైపు తిరిగి, 'మాస్టరుగారూ ఈ సుబ్బారాయుడు మునసబుగారే ఎదిరించేటంతటి గొప్పవాడైపోయాడు. గాడు ప్రారంభించిన రోడ్డుపనిలో 'మేం పాల్గొన్నాము.' అన్నాడు.

మాస్టరుగారికి తలిగిర్రున తిరుగుతున్నట్లు

పించింది. అతని చేతిలోని ఎస్టిమేషను కాగితాలు నీ రెండలో మెరుస్తూ ఉదయపు గాలికి రెపరెపలాడాయి.

గుంపు ముందుకు సాగిపోయింది. మాస్టరు వీధికడ్డంగా నిలుచుని కుట్టిగాని చేతులుపట్టుకుని, 'ఏమిటాకుట్టి-ఇది. మాటా-మాటా వచ్చింది సుబ్బారాయునికి మునసబుగారికేగడా. మధ్యమీరు రోడ్డుపని ఆపినేయడం ఏమిటి? అసలిది మీ రోడ్దేగదయ్యా. మీ రోడ్డును మీరు వేసుకోవడాని ఇన్ని పట్టించులెందుకు?' అన్నాడు.

'అదంతా మాకూ తెలియదు. రోడ్డు నిర్మాణంలో పాల్గొంటే మాకి ఊర్లో మంచినిళ్ళు దక్కవని మునసబుగారు చెప్పారు' అన్నాడు కుట్టిగాడు.

ఆ మాటవినగానే మాస్టరు అవాక్కయి పోయాడు. అతని చేతిలోని ఎస్టిమేషను కాగితాలు జారి క్రిందపడ్డాయి.

అతనిని ప్రక్కకి నెట్టివేసి కుట్టిగాడు ముందుకు నడిపాడు. గుంపు అతనిని అనుసరించింది. ఎస్టిమేషను కాగితాలు వాళ్లందరి కాళ్లకిందపడి నలిగి పుల్లదుమ్ములో కూరుకుపోయాయి.

క్రమక్రమంగా దూరమైపోతున్న ఆ గుంపు కేసి చూస్తూ మాస్టరు, సుబ్బారాయుడు నిశ్చేష్టులై నిలబడిపోయారు. ఉదయపు రెండ కలగజేసిన వారి నీడలు క్రమక్రమంగా పొట్టివౌతున్నాయి.

నిద్రలేచి కళ్లు పులుముకుంటూ వీధిలోకి వచ్చిన హరిజన యువకుడొకడు పుల్లదుమ్ములో నగానికి కూరుకుపోయిన కాగితాన్ని చేతిలోనికి తీసుకున్నాడు. దాని మదతల:విప్పి తలక్రిందులుగ పట్టుకుని ఎదో వింతవస్తువును చూసినట్లు చూడసాగాడు.

అలా కొంతసేపు చూసి కాగితాన్ని ఉండగోడపై మొండిగోడక్రిందికి గిరవాలుపెట్టాడు. మొండిగోడ కిందఉన్న కుంటిగాడిద ఆ కాగితాన్ని ఆవ్యాయంగా స్వాహాచేసింది.

శిలాప్రతిమలలాగ వీధిమధ్యన నిలుచునిఉన్న మాస్టరును, సుబ్బారాయుడిని చూసి వీధికుక్క విపరీతంగా మొరగసాగింది.

‘వచన కవిత-అభిమానుల అత్యుక్తులు’

ఒక పరిశీలన

శ్రీ టి. యల్. కాంతారావు

ద్రవీత్యం ముందు పుడుతుంది; విమర్శ తరువాత పుడుతుంది. ఒకానొక క్రొత్తకవితా ప్రక్రియ ఒకానొక కవినుండి పుట్టేదప్పుడు ఆ ప్రక్రియకు సంబంధించినంతవరకూ కొన్ని ప్రాణభూతమైన లక్షణాలను ఆ కవి ఏర్పరుచుకుంటాడు. ఇలా ఏర్పడినటువంటి లక్షణాలను అతని కతనుగా బహిర్గతం చెయ్యవచ్చు; లేక ఆ క్రొత్తకవితా ప్రక్రియని సహృదయతతో, సానుభూతితో చదివిన విమర్శకుడు వ్యక్తం చెయ్యవచ్చు. విమర్శకుడు నిజంగా సహృదయుడయేటట్లయితే కవికి, కవిత్వానికి న్యాయం జరుగుతుంది. కనే విమర్శకు డయినప్పుడు ఆ విమర్శలో కొంత అతి వ్యాప్తి ఉండవచ్చు; కొంత పాక్షికదృష్టి ఉండవచ్చు. ఆధునిక కాలానికి సంబంధించినంతవరకూ ఎక్కువగా విమర్శకులే కవులు, కవులే విమర్శకులుగా ఆధునిక కవిత్వమూ, విమర్శా బుజువు చేస్తున్నాయి. ఈ విధానంవల్ల కొంత ప్రయోజనంఉంది; కొంత అనర్థం ఉంది. అయితే అనర్థంకంటే ప్రయోజనమే ఎక్కువగా ఉందని కవులైన విమర్శకుల రాతలవల్ల విశదమవుతోంది.

ఏప్రిల్ 1971 ‘భారతి’ మాసపత్రికలో ‘వచనకవిత-అభిమానుల అత్యుక్తులు’ అనేవ్యాసంలో నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు శ్రీ కుందుర్తి అభిప్రాయాలను స్థూలంగా సమీక్షించడం జరిగింది. ఆ సమీక్షలో కుందుర్తికి, వచనకవితానికి కొంతవరకూ అన్యాయం జరిగిందనే బావనతో ఈ పరిశీలనా వ్యాసమును రాయడం జరిగింది. ప్రాచీన కవిత్వమంటే ద్వేషభావంతోగాని, నరసింహశాస్త్రిగారిని దుయ్యబట్టడానికిగాని ఈ వ్యాసం రాయడంలేదు. నరసింహశాస్త్రిగారి కొన్ని అభిప్రాయాలు నాకు అంగీకారయోగ్యంగా

కనబడక పోవటంవలన నా అభిప్రాయాలనుకూడా పత్రికాముఖంగా వెలువరించడంలో దోషంలేదనే భావనతో ఈ వ్యాసం రాయడాని కువ్రకమించాను. ఈ వ్యాసంలో నాపరంగా ఏవైనా దోషాలుంటే—నరసింహ శాస్త్రిగారు, సహృదయులైన పాఠకులు తీసుకుంటున్న ఆశీస్సాను.

‘స్వాతంత్ర్యానంతర కవిత్వమంటే స్థూలంగా శ్రీ శ్రీ యుగంలోని కవితా వికాసమని చెప్పకోవచ్చును. ఎందుకంటే పాతపద్యాలికి సంబంధించిన పద్యకావ్యాలు ఎప్పుడూ వస్తూనే ఉంటాయి. వాటికి బానిసత్వంలోగాని స్వాతంత్ర్యముతోగాని అంతగా సంబంధంలేదు. కొయ్య అచ్చుపెట్టి వినాయకుడి బొమ్మలు వరుసగా తీసినట్లు ఒకేభాష ఒకేభావనతో వెలువడుతుంటాయి. జీవితంలో వచ్చే మార్పులను అవి స్రవించలేవు...సాహిత్యంలో తిరిగి ప్రయోజన వాడాన్ని ప్రవేశపెట్టిన ఫలవంత శ్రీ వీరేశలింగం గారిది. దీని ఫలితమే శ్రీ శ్రీ యుగం. అనాటి నుండి నేటివరకు కవిత్వంలో ప్రయోజన వాదమూ, కళావాదమూ — రెండూ ఒకదాని వరసనే ఒకటి సమాంతర రేఖల్లా నడుస్తున్నవి...ప్రయోజనవాదము నెగ్గింది కనుకనే భాషలో వ్యవహారిక వాదము నెగ్గింది. భావములో అభ్యుదయవాదము నెగ్గింది. రూపములో వచనగేయవాదము నెగ్గింది. అందువల్ల స్వాతంత్ర్యానంతర కవిత్వమంటే వచనగేయ కవితా వికాస మన్నమాట.’ (స్వాతంత్ర్యానంతర కవిత. జన ధర్మ 1969 డిశంబరు ప్రత్యేకసంచిక. స్వాతంత్ర్యోత్తర కాలాన తెలుగుకవిత.) పై కుందుర్తి అభిప్రాయాన్ని నరసింహశాస్త్రిగారు తమవ్యాసంలో ఉదహరించి దాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. నరసింహశాస్త్రిగారి

వ్యాఖ్యానం ఇది. ‘ఈ’ వచన కవిత్యము ఆవిర్భవించిన తరువాత స్పష్టమైనదినుంచీ ఇప్పటికి 30 సం॥ల క్రిందటివరకూ పుట్టిన పద్యకవిత గేయ కవితా చదివి ఆనందించేవాళ్ళు లేక విస్మృతములైనవనిగాని అపుతవనిగాని శ్రీ కురుదుర్తి అభిప్రాయమైతే, వారి కవితాగ్రహణశక్తిని ఏమనాలో తెలియదు. నిజానికి ఆ మాటలకు అదే అర్థమున్నది. పారి ఉద్దేశముకూడా అదే ఐఉంటుందనడానికి పాత పద్యపరిపాటి పద్యకావ్యాలను వినాయకుని అచ్చుబొమ్మలతో పోల్చడములోనే అభివ్యక్తమవుతున్నది. మా అన్వయమే శ్రీ కురుదుర్తి అభిమానముయితే వారికి గల వచనకవితాభిమానము వారిని అపాంభావముతుది అంచులకు తీసుకొనిపోయిన దనక తప్పదు.’ ఈ వ్యాఖ్యానంలో నరసింహాస్మిగారు తమ అభిప్రాయాన్ని కురుదుర్తి అభిప్రాయముగా భావించినట్లు కనబడుతుందేగాని ఇదే కురుదుర్తి అభిప్రాయమని రూఢపరిచినట్లు లేదు. ఇక్కడ పాశుడు గమనించవలసిన విషయం ఒకటున్నది. కురుదుర్తి రచనాపరంగా విమర్శకుడుకాదు. ఆయన వచన గేయకవి. ఆయనకు వచనకవిత్యమీద కొన్ని అభిప్రాయాలున్నవి. ఆ అభిప్రాయాల్ని మూలంగా వ్యక్తంచెయ్యడమే ఆయన ధ్యేయంగాని వచనకవితాప్రక్రియను గూర్చి మాక్ష్మాంశ విశ్లేషణకాదు. కాగా ఒక కవితా ప్రక్రియకు అంకితమైపోయిన ఒకకవి ఆ కవిత్యంపై కొన్ని అభిప్రాయాల్ని వెలువరించేటప్పుడు కొంత అత్యుక్తి ఉంటుందేగాని అపాంభావం ఉండదు. (ఆకవి సత్కవి అయితే). కురుదుర్తి మాటల్లోని ఒక్కొక్క పాదాన్నే మనం పరిశీలించుకుంటూపోతే కురుదుర్తి అనలు అభిప్రాయమేమిటో అర్థం అవుతుంది. స్వాతంత్ర్యానంతర కవిత్యమంటే మూలంగా శ్రీ శ్రీ యుగంలోని కవితా వికాసమని చెప్పుకోవచ్చును. శ్రీ శ్రీ యుగం అనేమాట కురుదుర్తి కల్పించినది కాదు. సాహిత్య కాలాల్ని యుగాలుగా విభజించడమనేది ఈ నాడు క్రొత్తగా వచ్చినదీకాదు. పూర్వ కాలంనుంచీ ఈ యుగ విభజన జరుగుతూనే ఉన్నది. యుగ విభజన ఏ ఒక్క సిద్ధాంతమీద ఆధారపడి జరగడంలేదు. అనువాదయుగం, ప్రబంధపూర్వయుగం, ప్రబంధయుగం—ఇలా ఒకరకమైన యుగ విభజన కనబడుతుంటే మరోపక్క కవితయ యుగం

(నన్నయయుగం, తిక్కనయుగం), శ్రీనాథయుగం ఇత్యాదులుగా ఇంకొకరకమైన యుగ విభజన కనబడుతున్నది. కవిత్యాన్నిబట్టి కొంతమంది, కవుల ప్రత్యేక అనుబట్టి కొంతమంది, రాజుల పరిపాలనా కాలాన్ని బట్టి కొంతమంది సాహిత్యాన్ని యుగాలుగా విభజించారు. భావకవితానంతర కాలంనుంచీ పరిశీలించాల్సిన అభ్యుదయ కవితాకాలాన్ని శ్రీ శ్రీ యుగం అన్నారు. ఒక యుగానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే మహోత్తమ సాహిత్యలక్షణాలు శ్రీ శ్రీ కవిత్యంలో కనిపించాయి కాబట్టి ఆ యుగానికి శ్రీ శ్రీ యుగం అనే నామం అన్వర్థమయినది. ‘పాతపద్యాలకి సంబంధించిన పద్య కావ్యాలు ఎప్పుడూ వస్తూనే ఉంటాయి. వాటికి బానిసత్వంతోగాని, స్వాతంత్ర్యంతోగాని అంతగా సంబంధం లేదు. కొయ్యలచ్చుపెట్టి వినాయకుడి బొమ్మలు వరుసగా తీసినట్లు ఒకేభాష ఒకేభాషతో వెలువడుతూంటాయి. జీవితంలో వచ్చే మార్పులను అవి ప్రతిఫలించవు. పాతపద్యాల అనంగానే మనకు గుర్తుకు వచ్చేది ప్రాచీన సాహిత్యమే గదా! ప్రాచీన సాహిత్యమంతా ఒకేరకంగా లేదు. ఈ నాటి సాహిత్యాన్ని సామాజిక జీవితం, రాజకీయాలూ పాలించినట్లుగానే ఆ నాటి సాహిత్యాన్ని ఘతం, శృంగారం పాలించాయి. మత ప్రాచుర్యాన్నిబట్టి సాహిత్యప్రక్రియ మారింది. నైదిక, కైవల్యతాలు, ప్రబంధసాహిత్యం ఈ అభిప్రాయానికి ఉదాహరణలు. కొయ్యలచ్చుపెట్టి వినాయకుడి బొమ్మలు వరుసగా తీసినట్లు అనేమాట కొంచెం తీవ్రమయినది. ఎంచేతంటే—సాహిత్యం అనాడేకాదు ఈనాడుకూడా అలాగే ఉంది. అభ్యుదయ సాహిత్యమంతా ఒకేభాషన, ఒకేభాష. వచనకవిత్యంలోమాత్రం వలసినంత వైవిధ్యంఉంది. సమాజజీవితానికి అనాటి సాహిత్యంలో స్థానం లేదనేది నిర్వివాదమైన విషయం. అనాటి సాహిత్యం పరిమితపరిధిలో మాత్రమే పరిభ్రమించింది. ఒకవర్గప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా అనాటి సాహిత్యం వికసించింది. ‘సాహిత్యంలో తిరిగి ప్రయోజనవాదాన్ని ప్రవేశపెట్టిన ఘనత శ్రీ వీరేశలింగంగారిది. దీని ఫలితమే శ్రీ శ్రీ యుగం. అనాటి నుండి నేటివరకూ కవిత్యంలో ప్రయోజనవాదమూ, కళావాదమూ రెండూ ఒకదానివరసనే ఒకటి సమానాంతరరేఖల్లా నడుస్తున్నవి.’ ఏసాహిత్యానికైనా ఒక ప్రత్యేక ప్రయోజనమనేది ఉంటుందా? దీనిమీద

భిన్నాభిప్రాయాలున్నవి. కళ కళకోసమేననేవాదం పూర్తిగా కాకపోయినా చాలావరకూ పరాస్తమయినదని ఇవాళ కొత్తగా చెప్పవలసిన అవసరంలేదు. ప్రయోజనవాదానికికూడా పునాది ప్రాచీనసాహిత్యంలోనే ఉంది. 'విశ్వశ్రేయః కావ్యం'. ఇది పూర్తిగా కావ్యప్రయోజనాన్నిగురించి చెప్పినదే. ఏకవిత్వంలోనైనా కవితద్వారా ఆశించే సామాజికపరిణామం ఒకటుంటుంది. వైదికమతకవిత్వము విశ్వశ్రేయస్సును కాంక్షించినదే. వీరశైవమతము విశ్వశ్రేయస్సును కాంక్షించినదే. మనుచరిత్రద్వారా పెద్దన ప్రబంధసాహిత్యంలో విశ్వశ్రేయస్సునే కాంక్షించాడు. అయితే ప్రయోజనం లేకుండా ఈ సమాజాన్ని పూర్తిగా విస్మరించి ఎక్కడో, ఎదో అలౌకికతనందంఉంది; దాన్ని పొందడమే కవితాపరమావధి అని భావించేవారెవరైనా ఇంకాఉంటే వారి సంస్కారానికి నమస్కారం. సాహిత్యంలో నివిషయం చెప్పినా కళాత్మకమైన విలువలను కలిగిఉండాలి. ఈ విషయం విమర్శకులకు సంబంధించినది. విమర్శకుడు కావ్యత్వపు విలువలను నిర్ణయించడంలో కవిచెప్పే సిద్ధాంతానికి అతీతుడుగా ఉంటాడు. విమర్శకుని బాధ్యతంతా కావ్యపువిలువల్ని అంచనా కట్టడంవరకే. ప్రయోజనవాదం, కళావాదం ఈ రెండూ ఒకదానిలో ఒకటి ఇమిడిపోయినపుడు ఉన్నత కవితావిరూపి జరుగుతుంది.

'ప్రయోజనవాదం నెగ్గిందికనుకనే భాషలో వ్యవహారికవాదం నెగ్గింది. భాషములో అభ్యుదయ వాదము నెగ్గింది. రూపములో వచనగేయరూపము నెగ్గింది: అందువల్ల స్వాతంత్ర్యానంతర కవిత్వమంటే వచనగేయ కవితావికాసమన్నమాట' ప్రయోజనవాదం నెగ్గిందిఅంటే—సాహిత్యానికి సాంఘికదృక్పథం, సామాజికప్రయోజనం ఉండాలిఅనే భావన సర్వత్రా వ్యాప్తమయిందని అర్థం. ప్రయోజనవాదంతోబాటు కావ్యభాష మారింది. పూర్వపు కావ్యభాషకి, ఇప్పటి కావ్యభాషకి పోలికలేదు. పూర్వకావ్యభాష గ్రాంథికం. పూర్వపు కవిత్వముయొక్క పరిధి సంకుచితమని ఇంతకు పూర్వమే చెప్పాను. పూర్వపు కవిత్వము పండితాదరణమైనదేతప్ప జనాదరణీయమైనదికాదు. పూర్వకవిత్వపు ప్రయోజనంకూడా పండితులచేత 'భేష్' అనిపించుకోవడమేగాని సామాజిక వ్యవస్థలోని

ప్రజలచేత 'హాహా' అనిపించుకోవడంకాదు. ఈ కావ్యభాషా దృక్పథంమీద తీవ్రమైన విప్లవాన్ని లేవదీసిన వారు శివకవులు. కావ్యప్రయోజనంతోబాటు భాషలో, భావనలో, రచనాశిల్పంలో కొత్తదనాన్ని తెలుగు సాహిత్యంలో మొట్టమొదటిగా ప్రవేశపెట్టినవారు శివకవులే. ఆధునికకాలంలోని కవిత్వానికి సమాజమే లక్ష్యంకాబట్టి వ్యవహారిక భాష కావ్యభాషగామారింది. రూపంలో వచనగేయ రూపం నెగ్గడమంటే ఏమిటి? అభ్యుదయకవులు సంప్రదాయక ఛందస్సులను వినర్జించి మాత్రాఛందస్సులను ప్రవేశపెట్టారు. వారి భావనకు మాత్రా ఛందస్సులు అనుకూలంగా కనిపించాయి. అభ్యుదయ కవితాభావనఅంటే మార్క్సియ భావన అనే అప్పటి అర్థం. అనేక భావానికి వాహికగా వచనగేయం నిలబడటంవలన అభ్యుదయ యుగానంతర తెలుగు సాహిత్యంలో వచన కవిత సంప్రదాయంగా స్థిరపడింది. కుందుర్తిపై చెప్పిన వాక్యాల్లోని చారిత్రక పరిణామ స్వరూపంయొక్క యధార్థ స్థితి ఇది. అయితే ఇప్పటికీ పాఠవదంతిలో కావ్యాలు వస్తున్నాయి; కవులు రాస్తున్నారు; పాఠకులు చదువుతున్నారు. పరిమాణంలో వచన కవిత్వంయొక్క ఆధిపత్యం బుజువు అవడంవలన రూపంలో వచన కవిత్వం నెగ్గింది అనిచెప్పడమేగాని నరసింహశాస్త్రిగారు భావించినట్లుగా సంప్రదాయక కవిత్వం ఈ కాలంలో చచ్చిపోయిందని చెప్పడం కుందుర్తి అభిప్రాయంకాదు.

'అశేష ప్రజాసాహిత్యం ప్రయోజనాత్మకమైన ఆనంద కల్పనయే ప్రధాన మనే వాదానికి, కనీసం ఈ యుగంలో బలం ఎక్కువ. ఏ రంగంలోనైనా పాతకు కొత్తకూ సంఘర్షణ తప్పదు. పాత వోటమీ తప్పదు...ఈ పద్యమే వృత్తమే తుది స్వరూపమని మాత్రం అంగీకరించం. దీనికంటే మేల్మనరూపం ఏదైనా మనస్సుకు తగులుందేమోననే ప్రయత్నం, కొత్తప్రయోగం నిరంతరం జరగవలసిందే.' కుందుర్తి ఈ మాటల్ని నరసింహశాస్త్రిగారు తమ వ్యాసంలో ఉదహరించారు. పై మాటలవల్ల వచనకవిత్వంపై గాని, ఆధునికతమీదగాని కుందుర్తికున్న అభిప్రాయం వెల్లడవుతున్నది. ఒకనాటి సాహిత్యంయొక్క పరిమిత ప్రయోజనం ఈ నాడు విస్తృత రూపం ధరించి

దనేది అందరూ అంగీకరించవలసిన సత్యం. సాహిత్య రంగంలోనేకాదు, సామాజిక జీవితంలో ప్రతిరంగంలోనూ పరిణామం అనివార్యం. ఈ పరిణామక్రమంలో పాతవిలువలకి ప్రాధాన్యము తగ్గటం క్రొత్తవిలువలకి ఆధిపత్యం రావడం సహజం. అయితే ప్రతిక్రొత్త మార్పు ఏ రంగంలోనైనా అంగీకారయోగ్యంకాదు. ఒక క్రొత్తమార్పు తాత్కాలికంగా ప్రజలపై దాని ప్రభావాన్ని చూపించవచ్చు. అలావచ్చిన క్రొత్తమార్పు పాతకంటే బలీయమైనప్పుడు, ఆచరణ యోగ్యమైన పుడు ఆ మార్పుయొక్క ప్రభావం ఆ నాటి సమాజం మీద చూపిస్తూనే ఆగామి సమాజానికి సంప్రదాయంగా పరిణమిస్తుంది. ఇక్కడ ‘సంఘర్షణ’ అనే శబ్దం మీద ఎక్కువ శ్రద్ధ చూపిస్తే ఒక నిజం బయట పడుతుంది. సంఘర్షణ ఎప్పుడూ రెండు సంప్రదాయాలమధ్య జరుగుతుంది. సంఘర్షణలో బలంగల సంప్రదాయం జయిస్తుంది; బలహీనమైన సంప్రదాయం ఓడిపోతుంది. ఇక్కడ మనం చర్చించుకునేది సంప్రదాయ విషయం కాబట్టి ఓడిపోవడం అనే మాటని ఇంకా విపులీకరించవలసిన అవసరం ఉంది.

ఒకనాటి సంప్రదాయం ఇవాళ ఓడిపోవడం అంటే ఈ నాటి సమాజంలో దానికి బలంలేదని అర్థం. ఆ సంప్రదాయం వర్తిల్లిన రోజులలో ఆ నాటి సమాజంలో దానికి బలం ఉండవచ్చు. ఈ నాడు బలహీనమైనది అంటే ఆ నాడు బలంలేనిదని అర్థంకాదు. పాత ఓటమి తప్పదు అంటే అర్థం ఇది. ‘ఈ పద్యమే ఈ పుత్తమే తుది స్వరూప మని అంగీకరించేది లేదు.’ అనే వాక్యానికిముందు కుండుర్తి ‘యుగే యుగే’ లో మరో వాక్యం అన్నాడు. ‘సన్నయాదులతో ఆరంభమైన తెలుగు కవిత్వం మాకు తల్లి’. ఈ వాక్యాన్ని సరసింహ శాస్త్రిగారు ఉదహరించలేదు. మేలైన రూపంకోసం ప్రయోగం సాహిత్యంలో అనాదినుంచీ జరుగు తూనే ఉన్నది. ప్రయోగం అనేది ఈనాడు క్రొత్తగా పుట్టిందికాదు. అయితే ఆ నాడు జరిగిన ప్రయోగాలు ఒక చట్రంలో ఇమిడిపోయాయి కాబట్టి అంత తీవ్రనంచలనం ఏర్పడలేదు. ఈ నాటి ప్రయోగం సంప్రదాయానికి పూర్తిగా వ్యతిరేకంగా కనబడటంవలన దీన్ని అంగీకరించడం కొంతమందికి

ఈ మార్పు

అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్స్చర్

వల్లనే కదా!

అజీర్ణం, వాయువు, కలత నిద్ర, వాంతులు, విరేచనాలవంటి పాదలు వెంటనే తగ్గిపోతాయి. ఆకలి, జీర్ణశక్తి బాగా ఉంటాయి. పాపాయి ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

FDS AG 1659 TEL A

కష్టంగా కనబడుతోంది. అంగ్ల కవి అయిన టి. ఎస్. ఇలివిట్ 'సంప్రదాయము—వైయక్తిక ప్రతిభ' అని ఒక వ్యాసం రాశాడు. అతనుకూడా సమాజ సంప్రదాయం ప్రకారం ప్రాచీనుడు; కవిత్వా సంప్రదాయం ప్రకారం ఆధునికుడు. అతను ఆ వ్యాసంలో 'Novelty is better than reputation' అంటాడు. కొత్తదనంకోసం అన్వేషణ అనేది ఏ భాషలోనైనా, ఏ కాలంలోనైనా తప్పదు.

సరసింహశాస్త్రిగారు తమవ్యాసంలో కుందుర్తికి సంబంధించినంతవరకూ రెండు మూడు ఉదాహరణలలో ఆయన్ని అంచనా వేశారు. పైగా కుందుర్తి మాటలే తన నీ వ్యాసాన్ని రాయడానికి పురికొల్పాయని రాశారు. ఒక కవిని అంచనావేసేటప్పుడు అతను చెప్పిన ఏ ఒకటి రెండు మాటలతో తీసుకుని విలువలు నిర్ణయిస్తే అతనికి వ్యాయం కంటే అన్యాయం ఎక్కువగా జరగటానికి అనకాశం ఉంది. కనుక కుందుర్తి ఇతర సందర్భాలలో వచనకవిత్వంపై వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలను మరి కొన్నిటిని సమీక్షించి తరువాత వచనకవితారూపాన్ని గురించి వివరిస్తాను.

'ఆధునిక యుగంలోని సాహిత్యానికంతకూ ప్రధాన లక్షణం విశ్వశ్రేయశ్చైతన్యం. విశ్వశ్రేయో భావన పూర్వులు చెప్పినదికాదంటే చెప్పినదే. ఏయుగంలోనైనా నూటికి నూలుపాళ్లు కొత్త అంటూ ఏదీ పుట్టదు. కొత్త అని చెప్పబడిన దాని బీజాలు పూర్వకాలంలో ఉండనేఉంటాయి. అయితే విస్మరింపబడిన కొన్నివిలువలకు మళ్ళీ ప్రాణంపోయడం జరుగుతుంది. అవి సరికొత్తభావాలుగా భాసిస్తాయి. అదే విధంగా ప్రబంధయుగంనుండి క్రమంగా గాడితప్పిన సామాజికచైతన్యం మృగ్యమై, సమాజంలోని ఉన్నత వర్గాలవారి కాలక్షేపానికి, వండితప్రకాండుల అవగాహనకు మాత్రమే పరిమితమయిపోయిన కవిత్వం ఆధునికయుగంలో ప్రజలనేవారు కొందరున్నారనీ, వారి శ్రేయస్సు అన్నింటికంటే ముఖ్యమైనదనీ, వారిని ఉత్తేజపరచడం మానవసమాజ పురోగమనానికి అవసరమనీ, అది తన ధర్మమనీ గుర్తించింది.' (ఆంధ్రప్రతిక సామ్య ఉగాది ప్రత్యేక సంచిక.) కుందుర్తి వెలిబుచ్చిన ఈ అభిప్రాయంలో కవిత్వం

యొక్క పరిణామదశలు ఛాయామాత్రంగా వ్యక్తం అవుతున్నాయి. విశ్వశ్రేయశ్చైతన్యం అనేది పూర్వకాలంలోనేఉంది అనటంలోగల ఔచిత్యం మనం ఈ క్రిందివిధంగా ఊహించవచ్చు, పూర్వకాలంలో వైదిక మతం చాతుర్వర్ణవర్గసమాజాన్ని అనుసరించింది. కర్మజ్ఞానమార్గాలు అగ్రవర్ణాలకే పరిమితమయ్యాయి. అయితే అప్పటి సామాజికవ్యవస్థలో విశ్వశ్రేయస్సు అనే పదానికి అర్థం ఈ చాతుర్వర్ణ వర్గసమాజంలో ఏవర్గానికావర్గం తమతమ పరిధుల్లో జీవించడమే. అప్పటికదే శ్రేయస్సు. నన్నయ అనంతరం శైవ మతం విజృంభించింది. వీరశైవమతప్రాబల్యం ప్రజల్లోకి ప్రాకింది. చాతుర్వర్ణ సమాజాన్ని వీరశైవులు అంగీకరించలేదు. వర్గప్రాధాన్యంలేని సర్వమానవ సమానత్వాన్నీ, భక్తిమార్గాన్నీ వీరశైవులు బోధించారు. అప్పటికది విశ్వశ్రేయస్సుగానే భావించబడినది. ఆ పిమ్మట మరల వర్గసమాజప్రాబల్యమే పటిష్ఠమైంది. భోగలాసన నలువైపులా వ్యాపించినకాలంలో పెద్దన దానికి వ్యతిరేకంగా ప్రత్యేక పరమార్థాన్ని ఆశిస్తూ మనుచరిత్రని రాశాడు. మనుచరిత్రకూడా విశ్వశ్రేయస్సుని కాంక్షించినదే. ప్రబంధయుగానంతరం అంటే విజయనగరసామ్రాజ్య పతనానంతరం నాయక రాజాలకాలంలో కవిత్వానికిగల దృక్పథం మారిపోయి భౌతికజీవితానందమే కవిత్వపరమార్థంగా రాజుల రతి క్రీడలే రసానందంగా పరిణమించింది. ఆధునిక కవిత్వంలో సామాన్యమానవుడు కథానాయకుడు కాగలిగాడు. అతని జీవితం, అతని కష్టసుఖాలు, బాధలూ, భయాలూ, వేదనలూ, కన్నీళ్లూ—ఇవన్నీ కావ్య సమ్మత లయ్యాయి. అంటే ఆధునికకాలంలో భావ కవితానంతరం సామాజికదృష్టి సాహిత్యంలో ఎక్కువయినదని తెలుస్తోంది. సమాజంలో తనూ ఒక భాగంగా భావించబడుతున్న కవి సమాజానికి, దాని ఆలంబనమైన మనిషికి అతీతమైన కవిత్వాన్ని రాసే స్థితిని అధిగమించి సంఘభావనకే కవిత్వంలో శాశ్వత విలువల్ని కలిగించాడు. శాశ్వతవిలువ లనేవి ఇతివృత్తం మీద ఆధారపడితేవు. అభ్యుదయయుగసాహిత్యం, తదనంతరకాలకవిత్వంయొక్క పరమార్థం దోపిడీ చేయబడుతున్న మనిషిని కాపాడటం, నిద్రపోతున్న మనిషిని నిద్రలేపటం, తన శక్తిని సంఘశక్తిని మరచిన మనిషికి

గుర్తుచెయ్యటం. ఈ నాటి వచన కవిత్యం ఒకనాటి సంప్రదాయమీద తిరుగుబాటే. అట్లాగే ఒకనాటి భావకవిత్యం అంతకు పూర్వం ప్రబంధ యుగమీద తిరుగుబాటే. తిరుగుబాటు ప్రతికాలంలోనూ జరుగు తూంటుంది. అయితే ఎట్లా? ఏ మార్గంలో జరుగు తున్నది? అన్నవిషయమే సహృదయులు ఆలోచించ వలసింది.

‘ఒకానొక కవితారూపము సర్వరసనిర్వహణ సమర్థమని ఋజువైనతర్వాత విభిన్నసిద్ధాంతాలను విశ్వసించే కవులు దానిని వాడుకోడలుచుకుంటే ఎవరూ ఆసరు. ఆధునిక కవుల్లో కొందరు దానిలో యితర రసములను వొప్పించడానికి ప్రయత్నం చేసి నందువల్ల వారి ప్రగతివాదానికివచ్చిన బాధకూడా ఉండదు. మరొక ముఖ్యవిషయంకూడా గమనించవలసి ఉన్నది. ఈ వచనగేయకవితావిధానానికి వ్యామోహి తులైగాని, లేక ఈ ఆధునిక కవితారూపంలో చెప్పితేగాని మనకుకూడా ప్రజామోదం రాదనే అభిప్రాయంతోగాని, లేక యిదిమనంమాత్రం రాయ లేమా అనే చులకనభావంతోగాని ఎలాగైతేనేమి అనేక మంది పద్యకవితాభిమానులు యీ మార్గంలో వచ్చి పడ్డారు. ఈ మార్పు పది సంవత్సరాలకాలంలో బాగా జరిగింది. కానీ వీరు యీ మార్గాన్ని అవలంబించి రాయడం ప్రారంభించేసరికి వారు ఎంచుకుంటున్న కావ్యవస్తువుకూడ మారటం జరుగుతున్నది. నగర వర్ణనమనో, సామాన్యని కథాగమనమనో ఏదోవిధంగా వారుకూడా ప్రగతివాదకావ్యవస్తువు వైపు ఆకర్షితు లవుతున్నారు. ఈ విధంగా వచనగేయం ఒక తరం కవులకు ప్రతినిధిగానిల్ని పైతరంవారికి గూడా వ్యామోహం కలిగించిందంటే దానిలోగల జవసత్వాల వల్లనే అది సాధ్యమైంది. స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలతో పెనవేసుకునిపోయిన నేటి కాలానికి విజయైన ప్రతి నిధిగా నిలిచినది వచనగేయకవితావిధానం. (ఆంధ్ర ప్రతిక సామ్యుడగాది ప్రత్యేక సంచిక.). కుందుర్తి ఈ అభిప్రాయాన్ని నిష్పక్షింగా పరిశీలిస్తే వచనగేయ కవితావిధానంయొక్క ప్రాముఖ్యం అర్థం అవుతుంది. వచనగేయం సర్వరససమర్థమైనదనే విషయాన్ని ఈ తరంలోని వచనకవిత్యం ఋజువుచేస్తోంది. ప్రాచీన కవితాభిమానులైన కవులలో ఈనాడు ఎక్కువమంది

కాకపోయినా గణనీయమైన సంఖ్యలోనైనా కొంతమంది కవులు వచనగేయాల్ని రాస్తున్నారు. అంటే వచనగేయ కవితావిధానంలోకూడా కావ్యత్వపులీలవల్నివారు దర్శింప గలిగిగరన్నమాట. ఏ ప్రక్రియపుట్టటానికైనా సరే మూలం వ్యక్తీకరణ విధానం. ఈ వ్యక్తీకరణ విధానం కవి చెప్పదలచుకున్న విషయమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రాచీన పద్యాలలో కవిత్యం చెబుతూ ఆధునిక భావచేతనని ప్రతిఫలింప చెయ్యడం కష్ట సాధ్యం. పోతే పూర్వ సంప్రదాయక మార్గంలో కవిత్యాన్ని ఇంతకు పూర్వం రాసి ఇప్పుడు ఆధునిక సంప్రదాయమైన వచనకవిత్యంలో కవిత్యం రాస్తున్న సంప్రదాయక కవుల కవిత్యంలో వస్తువరమైన నవ్యత మనకు కనబడుతుంది. దీనివల్ల పాఠకులకు అర్థమయ్యే విషయం ఒకటుంది. ఒక్కొక్కభావానికి ఒక్కొక్కప్రక్రియ ఆధారమవుతుందని. చెప్పేభావాన్ని బట్టి తప్పనిసరిగా విధానం మారుతుంది. ఆధునిక భావాన్నికూడా ప్రాచీనపద్యాలలో చెప్పవచ్చు అనుకో వడం, అనుకోవడంవరకూ బాగానే ఉంటుందిగాని ఆచరణ సాధ్యంమాత్రంకాదు. ఒకనాటి జనజీవితం సంప్రదాయానుకూలంగా సాగింది. ఆ జనజీవితవిధా నానికి అనుగుణమైన సంప్రదాయ సాహిత్యం వర్ధిల్లింది. (అయితే ఆ సాహిత్యం సంప్రదాయాన్నే అంటిపెట్టుకునున్నదిగాని సాంఘికస్థితిని పట్టించుకో లేదు.)

పూర్వకాలంలో జనం బానిసలుగా బ్రతికా రంటే అతిశయోక్తికాదు. సాహిత్యంకూడా అంతకు పూర్వంఉన్న సంప్రదాయానికి బానిసై ఆ పరిధి లోనే వికాసమార్గాల్ని వెతుక్కుంది. ఆధునిక జీవితం స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలతో కూడుకునిఉన్నది. జీవితం లోని ఈ స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యభావన సాహిత్యంలోకికూడా ప్రవేశించి నూతన కవితారీతులకు దారితీసింది. ఈ విధంగా వ్యక్తీ జీవిత విధానం, సాహిత్య సంప్రదాయం ఒకదానితోఒకటి ముడివేసుకుని ఉన్నాయి. జీవితంలో మార్పు సంభవించినపుడల్లా ఈ మార్పు సాహిత్యం లోకికూడా ప్రవేశిస్తోంది. ఈ పరిణామం అనివార్యమూ, బలవత్తరమూ అవటంవల్ల అవరోధాల్ని అధిగమించి ముందుకు సాగుతోంది.

‘అవసరమనుకున్న దేనిని పోతదని బహిష్కర

రించేదిలేదు. అవసరం లేకుంటే సప్రదాయంకదా అని నెత్తిన ఎక్కించుకునేదిలేదు. ఇది ఆధునిక యుగ లక్షణమా? ఏ యుగలక్షణమైన యిదో అంటాడు కుందుర్తి వచనగేయం ఒక ఉద్యమం అనే వ్యాసంలో. ఈ అభిప్రాయంకూడా కుందుర్తికిగల చారిత్రక దృష్టిని వ్యక్తంచేస్తున్నది. కుందుర్తి ఏఒక్క ప్రక్రియని ద్వేషించినవాడుకాదు. అతను చెప్పేదల్లా ఈనాటి సమాజ జీవితానికి వచనగేయ కవితావిధానం సరైన ప్రతిబింబమనిమాత్రమే. పూర్వపు సాహిత్యాన్ని అతను కవితత్వంకాదని ఎక్కడా చెప్పలేదు. ఆనాటి కవిత్వాన్ని ఆనాటి పరిస్థితులనుబట్టి అంచనా వేయాలే గని ఈనాటి పరిస్థితులనుబట్టికాదనేది అతని అభిప్రాయం. పూర్వపద్యంలో కవితత్వం ఈ నాటి భావ చైతన్యానికి ప్రతినిధిగా నిలబడలేదనేది అతని విశ్వాసం. అంతేగాని అది అతని అసంభావనమాత్రకాదు. కుందుర్తి వచన కవితా సంకలనానికి రాసిన పీఠికలు, చర్చా వేదికలకు సంబంధించిన వ్యాసాలు ఇంకా అనేకం ఉన్నాయి. అయితే వాటి నన్నింటినీ ఇక్కడ వివరించే అవకాశం లేదు. నేనిచ్చిన ఉదాహరణలద్వారా నేను చెప్పదలచుకున్న విషయం—కుందుర్తి ప్రత్యేకించి ఏ కవితా విధానాన్ని ద్వేషించిన వాడుకాదని, వచన కవితాభిమాని అవడంవల్ల అతనికి అసంభావనకాని, అతిశయంకాని లేదని.

నరసింహశాస్త్రిగారు వచన కవితా ప్రక్రియను గూర్చి రాసిన విషయాలుకూడా పరిశీలించవలసిన అవసరం ఉంది. ఆయన రాసిన అనేక విషయాలు పాక్షికంగా కనబడుతున్నాయేగాని గాఢమైన పరిశీలన వల్ల విస్తృతంగా చెప్పినవికావనే భావనవల్ల ఈ పరిశీలనకు పూనుకొనవలసి వచ్చిందిగాని అన్యభావనవల్ల కాదని సవినయంగా మనవి చేసుకుంటున్నాను.

'మరి చక్కని రాజమార్గం లైన ఛందోగేయ రచన లవలంబించక వాటిని వదలి ఒక నిర్దిష్టమైన విధానంలేక అగమ్యమైన అరణ్యంవంటిదో, దారిలేని ఎడారివంటిదో ఐన ఈ వచన కవితా ప్రక్రియ ఎందుకు మీరు అవలంబిస్తున్నట్లు? అని ప్రశ్నించారు నరసింహశాస్త్రిగారు. ఛందోబద్ధమైన ప్రక్రియ నిజంగా రాజమార్గమే కాబట్టి ఆధునిక కవులు

దాన్ని వదలి ప్రజామార్గమైన వచన కవితా ప్రక్రియను చేపట్టారు. వచన కవితానికే ఒక నిర్దిష్టమైన విధానం ఏదైనా ఉందా? అంటే వచన కవితా విధానం ఏ కవి కాకవియొక్క ప్రత్యేకతమీద ఆధారపడి ఉంది అని చెప్పవలసి ఉంటుంది. అంటే—ఆ కవి ఒక వచన గేయాన్ని రాసేటప్పుడు అతను ప్రదర్శించే శైలివిశ్వాసం, భావానుగుణమైన శబ్ద వైచిత్ర్యం, ఉద్రేకానుగుణమైన పాదాల విరుపు—ఇవన్నీ ఆ వచన గేయంయొక్క రూపావిష్కరణకి తోడ్పడతాయి. అంచేత వచన గేయంయొక్క విధానం కవి ప్రతిభనిబట్టి మారుతూ ఉంటుంది. అదే ప్రాచీన కవితత్వమైతే కవి ఏ వృత్తాన్ని తీసుకున్నా ఆ వృత్తానికి అవసరమైన నియమాలముందే ఏర్పడి ఉంటాయి కాబట్టి ఆ నియమాల పరిధిలో కవి రసావిష్కరణకి ప్రయత్నిస్తాడు. వచన గేయానికి ఒక ప్రత్యేకమైన గమ్యం ఉంది. అది అగమ్యంవంటి అరణ్యంకాదు. ఏ పరిస్థితులలో వచన గేయం పుట్టిందో సక్రమంగా అవగాహన చేసుకున్నట్లయితే వచన గేయానికి గమ్యం ఉందో లేదో తెలుస్తుంది. వచన గేయంయొక్క దారి సుగమమైంది. నలుగురూ నడిచేదారేకాని నిర్జనమైన దారిలేని ఎడారివంటిది కాదు. వచనగేయం సమస్తమైన ప్రజానీకంకోసం పుట్టింది. వారి ఆనందమే దాని గమ్యం. వారి జీవిత విధానాన్నీ, వారి జీవితంలోని ఆకానిరాశన్నీ, వారిలోని నిస్తేజప్రవృత్తికి నివృత్తిని చూపడమే వచనగేయం యొక్క పరమార్థం.

'వచన కవితాభిమానులు మార్గంకాదు నూతన ప్రయోగమంటే; సహృదయులు కొంత సానుభూతితో దాన్ని పరిశీలించగలరు. కాని ఇది వచ్చినతరువాత వెనుకటి పద్యకవితానికీ, గేయకవితానికీ ప్రాచీనయుగావ శేషాలుగానేతప్ప స్వయంగా కవితత్వంగా విలువ లేదంటే మాత్రము బుద్ధిమంతులైనరూ సమ్మతించేదికాదు.' వచనకవితత్వం నిస్సందేహంగా నూతన ప్రయోగమే. నరసింహశాస్త్రిగారు చెప్పినట్లుగానే దీన్ని సక్రమంగా అర్థంచేసుకునేందుకు, పరిశీలించేందుకు సహృదయత అవసరం. సహృదయత అనేది కవితానికే సంబంధించి నదికాని నియమాలకు సంబంధించినదికాదు. సహృదయ

దెప్పుడూ ఏకవిత్వం చెప్పినా, ఏవిధానంలో చెప్పినా చెప్పేది కళాత్మకమైన విలువల్ని కలిగిఉన్నప్పుడు తప్పనిసరిగా ఆనందిస్తాడు. నియమాలను ఉల్లంఘించినదికాబట్టి ఇది కవిత్వం కాదనే మనస్తత్వం ఉన్న ఏపాకుడూ, ఏపరిశీలకుడైనా సహృదయతకు చాలాదూరంగా ఉన్నట్లే. పోగా వచనగేయం ఈనాడు ఏకొద్దిమంది సానుభూతిమీదో ఆధారపడిలేదు. ఆ విషయం రేడియోదగ్గర్నుంచి, దిన వార పక్ష మాస పత్రికలు, కవినమ్మేళనాలు ముజుపుచేస్తున్నదే. వద్య కవిత్వం, గేయకవిత్వం ప్రాచీనయుగాలపాటలు అనే వారు ఆధునికమైన ఈ ప్రక్రియని తీవ్రంగా అభిమానించేవారు. అంతమాత్రంతో నరసింహశాస్త్రిగారు వచనకవిత్వమీద తమ అభిప్రాయాల్ని వాస్తవానికి దూరంగా రాయవలసిన అవసరంలేదు. ఎంచేతంటే— వచనకవిత్వాన్ని తీవ్రంగా అభిమానించేవాళ్ళకి వద్య కవిత్వం, గేయకవిత్వం, ప్రాచీన యుగాలపాటలుగా కనబడటానికి కారణాలు అనేకం. ప్రాచీన కవిత్వాన్ని తీవ్రంగా అభిమానించేవారు ఆధునికకవిత్వప్రక్రియాల్ని అసలు కవిత్వమేకాదని బుకాయించడం నరసింహశాస్త్రిగారికి తెలియందికాదు. శ్రీ శ్రీ కవిత్వాన్ని బజారు పెసరట్టుతోను, ప్రాచీన కవిత్వాన్ని ఇంట్లో పెసరట్టుతోనుపోల్చి శ్రీ శ్రీ కవిత్వానికి శబ్దవైచిత్ర్యం కలిగివున్న విలువలు లేవని అన్నవారు లేకపోలేదు. దానికి ఆధునికులు ఏమనుకోవాలి? అలాగే నరసింహశాస్త్రిగారు కూడా ఆంధ్రప్రభ దినపత్రికలో ఒకసారి లేఖ రాస్తూ శ్రీ శ్రీ కవిత్వం చిత్రకవిత్వ స్థితిని దాటలేదన్నారు. చిత్ర కవిత్వమంటే దరిదాపుగా అధమ కవిత్వమనే అర్థంగదా! ఇది నిష్పాక్షికంగా వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయమేనా? దీనికి ఆధునికులు React కూడా? అయితే అది వారి దోషమా? ఒక పక్షాన్ని తీవ్రంగా అభిమానించేవాళ్ళు వెలువరించే అభిప్రాయాల్లో కొంతతీవ్రత ఉంటుంది. ఆ తీవ్రతని మాత్రమే ఆధారంగా జేసుకుని విమర్శకులు ప్రక్రియలకి విలువలు కట్టడం దోషం అంటున్నాను నేను.

‘కవిత అనేది మహా సముద్రము. దానిలో మధ్య మధ్య బుడగలూ నురుగు తరకలూ తేరుకుని మెరిపించి మాయమవుతూ ఉంటవి. అట్లాగే కవిత్వంలో మధ్య మధ్య తలచూపే సాషన్లు కూడాను. ‘పై పై మెరుగుల్ పవరింప దాని తిలకింపంబోరు ధీరోత్తముల్’ వచన కవిత్వము ఇప్పటికీ సాధించినది చాలా స్వల్పము. విశేషమేదైనా భావిలో సాధించవలెనంటే ఇటువంటి అవాంఛిత ధోరణులు వదలిపెట్టి కావ్యదీక్షతో నిమగ్నులు కావలె.’ నోరి నరసింహ శాస్త్రిగారు కవిత్వాన్ని మహా సముద్రంగా ఊహించారు. ఆదికాలంనుంచీ ఇప్పటివరకూ వచ్చిన కవిత్వమంతా మహా సముద్రము. దానిలో బుడగలూ, నురుగుతరకలూలాంటివి అభ్యుదయ వచన కవిత్వాలు. ప్రాచీన సాహిత్యమంతా ఉదాత్త మైనదని ఏ సాహిత్య పరిశ్రమకారుడూ, విమర్శకుడూ చెప్పలేడు. వద్యకవిత్వమెంతో వచనకవిత్వముఅంతే. ఎన్ని నియమాల్ని ఏర్పరచుకుని కవిత్వంరాసినా ప్రాచీన సాహిత్యంలో ఎన్ని ఆధమకావ్యాలు లేవుగనుక. కవిత్వానికి ఛందస్సూ, అలంకారాలూ బాహ్యదంబరతకు సంబంధించినవని అన్నదాదూల అభిప్రాయం. ప్రాచీన సాహిత్యంలో కావ్యత్వపు విలువలులేని కావ్యాలున్నట్లుగానే వచన కవిత్వంలోనూ కవిత్వంకాని భాగం కొంత ఉండవచ్చు. ఒక రైతు ఉన్నాడు. సంవత్సరమంతా కష్టపడి వ్యవసాయం చేశాడనుకుందాం. పంట చేతికొచ్చింది. ఆ పంటలో పదోవంత్ పదిహేనోవంత్ పొల్లు ఉంటుంది. ఆ పొల్లుని తొలిగించి ధాన్యాన్ని తీసుకుంటాడే తప్ప పొల్లు ఉందిగదా అని అసలుపంటను వదలిపెట్టేడు గదా! ప్రాచీన కవిత్వమైనా, వచనకవిత్వమైనా, అంతే. మంచి, చెడు అనేవి ప్రాచీనానికి అర్థమైనానికి రెండింటికీ సంబంధించినవి. పోతే వచన కవిత్వం ఇప్పటికీ సాధించినది చాలాస్వల్పమన్నారు నరసింహశాస్త్రిగారు. ఇదికూడా సరైన అభిప్రాయం కాదు. ప్రాచీన కాలంలో ఒక సాహిత్య సంప్రదాయం కొన్నివందల సంవత్సరాలు నిలిచి ఏ పరమార్థాన్నైతే

సాధించగలిగిందో అలాంటి పరమార్థాన్నే వచన కవిత్వం అతిస్వల్పకాలంలో సాధించింది. వచన కవిత్వం పుట్టిన నాటినుంచీ ఇప్పటిదాకా అనేక పరిణామ దశలు గడిచిపోయాయి. ఈ పరిణామాలు కూడా ఆయాకవుల సైద్ధాంతిక దృక్పథాలమీద ఆధారపడి ఉన్నాయి. వచన కవిత్వం తొలితరంలో సామ్యవాద దృక్పథం ప్రధానభూమిక వహించింది. ఈ తరంలో వచన కవిత్వంలో ఎక్కువ వైవిధ్యం కనబడుతోంది. ఆ వైవిధ్యం ఈ క్రింది మార్గాల్లో వెల్లడవుతున్నది. 1. నిరాశావాదం 2. వ్యక్తివాదం 3. హింసావాదం 4. సామాజికప్రగతివాదం. ఈ నాలుగు వాదాల్లో వచన కవితా ప్రక్రియయొక్క వికాస స్వరూపాన్ని వివరించడం ఇక్కడ అప్రస్తుతం కనుక వదలివేస్తున్నాను. సహృదయుల్ని పరిశీలించమని కోరుతున్నాను.

‘నిజానికి వచన కవితను అభిమానిస్తున్నవారు ఎక్కువభాగం పద్యకవితచెప్పే శక్తిలేక సులభసాధ్యమని ఈ ప్రక్రియ అవలంబిస్తున్నవారే. వారిలో పద్యకవిత కొంత చెప్పగలవారుకూడా ఉత్తమస్థాయి పద్యకవిత చెప్పిన వాళ్లు కారంటే అత్యుక్తికాదు.’ సాధారణంగా చాలామంది సామాన్యులు అభిప్రాయ పడుతున్నట్లుగానే సరసింహశాస్త్రిగారు అభిప్రాయ పడటం విచారించవలసిన విషయం. శ్రీ శ్రీ, ఆరుద్ర, దాశరథీ, తిలక్, కుందుర్తి, నారాయణరెడ్డి వీళ్లంతా పద్యకవిత్వం రాసినవాళ్లు. అయితే అది ఉత్తమస్థాయి కవిత్వంకాదని సరసింహశాస్త్రిగారిఅభిప్రాయం. ఉత్తమ స్థాయి పద్య కవిత రాసిన కవిసామ్రాట్టులూ, మహాకవులూ ఉత్తమస్థాయి వచనగేయం రాయగలరా? ఆ ప్రక్రియకే ఈ ప్రక్రియకే ముడిపెట్టి దాన్ని దీంతోనూ, దీన్ని దాంతోనూ పోల్చడం అనవసరం. ఏప్రక్రియ కాప్రక్రియ స్వచ్ఛమైనదని భావించడం న్యాయం.

‘సత్కవిత్వము ఉచిత ఛందోబద్ధమైనపుడు రాణించినట్లుగా అది లేనపుడు రాణించదు.’ ఈ అభిప్రాయం ఛందస్సుపైగల తీవ్రమమకారానికి సంబంధించినదేగాని కవిత్వపువిలువలకి సంబంధించినదికాదు. కవిత్వానికి ఛందస్సు తప్పనిసరైన నియమంమాత్రం కాదు. ఎలా కాదో ఈ క్రింది రెండు ఉదాహరణల వల్ల బుజువుచేస్తాను.

‘ధారుణీరాజ్యసంపద మదంబునఁ
గోమలఁ కృష్ణుఁ జూచి రం
భోరు నిజోరు దేశమున నుండఁగ
బంచిన యిద్దుర్దాత్ము దు
ర్వార మందీయ బాహు పరివర్తిత
చండగదాభిఘాత భ
గ్నోరు తరోరుఁ జేసెద సుయోధను
సుగ్రరణాంతరంబునన్’

పై పద్యం ఒకనాటి రాచరిక సామాజిక వ్యవస్థలో పట్టమహిషిశీలమైన అన్యాయం జరిగినపుడు ఆమె భర్త అమితబలపరాక్రమసంపన్నుడయ్యా ధర్మానికి కట్టుబడి ఉండటంవలన తన ఉద్రేకాన్ని బహిర్గతం చేసినప్పటిది. ఈ పద్యం కొన్ని నియమాలకు లోబడిరాసినదే. అనాటి భావ స్వరూపం వేరుకాబట్టి తత్వభావవైతన్యానికి అనుగుణమైన శైలిలో సంప్రదాయమార్గంలో ఆ భావోద్రేకం వెలికివచ్చింది.

ఈనాటి మానవునికి రాచరిక వ్యవస్థలోని బాధలు లేవుగాని దానికిమించిన బాధలు లనేకం. సమాజాన్ని ఈనాడు పాలిస్తున్నది ఆర్థికవ్యవస్థ. ఈ వ్యవస్థ మనిషిని మనిషినుంచి వేరుచేసి మనిషిని హంతకుడుగా పరమకిరాతకుడుగా తయారుచేస్తోంది. అధికారం ఆర్థికవ్యవస్థకి దాసోహం అన్నది. ఫలితం జనజీవితంలో అశాంతి. ఈ వ్యవస్థయొక్క స్వరూపాన్ని ఈ నాటి కవి వచనగేయంలో చెబుతున్నాడు.

‘విపరీత ధనదాహంతో నోరు తెరిచిన
వ్యక్తి పళ్లల్లో చిక్కుకుని ఎందరు మనుష్యులు !
పళ్లమధ్య వాణికిపోయే ఎన్నిసిద్ధాంతాలు !
చిగుళ్ళనుండికారే ఎంత హత్యారుధిరం.

ఈ అస్తవ్యస్త భయంకర సామాజికస్థితిలో
నుండి సమాజవ్యక్తానికి మూలంగా ఉన్న మనిషి పుచ్చి
పోయిన దశలోనుండి

ఎన్నివిస్తవాలైనా బయలుదేరుతాయి
ఎంతరక్తపాతమైనా జరుగుతుంది.’

ఈనాటి భావానికి అనుగుణమైన కవితా
ప్రక్రియగా పై వచనగేయపాదాలు బ్రుజువు చేస్తు
న్నాయి. మొదటి ఉదాహరణంలో నియమాలకు
లోబడిన కవిత్వము రెండో ఉదాహరణలో నియమా
లను ధిక్కరించిన కవిత్వము కనబడుతోంది. మొదటి
ఉదాహరణని వచన కవిత్వంలోగాని రెండో ఉదాహర
ణని సంప్రదాయక పద్య కవిత్వంలోనూ రాస్తే ఎంత
వికృతంగా ఉంటుందో ఊహించడంకూడా కష్టం.
కవితా శిల్పానికి తుది స్వరూపమనిగాని, పరిపూర్ణత
అనిగాని ఉండదు. శిల్పానికి సంబంధించిన సాధన
సామాగ్రి ఒక సంప్రదాయంనుంచి మరొక సంప్ర
దాయానికి వేరుకావచ్చు. ఇక్కడ టి. ఎస్. ఇలియట్
అభిప్రాయాన్ని ఉదహరిస్తాను’...art never im-

proves, but that the material of art is
never quite the same.’

‘నేడు వచనకవిత సరికొత్త మోజు! అది
తత్వమూకాదు, ఉద్యమమూకాదు. అది ఎక్కువ
భాగము ఆదిప్రాసల అంత్యప్రాసల మాటల విరుపుల
అసమానపాదాల మాటల పోటీల గారడీగానే ప్రధా
నంగా సాగుతున్నది. అది ప్రయోగదశను ఇంకా అధి
గమించలేదు.’ ఒక్క వచనకవిత్వమేకాదు. ప్రాచీన
కాలంనుంచీ క్రొత్తగా వచ్చినదల్లా సరికొత్త మోజు
గానే సాగింది. నవ్యకాలంనాటికి తత్వమభాష
మోజేకదా ! శైవకపులనాటికి జానుతెనుగు మోజే
కదా ! ప్రబంధ కవులనాటి అలంకారికశైలి మోజు
కదా ! నవ్వుయిది వీరశైవులది మతపిచ్చి క్రింద,
ప్రబంధసాహిత్యం సంభోగ శృంగారంక్రింద తోసి
పారేస్తే ఎంతన్యాయమో నరసింహశాస్త్రిగారు రాసిన
పై మాటలుకూడా అంతే న్యాయం. వచనకవిత్వం
ప్రయోగదశను అధిగమించి సంప్రదాయంగా స్థిర
పడింది. అమెరికన్ ప్రజాకవి వాల్ట్ విట్మన్ రాసిన
రెండువాక్యాలు ఉదహరిస్తూ ఈ పరిశీలన వ్యాసాన్ని
విరమిస్తాను. ‘The message of the great po-
ets to each man and woman is come to
us on equal terms, Only then can you un-
derstand us, we are no better than you,
what we enclose you enclose. what we en-
joy you may enjoy.’

తెలుగు - ఇటాలియన్

శ్రీ యల్. మాలక్ండయ్య

తెలుగుభాష 'Italian of the East', అనగా 'తూర్పునాటి ఇటాలియన్' అని Brown దొర, డాక్టరు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారలు చెప్పినప్పటి నుండి ఈ భావము ఆంధ్రదేశములో విరివిగా ప్రచారములో నున్నది. కాని, ఏకాకణాలచేత తెలుగును 'తూర్పునాటి ఇటాలియన్' అంటున్నామో తెలుసుకోవడము అవసరముగనుక ఈ రెండుభాషల సన్నిహిత సంబంధాలనుగూర్చి క్లుప్తముగా ఈ వ్యాసములో వివరించ వ్రాయుత్పిస్తాను.

తెలుగులో 56, ఇంగ్లీషులో 26 అక్షరములుండగా ఇటాలియన్లో 21 అక్షరాలు మాత్రమే వున్నాయి. తెలుగుకు మూలము సంస్కృతములాగే, ఇటాలియన్కు మూలము లాటిను. సంస్కృతము—లాటినుభాషల సాన్నిహిత్యము అందరికీ తెలిసినదే.

ఇటాలియన్భాషలో ట, థ, డ, ఢ, ధ, ధ—లు లేవు. వీనితో పనిలేదుకూడా. త, ద—లు మాత్రమే వున్నాయి. ట, డ—లు లేనందున ఆంగ్లములోని 'ఇటాలియన్' అనే పదము ఇటాలియనుభాషలో 'ఇతలియాన్' అని, 'ఇటలీ'ని 'ఇతాలియా' అని 'ఇండియా'ను 'ఇండియా' అని ముఖ్యంగా 'తెలుగు'ను 'టెలుగు' అని గాక 'తెలుగు' అని అంటారు.

ఇటాలియన్భాషకు లాటిన్ లిపి వాడుతారు. కాని, J, K, W, X, Y—అక్షరాలు ఇటాలియన్లో లేవు. ఆంగ్లములోని C, G—లు ఇటాలియన్లో స, జ—లుగా ఉచ్చరింపబడతాయి. C (స) కు, G (జ) కు h కలిపి దానితర్వాత ఎ, ఐ (E, I) లు వాడినప్పుడు స, జ—లు (అనగా C, G—లు) క, గ—లుగా మారుతాయి.

ఉ : Chiesa = కీహీసా = Church
Perche = పెర్చి = ఎందుకు

స, జ (C, G) ల తరువాత అ (a) వచ్చినపుడుకూడా అవి క, గ—లుగా మారుతాయి.

ఉ : Camera (కామెరా) = గది
Banca (బాన్కా) = బ్యాంకు
Gatto (గాత్తో) = పిల్లి

జ (G) కు సకారము (n) కలిస్తే 'న్య' అవుతుంది.

ఉ : Bagno (బాన్యో) = స్నానము.

స (C) కు ఏ, ఐ—లు (E, I) కలిసినప్పుడు 'చ'గా మారుతుంది.

ఉ : Cinema (చినెమా) = సినిమా
Cento (చెంతో) = నూరు

Fiat కారుపై వ్రాసియున్న 'Mille Cento' (మిల్లెచెంతో) అంటే 'వెయ్యిన్నీ నూరు' అనగా Fiat 1100 అని.

ఇంగ్లీషు '1' (ఐ) ఇటాలియన్లో 'E' (ఇ). ఐ, ఔ—లు ఇటాలియన్లో లేవు.

ఇకార, ఉకార, ఎకార, ఒకారములకు ఇటాలియన్ భాషలో దీర్ఘములులేవు. కాని 'stress' అనగా 'ఒత్తి పలకటం' వుంది. కొంత భాషా పరిచయముంటే ఇది తెలుసుకోవచ్చు.

ఈ కొద్ది భాషాపరిచయ వాక్యాలలో తెలుగు భాషను, ఇటాలియన్ భాషతో పోల్చడానికిగల కారణాలేమిటో తెలుసుకుందాము.

మొదటిది : తెలుగు, ఇటాలియన్, రెండు భాషల్లోకూడా ప్రతిపదము అచ్చులలో అంతమవుతుంది. ఇది అతిముఖ్యమైన కారణము:

తెలుగు - ఇటాలియన్

ఉదాహరణకు కొన్ని వదాలు : (వీలైనంత వఱకు తెలుగుతో కొన్ని పోలికలున్న అజంతాలు ఉదహరించ బడినవి)

కార్తా = కాగితము ;
సాలా = శాల (గది) ;
దోదిబి = ద్వందవి (పన్నెండు) ;
సువాయి = స్వయము; స్వంతము ;
తె = త్రయము - మూడు ;
నొవె = నవ—తొమ్మిది ;
Casa (కాసా) గృహము;
బాన్యో = స్నానము ;
Buana (బువనా) మంచి ;

తబాక్కో = తంబాకు
తంబురో = తంబూరా
పియదె = పాదము
దుయె = ద్వయము—రెండు
శెత్తె = సప్త—ఏడు
తదురె = తద్భవూ
Citta (చిత్తా) = నగరము
ఆక్వా = నీరు
బార్కా = పడవ

రెండవది : వ్రాసిన ప్రతి అక్కరము, గుణిం తాలతో నవో, 'తు, చ' — తప్పకుండ ఈ రెండు భాషల్లో పలుకబడతాయి.

ఉ. ఇటాలియన్

Posso (పోస్సో)—
Terrezz (తెర్రెత్సెత్సా)
Pizza (పిత్సెత్సా) = అట్టు, దోశ;
Biblioteca (బిబ్లియోతీకా)
Commenciare (కామ్మెన్సియారె)
Grazie (గ్రాత్సియె)
Fara (ఫెనెస్సా)
Naturalmante (నాతురాల్ మెన్ తి)
Viaggiare (వియాజ్జియారె)
Gina Lollobrigida (జినా లొల్లొ బ్రిజిడా)

తెలుగు

అక్కరము
సంక్షేమము
సంస్కృతి
స్మృతి
చిహ్నము
జ్ఞానము
ప్రహేళి
మత్యము
ఆహ్వాదము

అనేకభాషలలో వ్రాసిన అక్షరమొకటి, చదివేది మరొకటిగాను వుండుట కలదు.

ఉ : ఇంగ్లీషు

Put = పుట్; But = బట్
Wait, Weight, Light, lite
Bit, Bite, Director (డైరెక్టర్)
Live-Life; Calf-Cough; Folk (ఫోక్)

ఫ్రెంచి :

'డూప్లెక్సు' అని వ్రాసి 'డూప్లే' అని, 'పారిస్' అని వ్రాసి 'పారి' అని చదువవలసివుంటుంది.

తమిళం :
'క, చ, ట, త, వ'-లు, 'గ, జ, డ, ద, బ'-లు శ, సహ — లు ఏవి, ఎక్కడ, ఎట్లు, ఉచ్చరించాలో, ఎంతో అనుభవము గడిస్తేనేగాని భాషే తరులకు అవగాహనముకాదు.

ఉ : కందసామి, గందసామి, కంతసామి, గంతసామి, కందజామి, గందజామి, కంతవామి, గంతవామి; కాంది, గాంది, కాంతి, గాంతి.

రష్యన్ :

'తవారిష్' (Comrade) లో 'త' పదాన్ని

తొలుత వచ్చినప్పుడు 'త'గానే వలకాల్సి. పదములో మొదటి అక్షరము తరువాత వచ్చినప్పుడు 'చ'గా మారుతుంది. అలాగే 'ద', 'జ'—గా మారుతుంది.

ఉ : గవరితీ (మాట్లాడు) అని 'తీ' అని వ్రాసి 'చీ'గా చదువవలసివుంటుంది.

అలాగే, 'ద'—'దివాన్' (సోఫా)లో 'ద' గా వుండి, 'గిదే' (ఎక్కడ)లో 'జే'గా మారి 'గిజే' అవుతుంది. 'హైదరాబాద్', 'ఖైదరాబాద్' అవుతుంది.

జర్మన్ :

'Kind' (కిండ్=శిశువు)లో 'd' 't'గా మారి 'కిండ్'గా గాక 'కింట్' అని వలకవలెను. అలాగే 'Land' (లాండ్)ను 'లాంట్'గా చదువవలెను. కాని 'Kindergarten' లో 'd' 'd' గానేవుండి 'కిండర్ గార్టెన్' అని చదువవలెను. ఇంగ్లీషులోపలగాక 'Folk' ను 'Volk' అని వ్రాసి 'ఫోల్క్' అని వలకవలెను.

ఇటాలియన్, తెలుగు — అజంతల భాషలు గనుక ఉన్నదున్నట్లు వలకబడును గనుక తమిళం లోని 'అయ్యాచామి'ని 'అయ్యాస్వామి' అని; 'వింగ డేజి'ను 'వెంకటేశన్' అని రష్యన్ లోని 'గవరిచే'ను 'గవరితె' అని ఇంగ్లీషులోని 'Girls' ను 'గరల్సు', ఇంకా 'దట్టు', 'దిస్నా'; 'గవర్నమెంటు', 'ఫాదరు' 'మదరు', 'వాటరు', 'మిల్క్', 'బుక్కుషాపు' అని వలకుతాము.

మూడవది : మరొక భాషనుండి పదజాలాన్ని తెలుగులోనికి అరుపు తెచ్చుకుని వాడుకోవాలంటే 'డు, ము, వు, లు' చేర్చవలసిగాని అజంతాలుగా మార్చుకోవలసిగాని వుంటుంది. ఇటాలియన్ భాష నుండి తెలుగులోనికి, తెలుగునుండి ఇటాలియన్ లోనికి పదములను అరుపు తెచ్చుకోవలసి వచ్చినప్పుడు అట్టి అవసరములేదు.

ఉ : ఆంగ్లము

Christ (క్రైస్ట్)
David (డేవిడ్)
Mary (మేరీ)
Sister (సిస్టర్)

ఇటాలియన్

క్రీస్తు
దావీదు
మరియ
Sorella (సారెల్లా)
తెలుగులో సారెల్లా అనవచ్చు గాని
'సిస్టరు' అనాలి.

తెలుగు

ఇటాలియన్ భాషలో 'Brown'ను 'Bruno' గాను, 'Pen'ను 'Penna' గాను మార్చుకోవాలి— తెలుగులో 'బ్రౌను', 'బ్రెన్ను', 'బ్రౌను' మాదిరిగా. అలాగే తమిళంలో 'వాయ్' (నోరు) 'వాయి' గాను, 'పాయ్' (అబద్ధం) 'పాయి'గాను, హిందీ, సంస్కృత భాషలలోని 'ఆకాశ్', 'ప్రకాశ్'లను, 'ఆకాశము', 'ప్రకాశము'లు గాను మార్చుకోవాలి.

నాల్గవది : ఇటాలియన్, తెలుగుభాషలు చాలా మృదు మధురమైనవని, వినులకు వినసాంపుగా, వుంటాయని అంటారు, కాని, ఇతర భాషలవారు దీని

నొప్పుకోవడం కష్టము. ఎందుకనగా ఎవరిభాష వారికి, వినసాంపుగాను అతిమధురంగాను వుంటుంది. ఇందు లోని నిజమేమంటే, 'తెలుగు', ఇటాలియన్ భాషలు అజంతములు కావున ప్రతిపదము పూర్తిగా ఉచ్చరింప బడి, చివరి అక్షరము గాలిలో కలిసి పోకుండా, విశద ముగా వుంటుంది. అట్టి పదములు ఏ భాషలోవున్నా ఈ గుణాలే కలిగివుంటాయి. కాని ఈ రెండు భాషలు పూర్తిగా అజంతాలు గనుక వినుటకు ఇంపుగా వుంటాయి.

ఇటాలియన్—తెలుగు భాషలకుగల ఘరికొన్ని పోలికలు:

తెలుగు నామవాచకాల్లో స్త్రీలింగము 'అమ్మ' అని, పుంలింగము 'అయ్య' అని అంతమైనట్లే, ఇటాలియన్లోకూడా స్త్రీలింగము 'అ'లోను, పుంలింగము 'ఓ'లోను అంతమవుతాయి.

ఉ. : 'నీతమ్మ' — 'నీతయ్య'లాగ 'మరియ' (మరియమ్మ).

'మారియో' (మరియయ్య); అలాగే
అబ్బాయి=రగచ్చా, అమ్మాయి=రగచ్చో;
అమికొ=మిత్రుడు. అమికా=మిత్రురాలు;
అమిచి=మిత్రులు.

తెలుగులోవలె 'కొంటాను' 'అమ్ముతాను' అంటే 'నేను కొంటాను', 'నేను అమ్ముతాను' అని

'నేను' అనే పదము లేకుండానే అర్థము వస్తుంది. ఆంగ్లములో "Buy", 'Sell' అంటే ఎవరు అమ్మేది, ఎవరు కొనేది అర్థముకాదు. 'I buy' 'you sell' అని 'నేను', 'నువ్వు' అన్న పురుషవాచకం (person) వాడవలసి వుంటుంది.

ఉ. Vendo Una Vacca = (అంటే 'io'

నేను—వాడకుండానే) ఒక ఆవును అమ్ముతాను.

Campeo Una gatto = ఒక పిల్లినికొంటాను.

ఇంగ్లీషులోవలె 'I speak', 'you speak', 'he, she, it—speaks, we speak, you speak, they speak' అన్నట్లుగాక, తెలుగులోవలె, ఇటాలియన్లో ప్రతిపదనమునకు క్రియమార్పుచెందుతుంది.

ఉ. : Io parlo (ఇయో పార్లో) = నేను మాట్లాడుతాను.

tu parli (తు పార్లి) = నీవు మాట్లాడుతావు.

egli } parla— ఎల్లి } పార్లా = అతను } మాట్లాడుతారు.
ella } ఎల్లా } ఆమె }

Noi parliamo (నోయి పార్లియామో) = మనము మాట్లాడుతాము.

Voi parlate (వోయి పార్లాతే) = మీరు మాట్లాడుతారు.

essi } ఎస్సి }
esse } ఎస్సె } పార్లానో = వారు (స్త్రీ, పురుష)
loro } లోరో }

తెలుగులో ఏకవచనమును, బహువచనముగా మార్పుటకు 'లు' చేర్చినట్లు, ఇటాలియన్లో 'ఇ' (ఇంగ్లీషులోని 'I') చేర్చవలెను.

ఉ. : Giovanni (జియోవాన్ని) = జానలు.

Marconi (మార్కోని) = మార్కోనులు (తెలుగులో) సోములు, రాములులాగ, ఇంగ్లీషులో Williams (విలియమ్సు) వలె.

Vacca (వాక్కా) = ఆవు Vacchi (వాక్కి) = ఆవులు.

Bambino (బంబినో) = శిశువు = Bambini (బిందిని) = శిశువులు,

Sphagetti (స్ఫగెట్టి) = జంతుకలు.

Madre (మాద్రె) = తల్లి; Madri (మాద్రి) = తల్లులు,

Padre (పాద్రె) = తండ్రీ; padri (పాద్రి) = తండ్రులు.

ఇంగ్లీషులో 'నీవు' అనే దానికి, 'మీరు' అనే బహువచనమునకుకూడా 'you' అనే పదాన్ని వాడుతాము. తెలుగులో 'నీవు', 'మీరు', 'తమరు' వలె ఇటాలియన్లో 'tu' (తు) = నీవు, 'Voi' (వోయి) = మీరు, 'lei' (లెయి) = తమరు అని అంటారు.

తెలుగు ఇంగ్లీషులలోవలెగాక 'ఎందుకు' (Why), ఎందుకనగా (because) అనే రెండు పదములకు ఇటాలియన్లో 'perche' (పర్కె) అనే ఒక

వదాన్నే ప్రశ్నకు, జవాబుకుకూడా వాడుతారు. ఇది ఇటాలియన్ లో ప్రత్యేకత.

తెలుగు, ఇటాలియన్ భాషలకు సామీప్య సంబంధాలు మెండుగా వున్నవని, మరి ఏ ఇతర రెండు ఐరోపా, ఆసియా భాషలలో ఇట్టి సన్నిహిత్యములేదని చెప్పవచ్చును. ఈ సన్నిహిత్యము వలన తెలుగువారు 'ఇతలియన్' నేర్చుకొనుటకు 'ఇతలియాని' (ఇటాలియనులు) తెలుగు నేర్చుకొనుటకు బహు సులభము. ముఖ్యంగా ప్రత్యక్ష శిక్షణలేకుండా వున్నకములద్వారా నేర్చుకొనుటకు కూడా అనువుగా వుంటాయి. ఇందుకు ముఖ్య కారణము, వ్రాసినది వున్నదున్నట్లుగా పలుకుటే. గుణింతాలన్నీ (ఇటాలియన్ లో కొన్ని లేక పోవటంతప్ప) ఈ రెండు భాషల్లోనూ ఒకే విధంగా ఉచ్చరించ బడతాయి. పరభాషీయులకు సాధారణంగా

కొత్తభాష నేర్చుకునేటప్పుడు ప్రత్యక్ష శిక్షణలేకుండా వ్రాసినది పలుకుట బహు కష్టం.

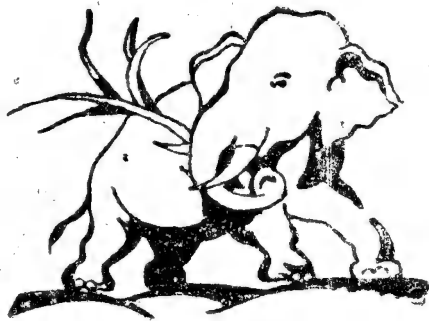
ఉ: ఫ్రెంచి, స్పానిష్, తమిళ, రష్యన్ భాషలు—

తమిళంలో 'కళగం' లోని 'ళ' (shaza), రష్యన్ లోని 'తోజ్' లోని 'gsha' (జ) ను ఇతర భాషలలో వ్రాయలేము.

తెలుగు ఇటాలియన్ భాషల సన్నిహిత్యాన్ని గూర్చి విన్నవించుట కీ అవకాశ మిచ్చినందులకు Mille Grazie (మిల్లె గ్రాజియే) అనగా వెయ్యి వందనములు.

Auguri (అవుగురి) = శుభం.

Arrivederla. (అర్రీవెర్లా) = శలవు.

త ప్ప చె య్య ని వా డు

శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య

ఆర్తనాదం కర్ణ పేయంగా లేదని

అంతంత ధూరంగా తొలగిపోతే ఎలాగ ?

బాధను దగ్గరికి రానివ్వటం అంతగొప్ప తప్పని

సావం, అతడు తెలుసుకోలేదు ముందుగా.

వార్షికాభివృద్ధిలో ఆ సాయంత్రం ఎక్కడో అశనిపాతం జరుగుతుందని

వారూ వీరూ చెప్పటం అతడు వినకపోలేదుగాని-

అనుకున్నాడు, ఊరిచివర శిథిలాలయం దాన్ని అందుకుంటుందని.

అనుకోలేదు, తన ఆనందాలప్రొపు భస్మాభిల మవుతుందని.

వెనువెంటనే పదివేల నిలువుల ఎత్తున తనచుట్టూ కోపంగా

విజృంభించిన నిరాశాకల్లోలిని ఏమంత తోతులేదని

అతడనుకుంటే, అధారం కోసం ఒకతృణాంకురం అందుకుంటే,

అనగలరా మీరు, అది పూడా తప్పని ?

అంగద్రొక్క బడబోతున్న బలిచక్రవర్తి ఎదురుగా

తనువు పెంచి ఇంతింతైన వామనుడిలాగ

ఆ తృణాంకురం పెద్ద పడవగా రూపొందుతున్నట్లు

అతడి కెందుకో భ్రాంతి కలిగిందట.

అకారణంగా అగమిశుభోదయంపై

ఆశలు గొలిపిందట.

తీరమేదీ యీ లోపున కంటికి తగలదని

తీరా ప్రయాణమైనాకగాని తెలిసిరాలేద.

ఒకమేఘం మరొక మేఘానికిచ్చిన ముద్దులు ప్రేమివ గగనంలోం

సుకుమారమైన స్త్రీహస్తమేదీ అతణ్ణి వెన్నుతట్టటంలేదు:

సముద్రంగా మారే నీటిమీద ఒంటరిగా ఎగిరే నీటికాకి అరుపుల్లో
శబ్దించే అశాంతి యింకా తగ్గుముఖం పట్టటంలేదు

అతడి తల వాలిపోతుందిక.

అతణ్ణి ఆవరిస్తుంది బడలిక.

కాని తాత్కాలికంగా పలకరించే కునుకుపాట్లు

కలల పరదాలను దించుతాయి అతడి చుట్టూ.

ఆ కలల్లో అతడికి మనకగా

ఆకారాలేవో కనిపిస్తే

ఎంత కష్టం !

అతడి ఆనందం కలిపోయిన మైదానాన్ని

ఆక్రమించుకుంటామనీ ఆ ఆకారాలు చెబితే

ఎంత కష్టం !

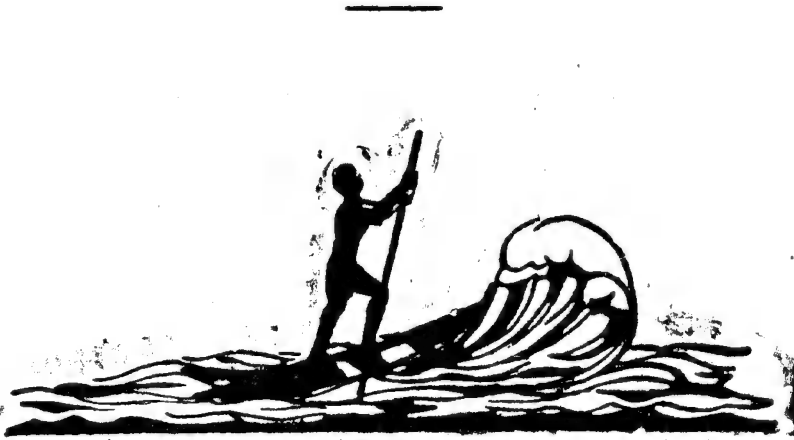
అయ్యలారా ! ఈలోగా ఏదో ఒక తీరాన్ని

అతడికి దగ్గరగా తీసుకెళ్ళండి.

అతడి పెదాలకు హాసవిలేసనం చెయ్యండి.

అనుకుని సేదతీర్చు కోవటానికై

అతడి పక్కన ఒక చిన్న ప్రభాతాన్ని అమర్చండి.

“ఆంధ్ర సంస్కృతకోశము-ఒక సమీక్ష”

శ్రీ ఆర్. శ్రీహరి

ప్రస్తుతమున వదములకు సంస్కృత పర్యాయపదములు చూపు కోశము తెలుగున నింతవరకు ఒక్కటికూడలేదు. ఇట్టి కొంతను ‘ఆంధ్రవదేష్ సాహిత్య అకాడెమీవారు ‘ఆంధ్ర సంస్కృత కోశము’ను ప్రకటించి తీర్చి ఆంధ్రలోకమునకు గొప్పఉపకారము చేసినారనుట అతిశయోక్తికాదు. అకాడెమీ కార్యదర్శులు శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు తమ తొలిపలుకులో ఈ కోశము విద్యార్థులకేకాక ఉభయభాషాభిమానులకును ఉపయుక్తముగా నుండునని యధార్థవిషయమును తెలిపినారు. ఈ కోశమును మును శ్రీ డా॥ పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడుగారు, శ్రీ కప్పగంటుల లక్ష్మణశాస్త్రిగారు కూర్చినారు. వీరిందులో తెలుగుపదములకు కేవలము సంస్కృత పర్యాయపదములను చూపుటయేకాక ఆయాసంస్కృత శబ్దముల లింగమును, మరియు నాయాధాతువులకు క్త, క్తవతు, క్త్వ మున్నగు ప్రత్యయములను చేర్చినపు డేర్పడు రూపములను, ఆయాధాతువుల గణములను చూపినారు. ఇట్లు చూపిన రూపములలో కొన్నింటిని స్థానిపురాకవ్యాయముగా ఈ వ్యాసములో సమీక్షించుచున్నాము.

1. అను (పేజి. 53) భుజ్ (7 గ. భునక్తి, భుంక్తే.)

అను అను నర్థమున ‘భునక్తి’అను పరస్మై పదరూప మసాధువు: ‘భుజోఽనవనే’ (1-3-66) అను సూత్రముచే అవన (రక్షణ) భిన్నార్థమున భుజ్ ధాతువుపై ఆత్మనేపదము నిత్యముగ విధింపబడినది. (చూ. సిద్ధాంత కాముది. ‘భుజోఽనవనే’ అనవనేకిమ్? మహింభునక్తి; ఓదనం భుంక్తే.)

2. ఆమతించు (పే. 54) నిమంత్రే (10 గ. మంత్రయతి—త్రిత—త్రితమ్.)

మంత్రధాతు వాత్మనేపది యగుటచే మంత్రయతే అను రూపమును చూపుట యుక్తము. కొన్ని చోట్ల పరస్మైపదరూపము బున్నను ఆత్మనేపద ప్రయోగమే ప్రసిద్ధము. ‘లక్ష్మణనిమంత్రయాం చక్రే’అని కాళిదాస ప్రయోగము.

తుమున్ ప్రత్యయాంతముగ చూపబడిన ‘నిమంత్రితం’ అనునది అసాధువు. నిమంత్రయితుం అను రూపము సాధువు. ‘సహి స్త్రీభిఃసహ మంత్రయితుం యుజ్యతే’అని పంచతంత్ర ప్రయోగము.

3. ఆలకించు (పే. 58) శ్రు- (5 గ. శ్రుణోతి-శ్రోతుం—శ్రుత.)

శ్రు = శ్రవణేఅను ధాతువు ఐదవ (స్వాది) గణములోనిదికాదు. భృద్గణములోనిదే. భృద్గణధాతువులపై రావలసిన శప్ ప్రత్యయమునకు అవవాదముగ నీ ధాతువుపై శ్చుప్రత్యయము విధింపబడినది. శ్చుప్రత్యయముతోఁబాటు ‘శ్రు’ అనుదానికి ‘శ్చ’ అను ఆదేశమును విధింపబడినది. కనుక శ్రుణోతి అను రేఫయుక్తరూపమునకాక ‘శ్చుణోతి’ అను బుత్వసహితరూపమును చూపవలెను. (చూ. సి. కా. ‘శ్రువః శ్చ చ’—3-1-74; శ్రువః శ్చ ఇత్యాదేశః స్వాత్ శ్చుప్రత్యయశ్చ—శబ్దరూపాదః.)

4. ఉక్త బట్టు (పే. 75) హ (2 గ. జహతి హతుం—హి; 3 గ. జహితే హతుం—హి.)

జహతి అనునది ఓహక్=త్యాగే అను ధాతువు

ల(డూపము. ఈ ధాతువు రెండవగణములోనిదికాదు. మూడవదగు జాహోత్వాది గణములోనిది.

జహితే అనునది ఓహాజ్ గతా అను ధాతువు రూపముగ చూపబడినది. ఇట 'భృశామితే' అను సూత్రముచే అభ్యస్తాకారమున కికారదేశము రాగా 'జహితే' అను రూప మేర్పడును. ఈ ధాతువు క్త ప్రత్యయరూపము హాన అనికాని 'హిన'కాదు.

5. ఈను (పే. 72) సు. (1 గ. సవతి-సవితం సవిత. 2 గ. సౌతి-సౌతుం-సూత)

సవతి, సౌతి అను పై రెండు క్రియా రూపములకును 'షు' ధాతువు ప్రకృతి. ఈ ధాతువునకు ఈను అను నర్థములేదు. 'షు = ప్రస వైశ్వర్యయోః' అను చోట ప్రసవ శబ్దమునకు అభ్యుజ్ఞాన-మను నర్థము చెప్పబడినది. (చూ. సి. కౌ. ప్రసవోఽభ్యుజ్ఞానమ్.)

కనుక ఈను అను నర్థమున సూయతే అను 'షూ' ధాతువు రూపమునుచూపుట యుక్తము.

6. ఊదు (పే. 87) వద్ (1 గ. వదతి, వదితుం, ఉక్త)

వద ధాతువు క్త ప్రత్యయరూపము 'ఉదిత' అనియే కాని ఉక్త అనికాదు. ఉక్త అనునది వద్ ధాతువు క్త ప్రత్యయరూపము.

7. ఒట్టు (పే. 109) శవభః, శావః, పనమ్.

ఇట శావః అను పదము తరువాత పనం అని చూపుటచే 'శావనం' అనునది శావపర్యాయ వాచక మని తెలియుచున్నది. శవ ధాతువుపై ల్యుట్ ప్రత్యయమురాగా 'శవనమ్' అను రూపమే కాని 'శావనం' అనునది సిద్ధించదు. శవనమ్ అను రూప మును పూర్తిగా చూపినచో బాగుండెడిది.

8. ఓరుచు (పే. 118) ఊమ్. (1 గ. ఊమతే-తి క్తతుం-క్తౌంత)

మొదటి గణములోని క్షమ-ధాతువు ఆత్మనే

వది కనుక 'క్షమతి' అను పరిష్కే పదరూపమును చూపుట యుక్తముకాదు.

క్షమ్ ధాతువు నాలుగవ (దివాది) గణములో కూడ నుండుటచే 'క్షామ్యతి' అను రూపమును గూడ చూపిన బాగుండెడిది.

9. కల (పే. 139) స్వప్నమ్, సుప్తజ్ఞానమ్.

స్వప్న శబ్దము నపునకలింగ శబ్దముకాదు. అది పుంలింగముననే ప్రసిద్ధము. స్వాన్విద్రాశయనం స్వాపః స్వప్నః సంవేశ ఇత్యపి' అని నా. లిం. అ. 'స్వప్నోను మాయాను' అను శాకుంతల ప్రయోగము నను పుంలింగపదమే ప్రయుక్తము. (చూ. నజంతః- పాణినీయలింగానుశాసనము)

10. కంటి (పే. 157) పంగుః-పంగుః - పంగు.

ఇట స్త్రీలింగమునను 'పంగుః' అనియే చూపబడినది. స్త్రీలింగమున పంగు శబ్దముపై పంగోశ్చ (4-1-68) అను సూత్రముచే ఊక్ ప్రత్యయమువచ్చి 'పంగూః' అని యగును. కనుక స్త్రీలింగరూపముగ 'పంగూః' అని చూపుట యుక్తము.

11. కుచ్చెతీయు (పే. 158) నిశో (శ్యతి-శాతుం-త)

ఇట నిశాత అను రూపముతోబాటు నిశిత అను క్త ప్రత్యయాంతరూపమునుకూడ చూపుట యుక్తము. (చూ. సి. కౌ. 'శాచ్యోరన్యతరస్యాన్వో- ' అనయో రికారంతాదేశో వా స్యాత్ తానో క్తి- శితః శాతః.)

12. కొనరు (పే. 178) ప్రార్థ - (అర్థయతే- అర్థయతి)

అర్థధాతు వాత్సనేవది యగుటచే అర్థయతి అను పరిష్కే పదరూపమును చూపుట యుక్తము కాదు. 'తేన భవంతం ప్రార్థయతే, (శాకుంతలము); స్వర్గతిం ప్రార్థయంతే, (గీత), ధ్వజతః ప్రార్థ

యతే మృగాధిపః (భారవి)—ఇత్యాది ప్రయోగములలో ఆత్మనేపదరూపమే ప్రసిద్ధము.

13. కోలుపాటు (పే. 181) వ్యయమ్.

వ్యయశబ్దము పుంలింగమున ప్రసిద్ధము. ‘అర్థ స్వాపగమే వ్యయః’ అని నా. లిం. అ.

14. గాడిగడుగు (పే. 194) చి (5 గ. చినోతి చేతుం - చిత.)

చిత్తో చయనే అను ధాతువుభయపదియగుటచే ‘చినుతే’ అను నాత్మనేపదరూపమునుగూడ చూపుట యుక్తము.

15. గాడు (పే. 194) అంకురాదీన్ ఆరుహ్ (పే. ఆరోపయతి)

రుహ్ ధాతువులోని హకారమునకు ణిచ్చు పరమగునపుడు వకారాదేశము వైకల్పిక మగుటచే ఆరోపయతి అనురూపములొజ్జాటు ఆరోహయతి అనురూపమునుగూడ చూపవలసియున్నది. (చూ. సి. కా. ‘రుహః పోఽన్యతరస్యాన్’ 7-3-43-ణ-రోపయతి, రోహయతి.)

16. గుడ్డలింపు (పే. 202) ఖనతి-ఖనితుం-త.

ఖను = అవదారణే అను ధాతువుభయపదియగుటచే ఖనతే అను రూపమునుగూడ చూపుట యుక్తము.

క్త ప్రత్యయమున ‘ఖనిత’ అను రూప మసాధువు. ఖాత అనునదియే సాధురూపము. (చూ. సి. కా. ‘జనననఖనాం సజ్జ్ఞాలోః’ 6-4-42-ఏషా మాకారోఽంతాదేశః స్యాత్ ఝలాదా సని ఝలాదా కితి చ.)

17. గుప్పటిల్లు (పే. 203) పరిభ్రవ్ (1 గ. భ్రమతి. 4 గ. భ్రమ్యతి — భ్రామ్యతి.)

ఇటు భ్రమతి అను నొక రూపమే భ్రాదిగణము లోనిదిగ చూపబడినది. కాని భ్రమ్యతి అను రూపము

గూడ మొదటి గణములోనిదే. ‘వాభాశబ్దాశ్శభ్రము’ ఇత్యాది సూత్రముచే భావాదికమగు భ్రముధాతువుపై శ్యన్ ప్రత్యయమురాగా భ్రమ్యతి అను పై రూపము సిద్ధించును. కనుకనే సి. కా. లో భ్రమ్యతి, భ్రమతి అను రెండు రూపములను భ్రాదిగణములోఁ జూపుచు ‘భ్రామ్యతి ఇతితు దివాదేర్వక్ష్యతే’ అనుటచే భ్రామ్యతి అను రూపము మాత్రమే దివాదిగణమునకు చెందినదని తెలియుచున్నది.

18. చాయవాచ (పే. 220) అక. సదృశః—
శా—శం—భూ.

సదృశ శబ్దమునకు సదృశా అనికాక సదృశీ అనునది స్త్రీలింగరూపము. సదృశ్ అనుచోట దృశ్ ధాతువుపై ‘దృశోఽనాలోచనే కణ్’ అను సూత్రముచే కణ్ ప్రత్యయమురాగా సదృశ అని యగును. కణ్ ప్రత్యయాంతమగుటచే దీనిపై స్త్రీత్వవివక్షయందు ‘టిడ్డాణిక్...కణ్ క్షరపః’ అను సూత్రముచే ఙీప్ ప్రత్యయమురాగా ‘సదృశీ’ అనియే యగును. సదృశా అనికాదు.

19. చెట్టవట్టు (పే. 233) ఉపయమ్ (1 గ. యచ్చతే, తి—యమతే—యంతుం—యత.)

చెట్టవట్టు అను నర్థమున ‘ఉపయచ్చతి’ అను పరస్మై పదరూప ముండదు. (చూ. సి. కా. ‘ఉపార్యయః స్వీకరణే’ (13-56) భార్యోన్మున యచ్చతే). ‘భవాన్నిధిఃసయూ దిమా ముసాయంస్త (శాకుంతలము)’. అత్మానురూపాం విధిన్ోపయేమే’ ఇత్యాది స్థలములలో ఉపాయంస్త, ఉపయేమే అని ఆత్మనేపదప్రయోగములే ప్రసిద్ధములు.

‘ఇష్ట గమియమాం ఛః’ (ఇతి) అను సూత్రముచే సార్వధాతుకము పరమగునపుడు యమ్ ధాతువునకు యచ్చాదేశము నిత్యమగుటచే ఉపయమతే అను యచ్చాదేశమురాని రూపమునుచూపుట యుక్తము కాదు.

20. చెఱగు మాసినది (పే. 235) అవిరాత్రే
యా.

ఇటు అవిః, ఆత్రేయా అను రెండు పర్యాయ పదములను విడిగా చూపవలెను. 'అవిరాత్రేయా' అని ఒకేపదముగ చూపుట తప్పు. (చూ. ఆప్టే నిఘంటువు. అవిః—(F) 2. A woman in her course. పేజి. 63; ఆత్రేయా — A woman in her course. పేజి. 79.)

22. చెఱి (పే. 235) (అవ్యయము) పరస్పరమ్
—అన్యోన్యమ్.

చెఱి అను పదమునకు ఒక్కొక్కనికని యర్థము. (చూ. శ. ర. చెఱి—అవ్య. ఒక్కొక్కనికి—చెఱి వేయి ధేనువుల నిచ్చె). ఈ యర్థమును పరస్పరం, అన్యోన్యస్మై అను పదములు బోధించవు. ఈ పదముల కొకరికొకరియేకాని ఒక్కొక్కనికను నర్థము లేదు. (చూ. ఆప్టే నిఘంటువు. పరస్పర — a. mutual, each other, one another. పే. 317; అన్యోన్య — ind—one another, each other, mutual.)

కనుక ఏకైకం లేక ప్రత్యేకం అను పదములను చెఱి అను పదమునకు సమానార్థక పదములుగా చూపవలెను. వీనికి చెఱి అను నర్థము ప్రసిద్ధము. (చూ. ఆప్టే నిఘంటువు—ఏకైకం, ఏకైకశః — ind. — one by one, singly, severally. పేజి. 122; ప్రత్యేకం—ind.—one by one, to every one. పే. 355.)

23. చేచమురు (పే. 237) వి. తృప్రః.

తృప్రః అను పుంలింగరూపమును కాక తృప్రమ్ అను నపుంసకలింగ రూపము నీయవలెను. పుంలింగరూపమునకు పురోడాశమని యర్థము.

24. డంచు (పే. 257) పూ. (1 గ. పవతి—
4 గ. పూయతే—9 గ. పునాతి,
పునీతే.

పూణ్ ధాతువు జీత్తుగుటచే 'అనుదాత్త' జీత

ఆత్మనేపదమ్' అనుసూత్రముచే ఆత్మనేపదియగుటచే 'పవతి' అనికాక 'పవతే' అనురూపమును చూపవలెను.

పూయతే అనునది 4 వ గణము (దివాది గణము)తోనిడిగ చూపబడినది. 4 వ గణములో నీ ధాతువులేదు.

25. తగులు (పే. 263) అభిలాషా.

అభిలాష శబ్దము పులింగమగుటచే 'అభిలాషః' అని చూపుట యుక్తము. 'కామోఽభిలాషస్తర్షశ్చ' (అమరము). 'అతోఽభిలాషే ప్రథమం తథావిధే (రఘువంశము)', నఖిలు సత్యమేవ శకుంతలాయాం మమాభిలాషః (శకుంతలము) ఇత్యాది ప్రయోగములతో పుంలింగరూపములే కన్పడుచున్నవి.

26. తెఱకొను (పే. 283) ప్రస్తా (1 గ.
తిష్ఠతి స్థాతుం, స్థిత.)

ప్రపూర్వక స్థా ధాతువు ఆత్మనేపది యగుటచే ప్రతిష్ఠితే అను రూపము చూపవలెను. సమవప్ర విభ్యాంస్థః (1-3-22) అను సూత్రముచే ప్రపూర్వక స్థా ధాతువుపై ఆత్మనేపదము విధించబడినది.

27. తెల్లవాఱగ (పే. 285) వి. ప్రభాతః.

ప్రభాతశబ్దము నపుంసకలింగముననే ప్రసిద్ధము. కనుక 'ప్రభాతం' అని చూపుట యుక్తము. (చూ. నా. లి. అ. వ్యుష్టం విభాతం ద్వేక్లిజే పుంసి గోసర్గ ఇవ్యతే, ప్రభాతం చ.)

28. సతము (పే. 518) విణ. శాశ్వతః —
తా—తం.

ఇటు శాశ్వతశబ్దమును స్త్రీలింగమున 'శాశ్వతా' అని చూపుట యుక్తముకాదు. 'శాశ్వతీ' అనునది సాధురూపము. 'మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యసగమః శాశ్వతీః సమాః' అను రామాయణ శ్లోకములో 'శాశ్వతీః' అనియే ప్రయోగము.

29. వండు (పే. 482) పచతి—పచితుం—పక్వ

పచ్ఛాతా వృథాయపది యగుటచే పచతే అను నాత్మనేపదరూపమునుగూడ చూపుట యుక్తము.

తుమున్నంత రూపము పచితుం అనికాదు. అనిద్దాతునగుటచే 'పక్తుం' అనియే సాధురూపము.

30. సనీ (పే. 523) విణ. సుందరః, రా, రీ, రం

సుందరశబ్దము గౌరదిగణముం దుండుటచే 'షిద్గా' రదిభ్యశ్చ' అను సూత్రముచే సుందరశబ్దముపై (స్త్రీత్వార్థమున ఊప్ ప్రత్యయమువచ్చి 'సుందరీ' అని యగును. సుందరా అనికాదు. 'ఏకాభార్యా సుందరీవా దరీవా', 'విద్యాధర సుందరీణావ్' అను ప్రయోగముల వలనను, 'సుందరీ రమణీ రామా' అను నామలింగానుశాసనము వలనను సుందరీ అను రూపమే సాధువు. ఆప్టే నిఘంటువునందును సుందరీ అను రూపమే చూపబడినది. (చూ. ఆప్టే నిఘంటువు. సుందర-౩. (రీ. F.) (పేజీ. 608)

31. కలగుండు పెట్టు. (పే. 139) మంథ్. (9 గ. మథ్నాతి-మంథి-తుం-త.)

ఇటు క్తప్రత్యయరూపముగా మంథిత అని చూపుట యుక్తముకాదు. 'అనిదితాం హల ఉపధాయాః క్షితి' అను సూత్రమున లోపమురాగా 'మథిత' అనియే యగును. 'పన్యద్విపేనోన్మథితంత్యగన్య' అని కాలిదాస (వయోగము.

32. కుత్తుకబంటి (పే. 160) విణ. కంఠ దఘ్నుః-ఘ్నా.

ఇటు (స్త్రీలింగమున 'కంఠదఘ్నా' అని టాబంత రూపమసాధువు. 'టిడ్డాణఙ్ ద్వయసచ్ దఘ్నచ్' ఇత్యాది సూత్రముచే ఊప్ ప్రత్యయమురాగా 'కంఠ దఘ్నీ' అనియే యగును.

33. మనము (పే. 419) సర్వ. వయవ్. (త్వం అహం చ)

ఇటు 'వయవ్' అను పదమునకు 'త్వం అహం చ' అను విగ్రహవాక్యము సరికాదు. ఈ విగ్రహమునకు 'అవావ్' అనియే సమావార్థకము.

34. పెంపు (పే. 365) 5. మహత్త్యం-త్తా.

ఇటు 'మహత్త్యం' అను పదమును తస్మాద్వల పట్టికలో చూపినచో దాని సాధురూపము విద్యార్థులకు స్పష్టముగా తెలిసెడిది. లేనిచో సాధారణముగా వాడుకలోనున్న 'మహత్త్యం' అను సాధురూపమును సాధురూపమని భావించుట కవకాశమున్నది.

35. హా (పే. 538) భోః (అవ్య) భగో (అవ్య) అఘా (అవ్య)

భన్, భగోన్, అఘోన్ అను మూడును సకారంత నిపాతములగుటచే భగో, అఘో అనికాక భగోన్, అఘోన్ అనురూపములను చూపుట యుక్తము. (చూ. సి. కౌ. భోన్, భగోన్, అఘోన్ ఇతి సాంతా నిపాతాః-స్వాదినంది (సకరణము)

భారత్ - రష్యా సంధి

శ్రీ “చత్రపతి”

భారతదేశమూ సోవియట్ యూనియన్లు ఆగస్ట్ 9వ తేదీన శాంతి, సహకారం, స్నేహం ఒప్పందంపై సంతకాలు చేశాయి. ఇది—ఈ సంఘటన ప్రపంచాన్ని చాల ఆశ్చర్య చకితం చేసింది. ఎంత ఆశ్చర్య చకితంచేసింది అంటే అమెరికా అధ్యక్షుని ప్రత్యేకదూత డా॥ కీసింగ్ ఆసియా యాత్రపెట్టుకొని భారతదేశంవీరిద్దరూ పాకిస్తాన్కు వెళ్ళి, అక్కడి నుండి రహస్యంగా చెన్నాకు యాత్రచేసి అమెరికా అధ్యక్షునికి చెన్నానాయకులకూ మధ్య సమావేశం జరిగే ఏర్పాటుచేసిన కృషివల్ల కల్గినంతటి ఆశ్చర్యం కలిగింది. భారతదేశంలో ఈ సంధి బహురకాలైన అభిప్రాయాలకూ, వ్యాఖ్యలకూ, సంతోషాలకూ విమర్శలకూ కారణమైంది. కొందరు ఈ సంధివల్ల భారతదేశానికి పెద్ద అండ దొరికిందనీ, భారతదేశం ఏ సందర్భంలోనూ ఏకాకికాదని నిరూపణ అయిందనీ అంటున్నారు. బంగ్లాదేశ్ సమస్య కారణంగా భారత్ పాకిస్తాన్ల మధ్య సంభవించిన నూతన ఉద్రిక్తతలలో పాకిస్తాన్ అధ్యక్షుడు జనరల్ యాహ్యూబ్ అలీ ఉద్రిక్తత పౌచ్చరికలకు ఈ సంధి విరుగుడుగా పని చేయగలదు అని కొందరు అంటున్నారు. శ్రీ రాజగోపాలాచారివంటి అనుభవజ్ఞులైన రాజకీయవేత్తలు ఈ ఒప్పందం చాల ప్రశస్తమైనదనీ, ఇతరదేశాలతో కూడ యిటువంటి ఒప్పందాలు వ్రాసుకోవటానికి పయత్నం చేయాలనీ సూచిస్తున్నారు. దేశంలో ఈ ఒప్పందాన్ని సామాన్య ప్రజానీకం హర్షిస్తున్నదన్న విషయాన్ని ఎవరూకాదనలేరు. పాకిస్తాన్ ఔదృత్యానికి ఈ ఒప్పందం సరియైన సమాధానమని వీరు భావిస్తున్నారంటే అందులో ఆశ్చర్యం ఏమీ లేదు. పాకిస్తాన్ ఏ కారణంచేతనైనా తేనేమి, అనేక దేశాల మద్దతును సంపాదించుకొని అనేక దేశాల సహాయాన్ని పొంద

గలుగుతున్నది. ప్రపంచంలో అన్ని వర్తమానదేశాలూ ఇటువంటి సహాయాలను పొందుతూనే ఉన్నాయికాని పాకిస్తాన్ పొందే సహాయంలో మిలిటరీ సహాయం పాలు అధికంగా ఉంటున్నది. ఈ సహాయాన్ని భారతదేశం మీద వినియోగించటంవినా యింకో లక్ష్యం పాకిస్తాన్కు లేదన్నది ఈ ఉభయదేశాల చరిత్రలోనూ ముజువై పోయి ఉంది.

ఈ పరిస్థితిలో బంగ్లాదేశ్ సమస్య వచ్చింది. తన ప్రజలు అని చెప్పుకుంటున్న వారిమీదనే, తన మతస్తులు అయినవారిమీదనే పాకిస్తాన్ అధ్యక్షుడు సైన్యాలను నడిపాడు. పాకిస్తాన్ సైన్యం సాగించిన జనహత్య ఫలితంగా నెత్తురు టేరులు ప్రవహించాయి. తూర్పు బెంగాల్ నుండి అనంతంగా జనులు భారతదేశంలో శరణార్థులుగా ప్రవేశించటం మొదలు పెట్టారు. శరణార్థుల సంఖ్య రోజు రోజుకూ పెరుగుతున్నదేకాని తరగటం లేదు. భారతదేశం అభివృద్ధి సమర్థలకూ, కార్యక్రమాలకూ ఈ కొత్త సమస్య ఒక తీవ్ర ఆఘాతంగా పరిణమించింది. పాకిస్తాన్ అధ్యక్షుడు తనదేశంలో ఏర్పడిన సమస్యను తాను పరిష్కారం చేసుకోలేక ఆ సమస్యను భారత్ పాకిస్తాన్ సమస్యగా నిరూపించటానికి పడుతున్న యాతనలను ప్రపంచం విస్తుపోయి చూస్తున్నది. తరచు భారతదేశంమీద యుద్ధానికి దిగుతానంటూ హెచ్చరికలుచేస్తూ వుండటాన్ని వింటున్నది. భారత్, పాకిస్తాన్లమధ్య యుద్ధమేవస్తే అందులో చెన్నా కల్పించుకుంటే, తాను తటస్థంగా వుండిపోగలనని అమెరికా భారతదేశాన్ని హెచ్చరించిందినిగూడా అంటున్నారు.

ఈ పరిస్థితిలో ఈ ఒప్పందం కుదరడం, ఈ ఏర్పడిన సమస్య—ఈ బంగ్లా సమస్య—భారత్ పాకి

స్టాన్ సమస్యకాదనీ, అది పాకిస్టాన్ సమస్య అనీ, తూర్పు పాకిస్టాన్ ప్రజలతో, ప్రజావ్రతినిధులతో రాజకీయ మైన పరిష్కారాన్ని సాధించుకొనటం ద్వారానే అది పరిష్కారం అవుతుందికాని మిలిటరీ పద్ధతులవల్ల పరిష్కారంకాదని ఆ ఒప్పందం ద్వారానూ, ఆ ఒప్పందం అనంతరం వెలువడిన ఉంయుక్త ప్రకటన లోనూ విశదం చేయబడటం, భారత ప్రజలకు సంతోషాన్ని కలిగించే కారణం అయింది.

అయితే ఈ ఒప్పందం కుదుర్చుకోవటాన్ని గురించి రెండు సంవత్సరాలనుండి మంతనాలు జరుగుతున్నాయని భారత విదేశాంగమంత్రి సర్దార్ స్వర్ణ సింగ్ ప్రకటించటంతో ఈ సంద్భిని గురించి ఈ విధంగానేకాక యింకా యితరమైన దృక్కోణాల నుండికూడ ఆలోచించవలసిన అవసరం ఏర్పడుతున్నది. సంద్భి సంప్రతింపులు రెండేళ్ళ క్రితమే ప్రారంభం అయివుంటే అప్పుడు ఇప్పుడున్న పరిస్థితులులేవు. అందువల్ల అప్పటి పరిస్థితులు ఏమో ఇప్పుడు ఒకసారి సీంహావతోకనం చేసుకోవలసివుంటుంది. అప్పుడు ఈ బాంగ్లా సమస్య లేదు. నికృన్, యాహ్య్ ఖాన్, మావోసయోధ్యులన్నీ ప్రశ్నకూడలేదు. అప్పుడు అమెరికా వియత్నాం నుంచి తన బలాలను ఉపసంహరిస్తానంటున్నది. అగ్నేయ ఆసియాలో తనకవున్న స్థావరాలను వదిలివేసిపోతానని బ్రిటన్ చెపుతూవుంది. ఈ ఉభయదేశాలూ ఆసియాలో ఈ భాగంనుంచి ఈ విధంగా తొలగిపోయినట్లయితే అప్పుడు అక్కడ బలాబలపరిస్థితులలో మార్పులువచ్చి, ఒకవిధమైన అధికారప్రాబల్య అభావస్థితి ఒకటి ఏర్పడే పద్ధతి కనిపిస్తూవచ్చింది. ఆ రోజుల్లోనే రష్యా, ఆసియా భద్రతకోసం అని ఒక పథకాన్ని ప్రచారంలోకి తెచ్చింది. ఆసియారాజ్యాలేవీ ఈ పథకాన్ని అంతగా పట్టించుకోలేదు. చైనాయేమో ఆ పథకం తనమీదకు రష్యావేస్తున్న ఆయుధంలాగా భావిస్తూవచ్చింది. అప్పటి పరిస్థితులు అవి. అప్పటినుంచీ ఇప్పటిదాకా ఈ సంద్భి విషయం మంతనాలు జరుగుతూ వచ్చినట్లయితే ఇందులో తత్కాలసంబంధమైన విషయాలేకాక ఇంకా ఎన్నో యితరమైన గభీర విషయాలు ఇమిడి వున్నాయని పరిశీలకులు భావించటంలో ఆశ్చర్యంలేదు.

ఆసియాలో ప్రాబల్యంకోసం సోవియట్ కమ్యూనిస్టుపార్టీ నాయకుడు శ్రీ బ్రెజ్జెవ్ ఇంకో బృహత్పథకాన్ని ఆ రోజుల్లో రూపొందించినట్లు గూడా చెప్పుకొనడం వుంది. రష్యా, అష్టనిస్టాన్, పాకిస్టాన్, భారతదేశాలమధ్య స్నేహ, సహకారాలను తమ అధ్యయన పెంపొందించటంద్వారా అటుచైనా ప్రాబల్యాన్ని, ఇటుపాశ్చాత్యుల ప్రాబల్యాన్నికూడా ఆసియాలో తుడిచిపెట్టవచ్చునని రష్యనులు ఆలోచించినట్లు కనిపిస్తుంది. అందువల్లనే ఇటు భారతదేశంతో స్నేహంగా ఉంటూ, సహాయ సహకారాలు అందచేస్తూ, వేరొక దిక్కున పాకిస్టాన్ కుకూడా స్పెనిక సహాయం అందచేయటానికి రష్యనులు పూనుకున్నారు. భారతదేశంనుండితప్ప మరెవరినుండి తనకు ప్రమాదంలేదని పాకిస్టానే చెబుతున్నప్పుడు రష్యా మనకు ఆయుధాలు యిచ్చి పాకిస్టాన్ కు ఆయుధాలు యివ్వటంలో అర్థమేమిటి? పాకిస్టాన్ ని తృప్తిపరచి తనవైపునకు తిప్పుకోవాలన్న తాపత్రయము, లేదా, అమెరికా, చైనా ప్రాబల్యాన్ని తటస్థం చేయాలన్న ఆలోచనతప్ప అందులో మరి ఇంకో ప్రయోజనం కనిపించదు. అయితే ఆ అనంతర సంఘటనలు ఈ వ్యవహారంలో రష్యా ప్రయోగించిన ఉపాయాలు సరిగా పనిచేయలేదని, అవి వృధా అయిపోయినాయని నిరూపణవేస్తున్నాయి. రష్యాదగ్గర ఆయుధాలు వుచ్చుకుంటూనే రష్యా ప్రాబల్యాన్ని పాకిస్టాన్ తనమీద ప్రసరించనీయలేదు. చైనాకు మరింత సన్నిహితంకావటం మొదలుపెట్టింది. అమెరికా చైనాలూ సన్నిహితం కావడానికి కూడా పాకిస్టాన్ కారణమయింది. రష్యా—భారతదేశాలమధ్య స్నేహసహకార ఒప్పందాన్ని ఇటుకమీద ఇటుకగా కట్టామని సోవియట్ విదేశాంగమంత్రి శ్రీ గ్రోమికో అయితే అన్నారుగాని, నిజానికి అమెరికా చైనాల మధ్య మైత్రిని సాధించటానికి అయిన కృషిని పాకిస్టాన్ వంటి కొన్నిదేశాలు అడుగుమీద అడుగుగా నిర్మించుకుంటూవచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది.

ఈ పరిస్థితులకుతోడు, మధ్యప్రాచ్యంలోకూడా రష్యా ప్రాబల్యానికి కొంత విఘాతం సంభవించినట్లు ఈజిప్టులో జరిగిన సంఘటనలేమి, సూడాన్ లో ఇటీవల నడిచిన చరిత్ర ఏమి విశదంగా ప్రదర్శి

స్తున్నాయి. ఈ విధంగా ఈ చెప్పబడుతున్న రెండు సంవత్సరాలూ ఈమధ్యపరిస్థితులు ఇట్లా వున్నాయి. అచ్చట భారతదేశము, రష్యాలమధ్య కొనసాగుతూ వస్తున్న సత్సంబంధాలకు అంతరాయం అంటూ ఏర్పడటంకాని, లేక భారతదేశానికి ఇప్పుడు తటస్థించి వున్నటువంటి విపరీత పరిస్థితులయొక్క సవాళ్లు ఎదురు కావడం అన్నటువంటిదికాని ఏమీ లేదు. కాబట్టి కొందరు పరిశీలకులు ఈ సంద్భియొక్క జాచిత్యాన్ని గురించి, వ్యాప్తిని గురించి, అర్థాన్ని గురించి లోతుగా పరిశీలించవలసి ఆవసరం వున్నదని అంటున్నారు — పరిశీలనలుచేస్తున్నారు. ఇటువంటి ముఖ్యమైన ఒప్పందాలంటివి కుదుర్చుకున్నప్పుడు, ఇట్టిపరిశీలనలు జరగడము, వానినిగ్గుతేల్చడము మొదలైనవన్నీ జరగవలసే వుంటాయి. అది సహజం. ఎందుచేతనంటే భారతదేశానికి ఎవరి వల్లనైనా దండయాత్ర భయం వున్నప్పుడు, ఆ భారతదేశానికి అండగా వుండాలని రష్యాగాని, మరియే యితరదేశంగాని అనుకున్నప్పుడు, భారతదేశంమీద దాడి జరిగితే, ఆ దాడి మామీద జరిగినట్లేనని విశదంగా ప్రకటించవచ్చు. అప్పుడు ఇటువంటి ఒప్పందాలతో నిమిత్తమే వుండదు. ఇప్పుడు ఈ ఒప్పందంలోగూడా ఇటువంటి విషయం వుంది. దీనితోపాటు ఇంకా అనేకమైన అంశాలు వున్నాయి. ఆ అంశాలవలన—ఈ ఒప్పందం భారతదేశం స్వేచ్ఛను కొంతవరకు అరికడుతున్నదని వాదించడానికి అచ్చట అవకాశం వుంది. అమెరికాలో వ్యాఖ్యాతలు ఈ ఒప్పందాన్ని గురించి సరిగ్గా ఇట్లాగే వ్యాఖ్యానించారు. ఈ రకమైన వ్యాఖ్యకు అచ్చట అవకాశం వున్నప్పుడు, మన ఇష్టాలు, మనం వ్యవహరించగల పద్ధతులు సంకుచితం అవుతాయి. ఉదాహరణకు — పాకిస్తాన్ తాను బెదిరిస్తున్నట్లా, విజంగా మనమీద దాడిచేసింది అనుకుందాము. అప్పుడు రష్యా మనకు, ఈ ఒప్పందం ప్రకారం తోడుగా రావలసి వుంటుంది, వస్తుంది. అయితే అచ్చట మనం ఆవలంబించగల చర్యలలో స్వేచ్ఛమాత్రం కరువుఅవుతుంది. ఎందుకనగా, అటువంటి చర్యల విషయము పరస్పరము ఆలోచించుకోవాలని ఆ ఒప్పందం చెబుతున్నది.

ఈ రకమైన వాదం సరియైనది కాక

పోవచ్చు. కాని ఆ అర్థం అచ్చట కల్గడానికి అవకాశం వుంది. అందుకే కొందరు—ఈ సంద్భివల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? ఇది ఇప్పుడు భారత ఉపఖండంలో చెలరేగుతున్న ఉద్దేశాలను ఎంతవరకు పరిష్కారం చేయగలుగుతుంది? అట్లా పరిష్కారం చేసేపక్షంలో మనకు అతితీవ్రమైనదిగా రూపొందిన బాంగ్లాదేశ్ సమస్యకు శరణార్థుల సమస్యకు పరిష్కారం సాధించడంలో ఏ విధంగా తోడ్పడుతుంది? ఈ సంద్భి దీర్ఘకాలపు సంద్భి. ఇప్పుట దాని సందర్భ శుద్ధి ఎటువంటిది?—ఈ రకమైన ప్రశ్నలు వేస్తున్నారు. వీని సరియైన సమాధానాలు ఇంతవరకు లభించలేదు. ఏ ఒప్పందం ఎవరు చేసుకున్నా, దానికి రెండు ప్రయోజనాలు వుండాలి. తత్కాలంలో ఆ ఒప్పందం కుదుర్చుకున్న వారు ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలకు పరిష్కారాలను అది సముపార్జించి పెట్టగల్గాలి. ఇది ఒకటి. రెండవది దీర్ఘకాలంమీద ఆ ఒప్పందం ఏ లక్ష్యాలను దృష్టిలో పెట్టుకుని చేసుకొనబడినదో, అందుకు అనువైన పరిస్థితులను ఇప్పటినుంచే కల్పించుకుంటూ పోవడం—అనగా తత్కాల సమస్యల పరిష్కారంద్వారా, అనంతర కాలసుస్థితికి ఒప్పందం ఉపాదేయం కావలసి వుంటుంది. అందుకే పైన పేర్కొనిన ప్రశ్నలకు ఇందులో సమాధానం కన్పించవలసి వుంటుంది.

భారత్ రష్యా ఒప్పందంలో ఈ రెండు దేశాలలో ఏదేశం పైన అయినా, ఇంకో దేశం దురాక్రమణకు పూనుకుంటే, ఉభయదేశాలూ సంప్రదించుకొని, ఆ దురాక్రమణను తొలగించటానికి తగుచర్యలు అవలంబించా లన్నది ముఖ్యమైన అంశంగా వుంది. అయితే ఆ దురాక్రమణయొక్క లక్షణం అచ్చట విశదంగా లేదు. అసలు దురాక్రమణ అన్నదానికి ఇంతవరకు ఒక నిర్ధారణ అయిన అర్థం కుదర్చబడలేదు. ఇటు ఇక్కడచూస్తే భారతదేశంపై పాకిస్తాన్ ఒక విచిత్రమైన యుద్ధాన్ని కొనసాగిస్తున్నదని, ఆ పరిస్థితిని పరిశీలించిన ఎవరికైనా అర్థం అవుతుంది. పాకిస్తాన్ సైన్యం తూర్పుబెంగాల్లో సాగిస్తున్న అకాండతాండవము కారణంగా శరణార్థులు అనంతంగా భారతదేశంలో ప్రవేశిస్తున్నారు. జనరల్ యాహ్యూబ్ తన సైన్యాలతో అయితే భారతదేశంమీద దురా

క్రమణకు దిగలేదు గాని, ఈ శరణార్థులతో ఒక విచిత్ర దురాక్రమణను ప్రారంభించేశారు. ఈ శరణార్థుల వ్యవహారం భారత ఆర్థిక రంగంపై సాగుతున్న దురాక్రమణగా భాసిస్తున్నది. శిఖండిని అడ్డం పెట్టుకొని భీష్మునిపై తలపడిన విధంగా ఈ శరణార్థులను అడ్డం పెట్టుకొని భారతదేశంపై దురాక్రమణకాని ఈ దురాక్రమణ కొనసాగించ బడుతున్నది. ఈ రకమైన దురాక్రమణకు ఈ ఒప్పందం పరిష్కారాన్ని చూపిస్తుందా? భారత్-రష్యా ఒప్పందంలో పేర్కొనబడిన దురాక్రమణ అన్నదాని కిందకు ఈ దురాక్రమణ వస్తుందా? వస్తుంది అంటే ఇప్పుడు అందుకు సంబంధించిన సంప్రదింపులు ఇంత వరకు జరిగాయో? జరిగితే, అందునిమిత్తం ఆలోచించబడిన చర్యలు ఏమిటి? ఈ విషయాలు ఏమీ తెలియరావడం లేదు.

ఇది ఆకస్మికంగా (అంటే బంగ్లాదేశ్ నిమిత్తం) జరిగిన సంధికాదనీ, దీనిపై ఉభయ దేశాలమధ్య రెండేళ్ళుగా సంప్రదింపులు సాగుతూనే వచ్చాయనీ విదేశాంగమంత్రి శ్రీ స్వర్ణసింగ్ ఉద్ఘాటించారు. అయితే సంధిప్రతిపక్షంపై సరియైన కాలంలో సంతకాలు జరుగుటంవల్ల దానికి ప్రజామోదం లభించిందని కూడా ఆయన అన్నారు. అంటే రెండేళ్ల నుండి మంతనాలు సాగుతూనే ఉన్నా ఈ నాడు ఈ సంధిపై సంతకాలు జరుగుటానికి కారణం బంగ్లాదేశ్ సమస్యయేనని ఆయన పరోక్షంగా అంగీకరించినట్లే అవుతున్నది. అలాంటప్పుడు వియత్నాం మున్నగు సమస్యలకు భారత్-రష్యా సంయుక్త ప్రకటనలో స్థానం లభించగా బంగ్లా సమస్యకు చోటు దొరక్క పోవటానికి కారణం ఏమిటి? బంగ్లా విషయంలో మన వైఖరి జగద్విదితం. ఆ సమస్య ప్రస్తావనకు మనకు అభ్యంతరంలేదు. అయితే అభ్యంతరం ఎవరికి-రష్యాకా? భారత్ రష్యాసంధి పాకిస్తాన్ విషయంలో భారత్ను అదుపులో ఉంచగలదన్న అమెరికనుల అభిప్రాయమే నిజమా? బంగ్లాదేశ్ను గుర్తించే విషయంలో భారత్కుగల స్వేచ్ఛ ఈ సంధివల్ల సంకుచితం కాగలదా? కాదని ప్రధాన మంత్రి శ్రీమతి గాంధీ అన్నారు. అంతేకాదు. ఇది

రక్షణ ఒప్పందంకాదని, ఇంతకాలంగా మనం అనుసరిస్తూ వచ్చిన విజంధ విధానానికి యిది విరుద్ధం కాదనీకూడా శ్రీమతి గాంధీ అన్నారు. ఒప్పుకుందాము. కాని బంగ్లాసమస్య ఉధృతంగా ఉన్న సమయంలో సంతకాలు జరిగిన ఈ సంధిప్రతిపక్షంలో బంగ్లాసమస్య ప్రస్తావనలేదు. ఆ తరువాత వెలువడిన సంయుక్త ప్రకటనలో అయినా బంగ్లాదేశ్, 'తూర్పు పాకిస్తాన్'గా ప్రస్తావించబడిందే కాని బంగ్లాదేశ్గాకాదు. ఈ సమస్యకు రాజకీయ పరిష్కారమేగాని మరో విధమైన పరిష్కారంలేదని భారత్ రష్యాలు ఉద్ఘాటించటం వల్లా, యాహ్యూన్ అంగీకరిస్తేనే కాని రాజకీయ పరిష్కారం కుదరదు కాబట్టి అతణ్ణి ఒప్పించగల స్థితిలో అమెరికా, బ్రిటన్లు సైతం లేవు కాబట్టి, ఈ ఒప్పందం బంగ్లాసమస్య పరిష్కారానికి ఎంతవరకు దోహదకారి అవుతుంది అన్నదిగూడా విచిత్రాని హేతువు అవుతున్నది. పాకిస్తాన్ అధ్యక్షుడు తనంత తానుగా భారత్ పై యుద్ధం ప్రకటిస్తే, లేక దురాక్రమణకు పూనుకుంటే రష్యా మనలను ఈ సంధి షరతుల ప్రకారం ఆదుకుంటుంది. ఎలా ఆదుకోవాలన్న విషయాన్ని భారత్ రష్యాలు సంప్రదింపులద్వారా తేల్చుకోవాలి. అసలది దురాక్రమణ అవునో కాదో, యుద్ధం అవునో కాదో కూడా సంప్రదింపులద్వారా తేల్చి నిర్ణయించవలసిన విచిత్రమైన పరిస్థితి ఏర్పడుతున్నది. సంప్రదింపులు పూర్తి అయ్యేవరకూ భారత్ ఏమీ చేయాలి. ఆ లోపున భారత్ స్వతంత్రించి చర్య తీసుకుంటే, అది ఏకపక్ష చర్య అవుతుంది కాబట్టి రష్యా తనకు బాధ్యతలేదనే అవకాశం లేకపోలేదు. అదే విధంగా భారతదేశం ఏ విషయంలో అయినా తన నిర్ణయాన్ని ప్రకటించేముందు రష్యాతో సంప్రదింపవలసిన పరిస్థితి యిప్పుడు ఏర్పడింది. అంటే ఆ మేరకు భారతదేశపు స్వేచ్ఛ అరికట్ట బడిందన్నమాట.

ఈ సంధి భారత్పై రష్యనుల పలుకుబడిని అధికం చేసినందున మిగిలిన దేశాలు బంగ్లాదేశ్ విషయంలో భారత్కు తోడ్పడేందుకు అంత ఉత్సాహం

హంతో ముందుకు రాకపోవచ్చు. శ్రీ నిక్సన్ ప్రభుత్వం పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వాన్ని బలపరుస్తున్నా, అమెరికా ప్రజాభిప్రాయం భారత్‌పైపు విపరీతంగా మొగ్గుతున్న సమయంలో ఈ సంద్ధి జరిగింది కాబట్టి, అమెరికా ప్రజాభిప్రాయపు వెల్లువకు అధ్యక్షుడు నిక్సన్ తల వొగ్గవలసిన పరిస్థితి తప్పిపోవచ్చు.

భారత్‌కు కమ్యూనిస్టీతర దేశాలనుండి అందుతున్న సహాయం తగ్గిపోవచ్చు. ఒక విబంధ దేశానికి సహాయపడటంలో ఈ దేశాల ఆసక్తి యిప్పుడు మనం రష్యాతో సంద్ధి చేసుకున్నమీదట తగ్గిపోయే అవకాశం లేకపోలేదు. మనం విబంధ విధానాన్ని విడనాడ లేదంటున్నా పాశ్చాత్యేతర దేశమైన జపాన్‌పైతం ఆ విషయాన్ని శంకిస్తున్నది. మనకు అందే విదేశీ సహాయంలో కమ్యూనిస్టీతర దేశాలనుండి అందే సహాయమే అధికం. ఈ సహాయం తరగటం వల్ల వచ్చే లోటును కమ్యూనిస్టుదేశాలు భర్తీచేయ లేవు.

ఇలాంటి ఒప్పందాలే యితర దేశాలతో పైతం— అమెరికాతోసహా — చేసుకోవచ్చని విదేశాంగమంత్రి ప్రకటించారు కాని అది అసంభవం. ఈ ఒప్పందం లోని ఏ అంశానికి విరుద్ధమైన ఒప్పందాన్ని ఉభయ దేశాలలో యే దేశమూ మరో దేశంతో బహిరంగంగా గానీ, రహస్యంగాగానీ చేసుకోరాదని సంద్ధి షరతులలో స్పష్టంగా పేర్కొనబడింది. అందువల్ల మనం యే ఒప్పందం ఎవరితో చేసుకోదలచినా ఆ ప్రతానికి రష్యా ఆమోద ముద్రను ముందుగా పొందవలసి ఉంటుందన్నమాట. ఈ మేరకు మన స్వేచ్ఛ అరి కట్టుబడింది.

శాస్త్ర సాంకేతిక రంగాలలో పరస్పర సహా కాగాభివృద్ధి విషయం సంద్ధిప్రతంలో ఉంది. ఈ శాస్త్ర సాంకేతిక విషయాలక్రిందికి అణుశక్తి శాస్త్రం వస్తుందా, అణ్వస్త్రవాస్త్ర నిషేధపుటొప్పం దంపై సంతకంచేసిన రష్యా భారత్‌తో కలిసి అణు విజ్ఞానాన్ని పంపణి చేసుకోవటానికి అంగీకరిస్తుందా అన్న విషయం తెలియదు.

మనం యిలాంటి ఒప్పందం చేసుకోవటం యిదే ప్రథమం కాబట్టి యిన్ని విషయాలు ఆలోచించ

వలసి వచ్చింది. ఈ సంద్ధికి ఒప్పుకున్నందుకు సంయుక్త ప్రకటనలో మనం రష్యాకు కృతజ్ఞత వెల్లడించాముకూడ. అయితే ఆ ప్రకటనలో రష్యా యిలాంటి కృతజ్ఞతను మనపట్ల ప్రకటించలేదు. ఇది సమానస్థాయిలో జరిగిన సంద్ధికాదని ఈ ఒక్క సంగతివల్లనే వ్యక్తం అవుతున్నది.

ఇది అతి దీర్ఘకాలానికి సంబంధించిన 20 ఏళ్ళ ఒప్పందం. ఒకవిధంగా మంచిదేకావచ్చు. 20 ఏళ్ళపాటు రష్యా మనకు అండగా నిలువగలదనే భరో సాతో మనం పనిచేసుకోవచ్చు. అయితే 20 ఏళ్ళ పాటు మనం రష్యాతో అతి మెలకువగా వ్యవహరిస్తూ ఎప్పటి కప్పుడు మన అస్తిత్వాన్ని బుజువు చేసు కుంటూ ఉండాలన్న దృష్టితోచూస్తే యిది నిజంగా చాల దీర్ఘమైన కాలం.

ఈ సంద్ధివల్ల రష్యా ఆసియాలో ఒక నమ్మకమైన మిత్రదేశాన్ని సంపాదించుకుంది. అమె రికా—పాకిస్తాన్—చైనా మండలానికి ఉజ్జీగా భారత దేశంతో రష్యా యీ నేస్తం కట్టింది. ఈ విధంగా ఆసియాలో పలుకుబడి పెంపొందించుకోవాలని రెండేళ్ళుగా చేస్తున్న ప్రయత్నంలో రష్యా ఇప్పటికి విజయం సాధించింది. రష్యా సైనిక పాటవంతోపోల్చి చూస్తే ఈ సంద్ధి కారణంగా రష్యాకు సైనికంగా ఏర్పడిన బాధ్యత అత్యల్పమే. అంతేకాక సంద్ధిప్రతా లను తనశ్రేయస్సు దృష్ట్యా ఎప్పుడు ఎంతమేరకు వినియోగించుకోవాలో రష్యాకు బాగా తెలుసు. కమ్యూ నిస్టు చైనా అగ్రరాజ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతోందన్న అనుమానం ఏర్పడగానే ఆ దేశంతోగల సంద్ధి అట్లా పుండగానే, తాను సహాయం ఇచ్చిన శాస్త్రవేత్తలనంద రిని శ్షణాలమీద ఆ దేశంనుంచి రష్యా ఉపసంహరించి పున్న విషయాన్ని ఏ సందర్భంలోను మరిచిపోకూడదు.

భారత విబంధ విధానాన్ని సంద్ధి ప్రతంలో ఆమోదించటం అయితే జరిగింది. గతంలో ఫిన్లెం డుతో చేసుకున్న సంద్ధిలోకూడ రష్యా ఆ దేశపు విబంధ విధానాన్ని ఆమోదించింది. అయితే ఆవరణలో ఏమైంది? ఫిన్లెండుకు అంతర్జాతీయరంగంలో స్వేచ్ఛగా కదలాడగల వీలు ఇరుకున పడిపోయింది. కనీసం తాను కోరిన ఆర్థిక వివరణలోచేరే స్వాతంత్ర్యం

కూడా ఫిన్లెండుకు లేకుండా పోయింది. ఫిన్లెండు లోని ఒక వర్గానికి చెందిన రాజకీయ నాయకులు అధికారంలోకి రాలేని పరిస్థితినికూడా రష్యా కల్పించ గలిగింది. అలాంటిదే వార్షామండలం దేశాల అనుభవంకూడ. ఒండొరుల అంతరంగిక వ్యవహారాల్లో జోక్యం కలిగించుకోరాదన్నది వార్షామండలం షరతు లలో ఒకటి. అయితే డూబ్ చెక్ గతి ఏమైందో ఎరు గనివారు లేరు. ఆ దేశాల విషయంలో రష్యా 'పరిమిత సార్వభౌమత్వం' అనే సిద్ధాంతాన్ని రూపొందించిన విషయంకూడ మనకు తెలుసు. ఈ దేశాల అనుభవం దృష్ట్యా మనం 20 సంవత్సరాలపాటు అప్రమత్తంగా ఉండాలంటే 'అబ్బా' అనిపించక తప్పదు.

ఇట్లా ఆలోచిస్తూ, ఈ ఒప్పందాన్ని వింగడించుకుంటూ, పోతే అసలీ ఒప్పందం మన కోసం జరిగిందా, లేక రష్యానులకోసం, అగ్నేయ ఆసి యాలో వారి ప్రాబల్యవిస్తరణకోసం జరిగిందా అన్నంతటి అనుమానం కలుగుతుంది. ఇది సహేతుక మైన అనుమానం కాకపోవచ్చు. కాని రష్యానులకు ఇచ్చట అగ్నేయ ఆసియా, దక్షిణ ఆసియాలలో ప్రాబల్య సంపాదనమే ప్రధానమైన విషయం అన్న ఒక ఊహ అధారంగా చేసుకొని, ఆ సిద్ధిని గురించి ఆలోచిస్తే, కొన్ని ప్రశ్నలు మనకు ఎదు రవుతాయి. ఈ విషయంలో చైనా వైఖరి ఎలా వుంటుంది? మిగిలిన ఆసియా దేశాలు ఈ ఒప్పం దాన్ని ఏ దృక్పథంతో చూస్తాయి? ఈ సంధి ప్రతంపై సంతకంచేసి మనం అగ్రరాజ్యాలమధ్య ప్రచ్ఛన్న యుద్ధవాతావరణాన్ని ఆసియా ఖండానికి సంబంధించినంతవరకు ఎక్కువ చేశామా? ఇట్లా గూడా ఈ ఒప్పందంపై పరిశీలన కొనసాగవలసిన అవసరం వుంది. కొన్ని ఆసియా దేశాలు ఈ ఒప్పందం ప్రయోజనాలను గురించి తమ అనుమానాలను శంకలను ఇదివరకే వ్యక్తంచేసి వున్నాయి. భారత్—రష్యా ఒప్పందంపై చైనా ఇంతవరకు అధికారికంగా ఎటువంటి వ్యాఖ్యానమూచేసి వుండ లేదు. కాని చైనా ఆలోచనా సరళిలో మార్పు తప్పదు. ఆ మార్పు ఎటు మొగ్గుతుందో చెప్ప లేము. ఏమైనా హిందూ మహాసముద్రానికి 'విముక్తి'

కల్గిస్తామంటూ చైనా ప్రధాని ప్రకటించారు. ఈ ప్రకటన అటు రష్యాకు, ఇటు అమెరికాకుగూడా చైనా చేస్తున్న హెచ్చరికవంటిదని అనుకోవచ్చు. చైనా భవిష్యత్ విధానాన్ని—ఇది సూచిస్తున్నదని అనుకోవచ్చు.

ఏది ఏమైనా భారతదేశపు విదేశాంగ విధానపు ఆలోచనా సరళిలో మార్పు వచ్చిందనటానికి—మనం బహిరంగంగా అంగీకరించినా అంగీకరించక పోయినా— ఈ సంధి ఒక నిదర్శనం. మార్పు అనేది ప్రారంభ మైంది కాబట్టి ఈ మార్పును దేశ శ్రేయస్సుకు అనుగుణంగా తీర్చి దిద్దుకోవలసిన అవసరం వుంది. ఈ సందర్భంగా చారిత్రకంగా స్థిరపడిన కొన్నిముఖ్య విషయాలను మనం మరిచిపోకూడదు. ఎన్ని ధర్మ ప్రసంగాలు చేసినా, యే అగ్రరాజ్యమూ మరోరాజ్యం బలీయం కావటాన్నీ, అగ్రరాజ్యంగా రూపొందటాన్నీ సహించలేక పోతున్నది. మిగిలిన దేశాలు తమ దయా ధర్మాలపై నదా ఆధారపడాలనేదే ఆ దేశాల ఆకాంక్ష. భారత్ కు స్వాతంత్ర్యంఇస్తే అగ్రరాజ్యంగా రూపొందు తుందేమో అన్న భయంతోనే బ్రిటన్ ద్విజాతిసిద్ధాంతాన్ని బలపరచి భారత్ ను రెండుగా విభజించింది. 'హిందీ—చీనీ భాయ్ భాయ్' అంటున్న రోజులో భారత్ బలం వుంజుకోకుండా చూచేందుకే అమెరికా బ్రిటన్ లు పాకిస్తాన్ కు అండగాలిచి, భారత ఉప ఖండంలో ఉద్రేకాలకు ఉపశాంతిలేకుండా చేశాయి. కాశ్మీర్ సమస్యపై ఈ దేశాలు అదిలో పాకిస్తాన్ చెప్పిందే నేడమని అనటానికికూడ యిదే కారణం. చైనా పాకిస్తాన్ సొత్తు కారణంగా చైనావల్ల పాకి స్తాన్ కు ప్రమాదంలేదని తెలిసినా, కమ్యూనిస్టులను నిరోధించే పేరిట అమెరికా పాకిస్తాన్ కు సాగించిన సహాయం భారత్ ను బలపడకుండా చేయటానికేనని అనుకోవచ్చు. ఈ రకం రాజకీయాలలో రష్యాకూడ తక్కువ తిన్నదని అనుకోరాదు. చైనా ఎక్కడ అగ్రరాజ్యమౌతుందోఅనే భయం ఏర్పడగానే ఆ దేశంతో గల కమ్యూనిస్టు సౌభ్రాతృత్వాన్ని సైతం తృణీ కరించింది. ఇందువల్ల మంచియే జరిగి

దనీ, తామీ రోజున అణ్వస్త్రరంగంలో యంతగా పురోగమించటానికి కృషేన్ కారణమనీ చెప్పా ప్రధాని యిటీవల అన్నారు. అంటే రష్యనుల ఆధిపత్యంలో నిజమైన బలాన్ని సంపాదించుకోలేకపోయామని ఆయన అభిప్రాయపడుతున్నారు. మరి ఇప్పుడు మనం రష్యాతో ఒప్పందం చేసుకున్నాం. ఈ సందర్భంగా, పగవ డైనా, చౌవిన్లై అన్నమాటలను మనం గుర్తు వుంచుకోవలసేవుంటుంది. రష్యాతో చేసుకున్న సంధి నిలవాలంటే మనం కూడా రష్యాతో సరిసమానమైన స్థాయికి పెరగాలి. అప్పుడు కాని ఆ సంధికి సమస్థితి ఏర్పడదు. అలా పెరుగని రోజున రష్యా ఏనాడు కావాలనుకుంటే అనాడు ఈ సంధిని అలక్ష్యం చేయవచ్చు. అగ్రస్థాయిని అందుకోవటానికి మనంచేసే

ప్రయత్నానికి యిటు రష్యాకానీ, అటు అమెరికాకానీ సహకరించవన్న ప్రాతిపదికతో మన ఆలోచనలు సాగవలసిన అవసరం కన్పిస్తున్నది. అందువల్ల మన వంటి స్థితిలోనే ఉన్న జపాన్ వంటి యితర దేశాలతో సహాయ సహకారాలు- పెంపొందించుకుంటూ, తుల్య బలస్థితి సాధనకు కృషిచేయవలసిన అవసరం ఇచ్చట స్పష్టమై కన్పిస్తున్నది. అరబ్ దేశాల నిమిత్తం మనం ఇజ్రేల్ ను దూరంచేసుకుంటూ వస్తున్నాము. ఆ అరబ్ దేశాలు 'అవసరానికి పాకిస్తాన్ కు మాత్రమే అండగా నిలుస్తాయని యిప్పుడు ఋజువైంది కాబట్టి మధ్యప్రాచ్యం విషయంలో మన వైఖరిని పునఃసమీక్ష చేసుకోవలసిన అవసరం వుంది.

“యావనే విషయైషినాం”

“ఆంగీరస్”

10

గృహస్థాశ్రమ పూర్వకాండ వివాహవిధి. ఈ వివాహవిధికి సంబంధించిన ప్రయోగ విశేషాలను సందర్భిస్తే, విపరీతకాముక ధోరణులను ఆ మంత్ర సంకలన కర్తలు ఏ విధంగా గ్రహించి, ఏవిధంగా వానిని అదుపులో పెట్టుకొని, లేక నియంత్రితం చెయ్యడానికి ప్రయత్నించింది తెలుస్తుంది. కన్యాదానం సందర్భాన్నే తీసుకుని చూడవచ్చు. అచ్చట కన్యాదాత పరుణ్ణి గురించి పల్కవలసిన ప్రయోగం దగ్గర— ‘ధర్తేచ— అర్దేచ— కామేచ— నాతి చరితవ్యేతి చాతావదేత్. నాతిచరామీతి వరః ప్రత్యుక్తా—’ అంటూవుంటుంది.

ఈ వివాహ ప్రయోగ సంబంధమైన మంత్ర భాగాలను పరిశీలిస్తే, స్త్రీ పురుష సంబంధమైన అనేక విషయాలను గురించి ఏ విధమైన ఆలోచనలు జరిగివున్నదీ స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది.

కొన్ని మంత్రాలు ఇచ్చట ఉదాహరిస్తాను.

అఘోరవక్త రసతి స్మృధి శివాపతిభ్యస్తుమనా స్తునర్భా జీనసు రేదవకామా సోనా శంనోభన ద్విపదే శం చతుష్పదే.

అవశ్యం త్వా మనసాచేకిదానం తపసోజాతం తపసో విభూతం ప్రజా మిహరయిగ్ం ఇహరరాణః ప్రజాయస్వప్రజయాపుత్రకామ.

అవశ్యంత్యామనసాధ్యానాగ్ స్వాయాం తనూగ్ం ఋత్వియేనాథమానామ్ ఉపమా ముచ్చా యుపతి రృభూయాః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే.

11

కామాన్ని ముఖ్యంగా స్వైరమైన కామాన్ని ప్రేమగా మార్చేందుకు వివాహం అన్నది స్త్రీ

పురుషులకు అవసరమైంది. ఈ నిబంధనలేని సంఘాలు ఒకప్పుడు వుండివుంటాయి. స్త్రీ పురుష సంబంధాలు విశృంఖలంగా వున్న సందర్భాలలో అనుభవేగాని సుఖంలేదు. ‘ఏచ్చట స్త్రీ పురుష సంబంధాలు విశృంఖలమై, నిబంధన రహితమై వుంటాయో అచ్చట స్త్రీలు పురుషులుకూడా వారి సంబంధాలలో తీవ్రమైన అనుభాన్ని అనుభవించినట్లు కన్పిస్తుంది. ఆ నిబంధన వివాహబంధంగా పరిణామం చెందింది. జనుల శృంగారజీవనం సహజంగా నిబంధితంకాని పక్షంలో జనజీవితం ఉద్రేకజటిలం అయిపోతుంది. క్షీరదాలైన పశుప్రపంచంలో ఒక విధమైన నిబంధనం సహజంగానే ఏర్పడివుంది. వానికి బురుధుధర్మం వుంది. మనుష్యలోకంలో అదిలేదు. మనుష్యులలో స్త్రీలలో నిత్యకామన ప్రకృష్టమైవుంది. ఇందు చేతగూడా మనుష్యలోకంలో స్త్రీ పురుష సంబంధమైన జీవనం క్రమబద్ధము, నిబంధితము కావలసి వుంది. ఈ నిబంధనం ఏకభార్యాత్వ, బహుభార్యాత్వ, బహుపతిత్వ సంబంధాలుగా ప్రవృత్తిని పొందింది’ అని ఆర్నాల్డ్ హోయస్ అంటున్నారు. అయితే ఈ విచారణలో మనుష్యుని జీవితాన్ని వయోధ్యర్మ ప్రకృష్టంగా విశ్లేషించడం కష్టించదు. భారత దేశంలో చూచినట్లయితే ఈ విశ్లేషణం ఎప్పుడో, చరిత్రకు ముందుకాలంలోనే ప్రారంభమైనట్లు కన్పిస్తుంది. భారతీయ రాత్రికులలో ప్రథముడైన కపిలుని సాంఖ్య పద్ధతిలోనే బ్రహ్మచర్యాన్ని గురించిన ప్రసక్తివుంది. కపిలుని ప్రకృతి పురుష వివేక ప్రతిపాదన అడుగున—జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే, స్త్రీ పురుష సంబంధమైన భావప్రతిపదిక లీలగా గోచరించి తీరుతుంది. ఇచ్చట మనకు ఆ తక్కిన సాంఖ్య

విచారణతో నిమిత్తంలేదు. ఇంకొంచెం వెనక్కుపోయి, వేదాలలో చూచినా, అచ్చట ప్రకృతమైన మంత్రం ఒకటి గోచరిస్తుంది. “ద్యానువర్ణా సయుజా సభాయా సమానం పృథ్విం పరిషస్వజాతే తయోరన్యః సిద్ధం సాధ్యత్వనశ్చన్నన్యోఽభివాకశీతి”. ఈ మంత్రం అర్చనలోగూడా ఏవంవిధమైన అభిజ్ఞానాన్ని దర్శించవచ్చు. పోనుపోను ఈ విజ్ఞానంలోతై, విశాలమై, విశిష్టమై ఆశ్రమధర్మ ప్రపంచంగా రూపుకట్టి వుంటుంది. అచ్చట వయస్సును బట్టి ఇది బ్రహ్మచర్య దశ, ఇది గార్హపత్యదశ, ఇది వాన ప్రస్థ దశ, ఇది సన్యాసాశ్రమ స్వీకారానికి అనువైన వయస్సు—ఇట్లా మనుష్యుని జీవనదశావిశేషం అంతా వింగడించబడి విశ్లేషించబడింది.

మనుష్యుని ప్రవృత్తి బహువిధాలుగా వుంటుంది. ముఖ్యంగా మానసిక ప్రవృత్తి. ఆ మనస్సుకు ఏమి ఆలోచనలు, దాని చేతలకు ఏమి కర్మలాసాలు వుంటాయో మనుష్యుడికే తెలియదు. అందుచేతనే ఒక్కొక్కప్పుడు మనుష్యుడు ఒక్క ఆలోచనజేసి, ఆ ఆలోచన వచ్చినందుకు తానే అశ్చర్యపడుతూ పోతూ వుంటాడు. అసలు ఆ ఆలోచన రాను చేశానా అనుకుంటాడు. ఈ రకమైన స్థితికి శాస్త్రవేత్తలు అనేక రకాలయిన కారణాలు చెబుతారు. మనస్సుకు రెండు గడులు వున్నాయని, ఒకటి వ్యక్తము, రెండవది అవ్యక్తము అయినటువంటివని అంటున్నారు. అనగా Conscious, Sub-Conscious అని అంటున్నారన్నమాట. ఇప్పుడు మనకు మనస్సును గురించి ఏమి తెలిసినా, దానియొక్క ఈ వ్యక్త స్థితిని గురించేగాని, దానియొక్క అవ్యక్త స్థితి తెలియరానిదిగా వుంటున్నదని, మనుష్యుని యొక్క అవ్యక్త మనస్స్థితి ప్రభావం ప్రబలంగా ఉన్నదని—అంటున్నారు. అందులో జరిగే పనులు వ్యక్త స్థితిలో మనస్సుకు తెలియవు. అది మనుష్యుని చేతనను ఏలుతూ వుంటుంది. మనుష్యునియొక్క విపరీతపు ఆలోచనలకు, విపరీతపు లక్షణాలు అది స్థానం కావచ్చు. అందుచేతనే మనుష్యుని చిత్తలను, క్షుల్లేక ప్రవృత్తులను ఒక క్రమంలో

పెట్టాలి అంటే, మనస్సుయొక్క ఈ రెండు దశలను అంతకు తీసుకొని రావలసి వుంటుంది. లేదా ప్రవృత్తులను సభ్యమైన, నాగరికమైన మార్గాలలో ఒదిగించవలసివుంటుంది. మతాలు, ధర్మాలు చేసే పని సగింభాగం ఇదే. ఏ మతం చెప్పినా, మనస్సును కట్టి మాటలనే చెబుతుంది. మనస్సుకు ఏకనిష్ఠమైన, ఏకాగ్రమైన స్థితిని తెచ్చిపెట్టే ధర్మాలనే అనుశాసిస్తుంది. ఆ చెప్పిన దాన్ని బట్టి చూచినా మనస్సుయొక్క ఈ రెండుదశల లక్షణాన్ని ఆ చెప్పినవారు ఇంతో అంతో గ్రహించాలనే అంగీకరించవలసి వుంటుంది. విచిత్రం ఏమంటే కొందరు మనస్సును మనస్సుచేతనే కట్టాలంటారు.

‘మనను గురమురోరి—మనిషీ’

మనను కళ్ళెములాగు, మనిషీ

కళ్ళెమును వదిలితే కంచెలో పడద్రోయు

కళ్ళు రేలేస్తావు, జనుడా,

ఆపైన కార్యమేమున్నదిర, జనుడా’ 1.

అన్నటువంటి పాటవంటి పాటలోవున్న అర్థాన్ని అలోచిస్తే ఈ విషయం కొంత అవగాహన అవుతుంది. మనసే గుర్రం. మనసే కళ్ళెం, ఆ గుర్రాన్ని తెలిసి, ఆ కళ్ళెన్ని లాగడంలోవుంది. కల్లెంలాగితే మనిషి క్రిందపడడు. వదిలితే పడతాడు. ఇది మనిషి యొక్క విచిత్రమైన అవస్థ. ఈ రకమైన అవస్థలను అనేకం గ్రహించివుండే, చిత్తప్రవృత్తుల లక్షణాలను విశ్లేషించివుండే, స్త్రీ పురుష సంబంధమైన సంబంధ రజస్వలను బిగించడానికి మన్నాది మనీషులు వివాహ నిబంధనం విషయంలో బహుమార్గాలను ప్రసరించారు. ఆ వివాహగురించి బ్రాహ్మ్యగాంధర్వాది బహువిధ పద్ధతులను ప్రసరించారు. ఆ వివాహ పద్ధతులలో రాక్షసాది వికృత పద్ధతులను గూడా అంగీకరించారు. స్త్రీ పురుషులయొక్క చిత్త ప్రవృత్తులయొక్క విపరీత స్థితులనుగూడా చూచివుండి ఆ విపరీత లక్షణాలనుగూడా సంయమన సాధనకు నిబంధన పద్ధతులకు ఉపాయ విశేషంగా గ్రహించారు.

ఇటువంటి విషయాలను వింగడించుకుంటూ

1. చెలియలికట్ట—శ్రీ విశ్వనాథసత్యనారాయణ•

పోతే అనాదికాలంనుంచి మానవ ధర్మశాస్త్రవేత్తలు, శాస్త్రాలు అయినవారు, ఈ మానవ లోకానికి కల్యాణాన్ని సాధించిపెట్టడానికి, సంఘంయొక్క సుస్థితి సాధనకు, ఈ స్త్రీపురుష సంబంధ నిబంధనలు ఎంత ముఖ్యమైనవిగా భావన్నూ వచ్చింది వ్యక్తం అవుతుంది. ఉపనిషత్తులలో ఒక కథలో ఒక విషయం చెప్పబడివుంది. భగద్రవ్యము మొట్ట మొదటగా లీలావికారాన్ని పొందినట్టై, సృష్టిసంకల్ప పిశ్చ మైనట్టైనప్పుడు ఒకరూపాన్ని ధరిస్తుంది. అది ఒక మహాభూతము. ఆ భూతము ఏ ఒక్కరూలేని ఈ మహావిశ్వంలో ఆవిర్భావం చెందినప్పుడు, అందులో తన ఒంటరితనాన్నిమాచి భయాన్నిపొందింది. తనకు తోడుకావాలి అనుకుంది. అనుకొని, తనకు తోడు కావాలి అని సంకల్పించింది. తనలో అర్థభాగాన్ని చీల్చినేయగా, ఆ అర్థభాగము స్త్రీయై నిలిచింది.

ఆయనవతి, ఆమె వత్తిఅయినారు.

అత్మైవేద మగ్ర అసీత్పురుషవిధః

సోఽనువీశ్య

నాన్య దాత్మనోఽవశ్యత్ సోహమసీత్

త్యగే వ్యాహరత్తోఽహం నామాభవత్తస్మా

దప్యేతర్థ్యమంత్రితోఽహమయమిత్యే వాగ్ర

ఉక్త్వాఽభాన్యన్నామ ప్రబ్రూతే

యదన్య భవతి

స యత్సార్వోఽఅస్మా త్వర్వస్మాత్ సర్వాన్పాపాన

భోషత్తస్మా త్పురుష

ఓషతి హ వై స తం

యోఽస్మాత్ పూర్వో

బుభూషతి య ఏవంవేద.

సోఽభివేత్తస్మా దేకాకి బిభేతి

నహయ మిషంవక్రే

యన్మదన్య న్నాస్తి

కస్మాన్న బిభేషీతి

తత ఏవాన్య భయం వీరీయ

కస్మా ద్ద్యభేద్య ద్ద్వివీరీయాద్యై భయం భవతి

స వై నైవ రేమే

తస్మాదేకాకి న రమతే

సద్వితీయ మైచ్చత్

స హై తావానాన యథా స్త్రీపుమాంసా

సంపరిష్వక్తౌ స ఇమమేవాఽత్మానం

ద్వేధా సాతయతత్తః

వతిశ్చ పక్షీ చాభవతాం

తస్మాదిదమర్థబృగలమివ

స్వ ఇతి హ స్తోఽహ యాజ్ఞవల్క్య

స్తస్మా దయమాకాశః స్త్రీయా

పూర్వత ఏవ తాగ్ం సమభవ త్తత్

మనుష్యా అజాయంత.

బృహదారణ్యకంలోని ఈ మంత్రాలలో పై విషయం అంతా చెప్పబడి వుంది. ప్రథమ భూతమైన ప్రజాపతి ఏకాకిగా వుండగా భయం వేసింది. ఏకాకిగావుండగా ఆయన రమించలేకపోయినాడు. స్త్రీ ద్వితీయుడుకాగా రతి అనుభవమైంది. ఇష్టార్థ సంయోగజమైన క్రిడ రతి. ఇష్టవియోగం చేత మనస్సు ఆకులం అవుతున్నది. దానిని అరతి అంటారు. ఇచ్చట ప్రజాపతి అరతి అన్న అనుభం యొక్క అవనోదరం, అరతి అపసూత సమర్థమైన స్త్రీని కల్పన చేసుకున్నాడు. ఆస్త్రీ తనయందే ప్రభవం చెందింది.

శంకర భగవత్పాదులు ఇచ్చట శ్లోక భాష్యంరచించారు. ‘తత స్తస్మాత్ పాతనా తృతిశ్చ పత్నీ చాభవతామితి దంపత్యోర్విర్యవచనం లౌకికయోరత ఏవ తస్మాద్య స్మాదాత్మనవీహరః పృథగ్భూతో యేయం స్త్రీ తస్మాదిదం శరీరమాత్మనోఽర్థ బృగలమర్థంచ తదర్థ బృగలం విదలమర్థవిదల మివేత్యర్థః।

ఈ మంత్రాలను పరిశీలిస్తే, అందులో వేదాంతపరమైన అర్థాన్ని అట్లా వుంచి, మామూలుగా వున్నదానిని వున్నట్లుగ్రహిస్తే ఆ అర్థం ఈ విధంగా

గూడా చెప్పుకోవచ్చు. పురుషుడు పున్నాడు. పాడు ఏకాకిగా పున్నాడు. ఏకాకిగా పుండగా అతనికి ఒక దశలో భయంలేని స్థితివుంది. తర్వాత తనకు తోడు లేక భయంవేసింది. అది ఇష్టవియోగంనల్ల కల్గి నటువంటిది. అరతివల్ల కల్గినటువంటిది. 'అరతి' రన్న మాటకు శంకరభగవత్పాదులవారు 'ఇష్ట వియోగాననస్యాకులీభావోఽరతిరుచ్యతే' అని శీభాష్యం వ్రాశారు. మరి రతి అంటే ఏమిటి? 'రతిన్నామ ఇష్టార్థం సంయోగజా క్రిదా' అన్నారు. బృహ దారణ్యకం చతుర్థ బ్రాహ్మణం నుంచి పైన ఉదహరించిన మంత్రాలలో 'స నైశ్చైవ రేమే తస్మాత్ ఏకాకి న రమతే సద్విత్తీయ మైచ్ఛత్! ... యథాస్తీ పుమాంసా సంపరివృక్తై స ఇమమేవాత్మానం ద్వేషాఽ పాతయత్తతః పతిచ్ఛ పత్నీ చాభవతాం—' మొదలుగాగల వాక్యాలు పున్నాయి. వీని అర్థం స్పష్టంగా తెలు సున్నావేస్తుంది. ప్రపంచంలో ప్రథమ గ్రంథాలని చెప్పబడుతున్న వేదాలలో — పతి, పత్నీ భావం దాని యొక్క వివరణ ఇచ్చావున్నాయి. ఇచ్చట మనిషియొక్క ప్రథమ చిత్తవృత్తి భయంగా చెప్పబడింది. ఆ భయానికి ఈ రతి, లేక రమణము అవనోదనోషధంగా పేర్కొనబడింది. మనస్తత్వశాస్త్రవేత్తలు ఈ చిత్త వృత్తి వ్యవహారాన్ని పరిశీలనచేయడంలో వేదంనుంచి ఇటువంటివెన్నో విషయాలను గ్రహించవచ్చు. ఇచ్చట పురుషుడు తాను 'ఏదో అభద్రస్థితిలో, ఇష్టార్థం సంయోగంలేనిస్థితిలో పడిపోయినానని, అనుకొని, ఆ అనిష్టార్థం అవనోదనంకోసం, ఇష్టార్థసంయోగం కోసం అగ్రులు చాస్తున్నాడు. ఇప్పుడు సమాజం భద్రస్థితిలోవుండి యువతరంలో సర్వకాలయిన ఉద్రేకాలు, వికారభావాలు కలుగుతున్నాయి అని వర్తమానపరిస్థితులను, విశ్లేషించి నిగమనంచేస్తున్న వారు, బృహదారణ్యకంలో ఈ భాగంలో చెప్పబడివున్న భావ పరంపరను చూస్తే, అశ్చర్యపడవలసి వుంటుంది.

12

ఈ స్త్రీ పురుష సంబంధమైన వివరణ ఇంతటితో ఆగడంలేదు. బృహదారణ్యకంలోనే మైత్రేయో

బ్రాహ్మణంలో ఒక మంత్రంవుంది. ఆ మంత్రం పుట్టుకకు చెప్పబడినవిషయాన్నిగూడా ఇక్కడ కొంత చెప్పుకోవలసి వుంటుంది. యాజ్ఞవల్క్యుడన్న ఋషి పున్నాడు. ఆయనకు ఇద్దరు భార్యలు. ఒకతె కాత్యాయని. రెండవయ్యామెమైత్రేయి. ఆయనకు గార్హస్థ్య స్థాన ఊర్హ్వమైన ఆశ్రమంలో ప్రవేశించాలని ఇచ్చు కల్గుతుంది. భార్యలయొక్క అనుమతి పొందవలసి వున్నది. ఆ అనుమతికోసం ఆయన ప్రయత్నంలో ఆయన మైత్రేయిఅన్న తన భార్యనద్దకు వచ్చాడు. విషయం చెప్పాడు. అక్కడ వారిద్దరిమధ్య జరిగిన చర్చ ఈ మైత్రేయో బ్రాహ్మణంలో వివరించబడింది. ఆ సందర్భంలో స్త్రీ పురుషేదికమైన సంబంధ విషయకమైన చర్చగూడా కొంత జరిగింది. అందులోని ఒక ముఖ్యమంత్రం ఇది :

స హోవాచ న నా అరే
సత్యః కామాయ పతిః (ప్రియోభవతి
అత్మనస్తు కామాయపతిః (ప్రియోభవతి
న నా అరే జాయాయై కామాయ జాయా
ప్రియా భవతి
అత్మనస్తు కామాయ జాయా (ప్రియా భవతి
న నా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః
ప్రియా భవంతి
అత్మనస్తు కామాయ పుత్రాః (ప్రియా భవంతి
న నా అరే విత్తస్య కామాయ
విత్తం (ప్రియం భవతి
అత్మనస్తు కామాయ విత్తం (ప్రియం భవతి
న నా అరే బ్రహ్మణః కామాయ
బ్రహ్మ (ప్రియం భవతి
అత్మనస్తు కామాయ బ్రహ్మ (ప్రియం భవతి
న నా అరే క్షత్రస్య కామాయ క్షత్రం
(ప్రియం భవతి
అత్మనస్తు కామాయ క్షత్రం (ప్రియం భవతి
న నా అరే లోకానాం కామాయ లోకాః
ప్రియా భవంతి
అత్మనస్తు కామాయ లోకాః (ప్రియా భవంతి

న వా అరే దేవానాం కామాయ
దేవాః ప్రియా భవంతి
ఆత్మనస్తు కామాయ దేవాః
ప్రియా భవంతి
న వా అరే భూతానాం కామాయ
భూతాని ప్రియాణి భవంతి
ఆత్మనస్తు కామాయ
భూతాని ప్రియాణి భవంతి.
న వా అరే సర్వస్య కామాయ
సర్వం ప్రియం భవతి
ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వం
ప్రియం భవతి
ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో
మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యో
మైత్రే య్యాత్మనో వా అరే
దర్శనేన శ్రవణేన మత్యా విజ్ఞానేదగ్గం
సర్వం విదితం.

ఇచ్చట ఈ మంత్రంలో ప్రపంచంలో మనుష్యునకునుండే సర్వ రకాల సంబంధాలను గురించిన వివరణమున్నూ సుష్టుగా జరిగిందనే చెప్పవచ్చు. ఇచ్చట స్త్రీ పురుషుల విషయం చీనుకుందాము. భర్త అనుకుంటాడుగదా తాను తన భార్యను అధికంగా ప్రేమిస్తున్నానని. భార్యగూడా అట్లాగే అనుకుంటున్నది. కాని అది యదార్థంకాదు. ఆ యదార్థం ఇది. ఆ యదార్థంయొక్క అర్థాన్ని భగవద్వాదులవారు భాష్యంలో చెప్పిన రీతిగా చెప్పకుందాము. ‘సత్పుర్వుః కామాయ ప్రయోజనాయ జాయాయాః పతిః ప్రియా స భవతి కింతర్హి ఆత్మనస్తు కామాయ ప్రయోజనాయైవ భార్యాయాః పతిః ప్రియా భవతి.’ ఇదే విధంగా తక్కిన వాక్యాలకుగూడా అర్థం చెప్పుకోవలసి వుంటుంది. ఇచ్చట ప్రతిఒక్కడు ఆత్మప్రయోజనంకోసమే ఏ పని చేసినా చేస్తున్నాడు. ఇచ్చట ‘కామాయ’ అన్న మాటకు భగవత్పాదులవారు ‘ప్రయోజనాయ’ అని అర్థం చెప్పారు. ఆ ప్రయోజనం తప్ప ఇంకో ఇతరమైన విషయం అచ్చట లేదు.

ఇప్పుడు ప్రపంచంలో ఏ ఇతరమైన కార్యాన్ని ఎవరు తలపెట్టినా, అచ్చట ఆత్మప్రయోజనమే ముఖ్యంగాని, తక్కినది కాదు. తక్కినది అభ్యురోపం. ఈ విషయాన్ని గ్రహించని పక్షంలో, వస్తుతత్వంయొక్క అసలు రూపం తెలియదు. కామేచ్ఛావిషయమైన ఉపప్లవం ఒకటి, లేదా ఇంకొకరకమైన ఉద్రేకం ఒకటి, ఒకవోట కల్గినది అంటే, అది ఎంత బాహ్యమైనది వున్నప్పటికీ— ‘ఆత్మనస్తు కామాయ’ అనే వింగడించవలసి వుంటుంది. ఇచ్చట తన్నుతాను ప్రేమించుకుంటూ, తన ప్రయోజనాన్ని, తన ఇష్టార్థపూర్తిని తాను కామించుకుంటూ, తదితరాన్ని ప్రేమించేస్తున్నట్లు భావిస్తున్నారు. ప్రపంచంలో ఏ రకమైన ఉద్యమాన్నిచూచి, వింగడించినా ఈ అర్థమే గోచరిస్తుంది. ‘నవా అరే సర్వస్య కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి.’

అందువేత ఇచ్చట ఈ ప్రపంచంలో ఏ రకమైన ఉపప్లవం వచ్చినా, దానియొక్క స్వరూపాన్ని ఈ విధంగా ఆలోచించవలసిన పరిస్థితిగూడా వుంది. అప్పుడు ఆ ఉపప్లవాలను ఓడించడానికి, ఉద్రేకోపశమనము, ప్రకోపశమనము కల్గించడానికి మార్గాలు కన్పిస్తాయి. భారతదేశంలో అశ్రమధర్మ పద్ధతి కన్పించింది. అది ఈ కాలానికి చాలు తుందా అనవచ్చు. కాని మహాకవి అయిన కాళిదాసుని నిగమనం ప్రకారం చూచినట్లయితే, కుద్ధులు తుందనే అనిపిస్తుంది. ఆయన ఆ ధర్మాన్ని శ్రీకాలాబాధ్యంగా వుండేట్లు, దేశ కాలాధ్యవవచ్చిన్నంగా వుండేట్లు చెప్పాడు.

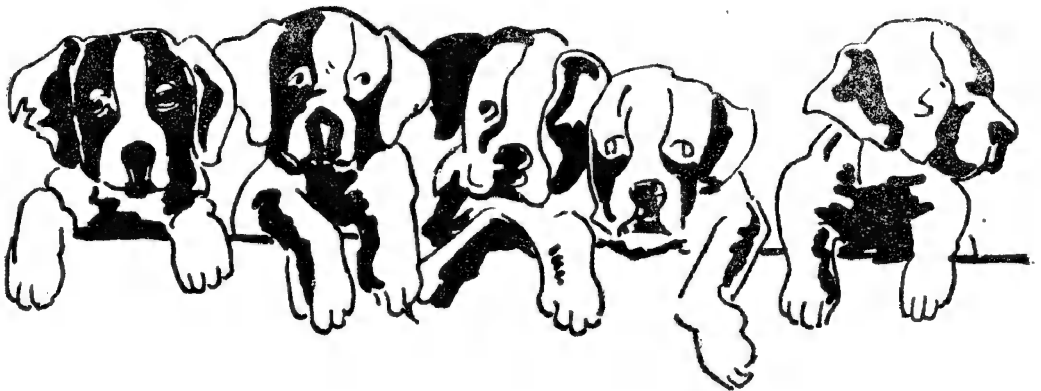
శైశవే భృంత నివ్యానాం
యౌవనేవిషయైషినాం
వార్ధకే మునివృత్తినాం
యోగేనాంతే తనుత్యజాం.

ఇందులో సాధన దుస్సాధమైన దేమీలేదు. పైగా వయస్సునుబట్టి ఆ వయస్సుయొక్క ధర్మా

లనుబట్టి ఆ పద్యతి ఆతిరమణీయంగా చెప్పబడి
వుంది. మనుష్యుడు ముందు విద్యను అభ్యసించాలి.
తర్వాత యౌవనంలో విషయభోగాలు అనుభవించాలి. ఆ
వయస్సుమళ్ళిన తర్వాత వానప్రస్థం చెయ్యాలి.
చివరకు చివరలో యోగంచేత దేహాన్ని వదలాలి.
అనగా ముక్తినిపొందాలి. ఈ చెప్పడంలోగూడ విద్యకు,
ముక్తికి అనుసంధానం కుదర్చబడింది. అనగా ధర్మార్థం
కాదు మోక్షాలన్న చతుర్విధపురుషార్థాలున్నా
ఇచ్చట చెప్పబడుతున్నాయి. ఏ కాలంలో, ఏ ధర్మంలో
అయినా, మనుష్యునిజీవితం ఇంతకన్నా వేరుగావుండదు.
చిన్నప్పుడు చదువు, యౌవనంలో విషయభోగము,
వయస్సుమళ్ళిన తర్వాత విశ్రాంతి, చివరకు మర
ణము—ఇదే జీవితం. ఇచ్చట యౌవనంలో విషయభోగం
అన్నప్పుడు—అది ఒక నియతిని నిబంధనాన్నికల్గి ఇష్టా
ర్థానుభవ సమర్థకమైన సమస్థితిలో వుండాలి. గీతంలో
సమస్థితి యోగంగా వూరికే నిర్వచించబడలేదు. అది
అసమము, విషమము అయిన స్థితిలోపడినప్పుడు
ఉపశ్లవం వస్తున్నది. శాంతి సాధనను గురించి చెబు
తున్నప్పుడు సర్వఉపశ్లవరహితమైన స్థితియే
ఊహించబడింది.

స్త్రీ పురుష సంబంధమైన శృంగారాదిక
విషయాలలోగూడా ఇది అంతే. ఇది యౌవనదశా
విశేష విషయం. అచ్చట అతిశయము. విపరీత
స్థితిగూడా వుండవచ్చు. కాని ప్రతి ఇట్టి విపరీతము
వయస్సుచేత దండింపబడుతూ వున్నది. అది సహజం
గానే, అచ్చట ప్రకృతిలో అంతర్నిహితమైన
ధర్మంలాగా వున్నది. పురుషకారంచేత ఆ ధర్మాన్ని విచ
క్షించుకొని, విశ్లేషించుకొని, చూడగలిగితే, దాని
పరిష్కారం దానిలోనే వున్నదని విశదం అవుతుంది.
ఎవరి ఆత్మను వారు శోధించుకుంటూ, ఆ విధంగా
సమాజంయొక్క ఆత్మను గ్రహించగలిగితే ఆలోచించ
గలిగితే, చూడగలిగితే అప్పుడు సర్వము విదితం
అవుతుంది.

‘అత్మా వా అరే
ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో
మంతవ్యో
నిదిధ్యాసితవ్యో
మైత్రేయాత్మనో వా అరే
దర్శనైః శ్రవణేన
మత్వానిజ్ఞానేదగ్గం
సర్వం విదితం.’

మనిషిని మలిచేశావు... (?)

శ్రీ ముద్దసాని రాంరెడ్డి

హొరిగుడిసెల్లో పుట్టి, చరిత్ర పుటలను సంపన్నం చేసిన మహానుభావులు కొందరు ప్రపంచ దృష్టి నాకట్టుకున్న విషయం సర్వజన విదితమే ! సాధారణ కుటుంబంలో జన్మించి, అసాధారణ మేధా సంపత్తితో విరాజిల్లు మట్టలోనిమాణిక్యాన్ని తిలకించి ప్రపంచం విస్తుపోతూవుంటుంది. వాళ్ళ జన్మలకు ఇదమిద్దమైన కారణాలు విదితంకాక, సృష్టిమర్మాన్ని భేదించడానికి మానసికచరత్వనేత్రాలు, ప్రకృతి పరిశోధకులు నడుముకట్టి రంగంలోదూకి, ఒక నిర్ణయానికి రాలేక తికమక పడుతూవుంటారు. సర్వ సంపద్విలసితమైన కుటుంబంలో మహాపురుషులు జన్మించడం సర్వ సామాన్యంగా చూస్తున్న ప్రపంచానికి, సామాన్యంలో అసామాన్యం జన్మ సహజంగానే విస్తరయాన్ని కలిగిస్తుంది. అందుచేత వాళ్ళ జన్మలకు సహేతుకమగు కారణాలను తెలిసికొనడానికి జిజ్ఞాసువులు పాటుపడుతూవుంటారు.

మేధావుల పుట్టుకకు వారసత్వం కారణమాలేక వారు పుట్టి పెరిగిన పరిస్థితులూ, పరిసర ప్రభావాలు కారణమా? అన్న అంశాన్ని తేల్చి చెప్పడానికి, వైజ్ఞానికులు, మానసిక రాత్వికులు, ప్రకృతి పరిశోధకులు గత శతాబ్దంనుండి గవేషణ సాగించి, కుటుంబ వ్యక్తుల పుట్టుపూర్వోత్తరాలను, వారి ఆచారవిచారాలను, వాళ్ళ చేపట్టిన వృత్తి మొదలగు విషయాలను కూలంకషంగా పరిశీలించడానికిగాను, ఒక కుటుంబంయొక్క మూలపురుషుడిని తీసుకొని, అతని కుటుంబసభ్యులయొక్క రెండు శతాబ్దాల గత చరిత్రను తడివిమచి, వారి ఉనికికి ఆచారవ్యవహారాలకు గల కారణాలను ప్రోక్షింపించి, రెండు పరస్పరవిరుద్ధమైన సిద్ధాంతాలను ప్రక

టించారు. అందొక సిద్ధాంతానుసారం, మనిషి మానసికంగా, ఆధ్యాత్మికంగా, శారీరకంగా అభివృద్ధి చెందడానికిగాని లేదా పతనానికిగాని కారణం అతడు పుట్టి పెరిగిన వంశమేనని ప్రతిపాదిస్తే, మరొకరు వ్యక్తి పుట్టి పెరిగిన పరిసరాలు పరిస్థితులే బలవత్తరములని ఉటంకించారు. ఇంతకూ వంశవారసత్వము, పరిసరాల ప్రభావంయొక్క పూర్వాపరాలను పరిశీలిస్తే పాశకులకు విషయపరిశీలనలో కొంత ఆనకీ కలుగుతుంది.

వంశవారసత్వమన్నది కొందరి మతానుసారం ఒకానొక అలౌకికశక్తి, మాహాత్మ్యము. జన్మకు కారకుడైన పురుషుడియొక్క గుణదోషాల ప్రభావశక్తి జన్మించనున్న శిశువు నావరించి తదనుగుణంగా బిడ్డయొక్క మానసిక, బుద్ధివిషయక శక్తులను రూపొందిస్తుంది. తలిదండ్రుల శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక శక్తులకు ప్రతిబింబంగా శిశువు అనతరిస్తుంది. కొన్ని సందర్భాలలో కన్నవారిపోలిక బిడ్డలకు రాకున్నా, వాళ్ళ మతామహా, పితామహుల పోలికలనైనా పుణికి పుచ్చుకుంటారు. ఇంకా కొన్ని సందర్భాలలో ఏడుతరాలు వెనక్కుపోయిన వంశీకుల గుణగణాలను బిడ్డలు రాబట్టు కొనడంకద్దు. ఒకానొకప్పుడు తలిదండ్రులలో సుప్రావస్థతో నున్న దుర్గణాలు కొన్ని విరాట్పూర్వరూపంలో బిడ్డల నావరించడంకూడా చూస్తుంటాము. జహాశా అట్టి దుర్గుణాలనుచూచే కాబోలు తమ బిడ్డలను 'నా కడుపున చెడబుట్టివావురా' అని ఏమరక కన్నవారు కనిపీరకనరుకుంటారు. అందుకే మనవాళ్ళ తల్లికి బొల్లి ఉంటే పిల్లకు మచ్చ ఉంటుందని అంటుంటారు. ఒకప్పుడు తలిదండ్రులలోలేని వామనత్వం, మందర రూపం బిడ్డలలో గోచరిస్తే, తద్బిజాంకుర మాహా

తృప్తి ము వాళ్ళ ఏడుతరాల పితృదేవతల కెసరికో ఉండి ఉండాలని నిర్ధారించవలసి ఉంటుంది. సాధారణంగా సంతానానికి తలిదండ్రుల శారీరక, మానసిక, నైజ్జానిక సంపదతో సగంభాగం సంక్రమిస్తుంది. మిగతా సగంభాగం వాళ్ళ పితృదేవతలు ప్రసాదిస్తారని పరిశోధకుల అభిప్రాయము. ఈ విషయాన్నే మన ఆధ్యాత్మిక వేత్తలు వ్యక్తియొక్క పూర్వజన్మ సుకృత దుష్కృత కర్మఫలంగా చింతిస్తే, తౌతికవాదులు బిడ్డలకు అనుసరికంగా సంక్రమించేటటువంటి సుగుణదుర్గుణ లక్షణాలని చెబుతుంటారు.

ఇకపోతే పరిసరాలు, పరిస్థితుల ప్రభావం పసి కందులపై ఎలా ప్రసరిస్తుందన్న విషయాన్ని పరిశీలిద్దాము. ఒక కుటుంబం కాపురంచేస్తున్న పరిసరాలు మరియు పరిస్థితుల ప్రభావం వాళ్ళ సంతానంపై చెరగని ముద్రవేసి వారి భవిష్యత్తును నిర్దేశించడానికి హేతువవుతుందని రెండవవర్గం పరిశోధకుల అభిప్రాయము. ఒకానొక పరిసరం ప్రభావాలకు లోనైన బాలబాలికలు, విద్య నేర్చినా నేర్వకున్నా, కొందరు వ్యక్తుల సహవాసానికి లోనై, కొందరి చేష్టలకు గురియై, కొన్ని అభిప్రాయాలకు లోబడి, కొన్ని అలవాట్లకు బానిసలై, తమ వ్యక్తిత్వాలను రూపొందించుకుంటారు. పరిసరాలు, పరిస్థితులు, వ్యక్తులు, సంఘము, సంఘాచారములు, వీటన్నిటి సమ్మేళన ప్రభావ ప్రతిరూపమే మానవునియొక్క బుద్ధి వికాస స్వరూపము. బాల బాలికలు రాము పుట్టిన ఇంటా, పెరిగిన పరిసరాల్లో, శిక్షణపొందిన విద్యాలయాల్లో, అనుభవించిన సోషల, చూచిన అనుభూతులు, నేర్చిన విద్య యొక్క ముద్రలు జజ్జనాంతం వారిపై చెరగనిముద్రలై సడి అతని లేక ఆమె భావిజీవనపథాన్ని సుగమము చేస్తాయి. కొన్నిసందర్భాలల్లో వాళ్ళను ఒక నవలో, నాటకమో, చరిత్ర ఘట్టమో, మతగ్రంథమో, మహానుభావుల జీవితచరిత్రమో, నైజ్జానికాంశమో ప్రభావితం చేసి జీవితానికొక మలుపును ప్రసాదించి నూత్నమైన వెలుగును అందిస్తుంది. గాంధీగారు చిన్నవాడు చూచిన హరిశ్చంద్ర, ప్రహ్లాదచరిత్రనాటకాలు; ఆ తర్వాత ఏను

ప్రవక్త పర్వత ప్రబోధములు ఆయన జీవితంపై ముద్రించిన ప్రబోధనం ఇందుకు తార్కాణములు. అబ్రహామ్ లింకన్ చిన్నవాడు తిలకించిన స్క్రీగో బానిసల బ్రతుకుల బాధలే, అతనిచేత వాళ్ళ స్వేచ్ఛకొరకు పారహక్కులబిల్లును ఆధ్యక్షుడైనాక ప్రతిపాదించ జేసినవని చెప్పవచ్చు. మొత్తంపై, ఏ మహాత్ముల మహిమ, ఏ పాత్రముల ప్రభావం, ఏ పరిస్థితుల ప్రాబల్యం, బాలబాలికలను ఎలా మరిచి ప్రభావితం చేస్తుందోనన్న విషయాన్ని విశదీకరించి చెప్పడానికి చాలినంత ఆధారం పరిశోధకులకు ఇంకా లభ్యం కాలేదనియే చెప్పవలసివుంది. వ్యక్తి, పరిస్థితుల ప్రభావానికి దాసుడేకాని, పరిస్థితులనే తన వైయక్తిక వికాసాని కనుకూలంగా మలుచుకొనగలిగిన స్త్రోమత, సామర్థ్యం మానవునికి లేదంటే అత్యుక్తి కాదేమో!

తలిదండ్రుల గుణగణాలు శారీరక వారసత్వ రీత్యా బిడ్డలకెలా సంక్రమిస్తాయన్న అంశంపై ప్రపథమంగా సర్ ప్రావీసన్ గార్బన్ గణాంక రీత్యా పరిశోధించి ఫలితాలను ప్రకటించారు. గార్బన్ సుమారు 977 ప్రముఖ అమెరికన్ కుటుంబాల చరిత్రలను అవలోడనంచేసి ఒక సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించాడు. ఆయన పరిశీలించిన కుటుంబాల్లో 970 మంది వ్యక్తులకు వారి మేధాశక్తి క్షీమించిన లేదా సుస్థాయిలోగల వ్యక్తులే బంధువులుగా ఉన్నట్లు కనుగొనబడింది. వారిలోగల 286 మంది న్యాయమూర్తులలో 109 మంది ఉన్నతన్యాయమూర్తులుగా రాణించారట. ఆ కుటుంబాల్లో ఉన్న తక్కువగల వ్యక్తులు కూడా తదితర రంగాల్లో అగ్రగాములుగా రాణించారట. ఈయన పరిశోధన నిగ్గుననుసరించి, వ్యక్తిత్వము, మేధాసంపత్తి, కార్యక్షతత యనునవి వారసత్వ రూపేణ పొందబడు ధైవదర్శనాలనియే యజువు చేయబడింది. ప్రముఖ వ్యక్తులు బుద్ధివంతమైన కుటుంబాల చరిత్రతోపాటు సర్ గార్బన్ హీనజన్మల కుటుంబాల చరిత్రనుకూడ పరిశోధించి, రాసు నిర్ధారించిన సిద్ధాంతం సరియైనదేనని నిరూపించాడు. అమెరికాలో దోపిడీలకు, హత్యలకు, వ్యభిచార

మునకు ప్రసిద్ధిగాంచిన జాక్స్ కుటుంబాల చరిత్రను కూడా పరిశోధించాడు. మ్యాక్స్ జాక్స్ అన్న మూల పురుషునియొక్క ఇద్దరు కొడుకులు అపఖ్యాతి పాలైన కుటుంబంలోని అక్కచెల్లెండల్లానే వివాహం చేసుకున్నారు. వీరి వంశవృక్షంలో పుట్టిపెరిగిన 709 మంది వ్యక్తులను పరిశీలించగా, వారిలో 108 మంది పూరిగుడిసెల్లో నివసిస్తూ బిడ్డలున వృత్తిపై జీవిస్తూ వచ్చినట్లు తేలింది. వాళ్ళ కుటుంబాల్లోనే 140 మంది నేరస్తులుగాను, 60 మంది చౌర్యవృత్తి నవలంబించినవారుగాను, 50 కుటుంబాలవారు వ్యతిరేకంపై జీవించినట్లు అంచనా వేయబడింది. పై రెండు పరిశోధనలకు తోడు, డా॥ గోడర్డ్ అన్న ఆయన, మార్టిన్ కాలి కాక్ అను మూలపురుషునికి ఇరువురు భార్యలందు జన్మించిన రెండు వంశవృక్షాల చరిత్రలను పరిశోధించి గార్టన్ సిద్ధాంతాన్నే మరోవిధంగా సరియైన దని రుజువుచేశాడు. మార్టిన్ కాలికాక్ మొదట బుద్ధిమాంద్యతగల స్త్రీని వివాహం చేసుకున్నాడు. అమెవల్ల ఉత్పన్నమైన వంశవృక్షంలో 143 మంది బుద్ధిమాంద్యత కలవారుగాను, 36 మంది అశమక జన్ములుగాను, 33 మంది దుర్బుధత కలవారుగాను, ఉన్నట్లు, కేవలం 46 మంది వ్యక్తులు మాత్రం సామాన్య జీవితం గడిపిన వ్యక్తులుగాను పున్నట్లు తేలింది. కాలికాక్ చేసుకున్న రెండవభార్య ఉన్నతవంశసంజాతకాబట్టి అమె వంశవృక్షంలోని, 496 మంది వ్యక్తుల్లో ఇద్దరు తక్కువ తక్కినవారంతా కూడాకు గుడ్డకుకొరతలేనివిధంగా బ్రతుకుతూ, సగౌరవంగా రాజించారని తేలినందు వల్ల వారసత్వపు లక్షణాలు వంశోద్ధారకుల శీలంపై, గుణసంప్రదాయాలపై చెరగని ముద్రవేస్తాయి అని నిగమించడానికి వీలుపర్చింది. కాబట్టి మనుష్యుల అదృష్టాల నిర్ణయంపై వారికెలాంటి ప్రమేయంలేదని నిరూపించబడింది. ఈ సిద్ధాంతాను సారం వివరిస్తే, మానవజాతిని సముద్వరించడానికి విద్య, పోషణ మరియు పరిసరాల ప్రభావం వ్యక్తి వ్యక్తిత్వాన్ని మార్చజాలనని తేలుతుంది. గోడర్డ్ సిద్ధాంతానుసారం, మానవలోకంలో సబ్జిలం, సదా

చారం, ధీశక్తిని పెంపొందించడానికి, శారీరక, మానసిక, వైజ్ఞానిక మేధాసంపత్తిగల వ్యక్తులద్వారా కొత్తప్రపంచాన్ని సృష్టించవచ్చునని తేలుతోంది. గోడర్డ్ దృష్టిలో విద్య మనిషికి పైపూతగా నిలిచి పోతుందట. పరిస్థితులు, పరిసరాలు వ్యక్తిలో కించిత్తు గూడ పరివర్తనం తీసుకరాజాలవని యీ సైద్ధాంతం కుని వాదము. ఈయన ఒక ఉపమానంద్వారా తన సిద్ధాంతాన్ని విపులీకరించాడు. వ్యక్తి పడవగాను, జీవితం సముద్రంగాను, పరిసరాలు, పరిస్థితులు, తుఫాను, కెరటాలు మరియు సముద్రంలోగల పర్వతాలుగాను వర్ణించాడు. తుఫాను మరియు కెరటాలు పడవను సృష్టించజాలవనియూ, అవి కేవలం పడవను తార్కాళికంగా గమ్యంనుండి సడలించడానికే ప్రయత్నిస్తాయట. పడవయొక్క చోదకుడు ప్రవీణుడైతే పడవను ఎట్టుకేలకు గమ్యంవైపు తీసుకొనిపోవడంలో కృత కృత్యం కాగలదని అంటాడు డా॥ గోడర్డ్.

గార్టన్ సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా పూర్వవృక్షం చేయడానికి కొందరు మానసికతత్వవేత్తలు సంకల్పించారు. వారి లభిప్రాయానుసారం—వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని మరియు నడవడిని అతడు పుట్టి పెరిగిన పరిసరాలు, పరిస్థితులే తీర్చిదిద్దుతాయి—అని. ఈ సిద్ధాంతానికి మూలపురుషుడు సెల్విషియస్ అన్న ఫ్రెంచి తాత్త్వికుడు. ఇతని సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి, వ్యక్తిని మానవుడుగా రూపొందించునది విద్య, పోషణ మరియు తర్బిదులేక శిక్షణ. ఇవి ప్రధానాలు. 'మానవుడు పుట్టుకలోనే దేవతగానో, దానవుడుగానో జన్మించడు. అతనికి సంకల్పించేటటువంటి మంచినైపులు అతడు నేర్చినవిద్య సమసరించి ఉంటాయి. విద్య యనునది సాంఘికాచారములపై ఆధారపడిఉంటుంది; కనుక అది అందరకు సమంగావర్తిస్తుందని సెల్విషియస్ అంటాడు. సామ్యవాద, సహకార సిద్ధాంతముల ప్రతిపాదకులలో ప్రముఖులగు రాబర్ట్ ఓవెన్ కూడా పై వాదనే సమర్థించారు. వ్యక్తియొక్క అభిప్రాయాలు, మరియు ప్రవర్తన అతడు పుట్టి పెరిగిన పరిసరాలు, పెంచి పెద్దజేసిన తల్లిదండ్రుల నడవడిక సమసరించియే

రూపొందుతుంటాయని ఓవేన్ అభిప్రాయము. బాలబాలికలకు చిన్ననాటినుండి సక్రమశిక్షణ నిచ్చి, మంచిగృహవసతులు కల్పించి, విద్యాబోధనావకాశాలు సమకూర్చినట్లుంటే వాళ్లు తప్పకుండా సత్పౌరులుగా తయారవుతారని ఓవేన్ సిద్ధాంతీకరించారు. రష్యా అధినేత స్టాలిన్ మరియు ఫ్రాన్స్ నియంత నెపోలియన్ కూడా రాబర్ట్ ఓవేన్ సిద్ధాంతాన్నే బలపరిచారు. చిన్ననాడే చంటిబిడ్డల మానసిక తత్త్వమును పసిగట్టి, తదనుగుణంగా విద్యాబోధచేసినచో సత్పౌరులను సాధించగలమని ప్రసిద్ధ మానసిక శాస్త్రవేత్త వాట్సన్ అభిప్రాయము. మనిషిలో సుషుప్త్యవస్థలోపున్న మేధాశక్తిని, సామర్థ్యాన్ని లేదా తద్యధిక సృజనశక్తిని అభివ్యక్తం చేయించేవి పరిసరాల ప్రభావం, పరిస్థితుల ప్రాబల్యమేననీ, అతని జన్మ వారసత్వ లక్షణాలెంత మాత్రం కాదనీ వీరు గార్జునియన్ సిద్ధాంతాన్ని పూర్వపక్షం చేశారు. లక్ష్మీ సరస్వతులు తిష్టవేసుకున్న గృహంలో పుట్టి పెరిగిన బిడ్డలు సహజంగానే వాటికి వారసులవుతారు. పూరిగుడిపెల్లో పుట్టి, పెంటకుప్పలపై పెరిగిన పేదపిల్లలకు సుశిక్షణ, సదనకాశములు లోపించిన కారణంగా చెరిపోతారని హెల్ విషియన్ వాదం. అబ్రహమ్ లింకన్, బెంజామిన్ ఫ్రాంక్లిన్ వంటి అసాధారణ వ్యక్తులు సామాన్య కుటుంబాల్లోనే జన్మించారు కాబట్టి మేధాసంపత్తి, సంపన్న వంశవారసత్వ లక్షణంకాదని వీరి వాదము. సముచిత విద్యాబోధన, సుశిక్షణ, అశన వసన సదుపాయాలు, సమాజవ్యక్తులందరకు సమకూరితే విస్తృతాత్మకమైన మార్పులు సంభవించి, పౌరులలో ఊహించని రీతిగా ప్రావీణ్యము, మేధాశక్తి, సత్త్వవర్తన కలుగుటకు అవకాశం ఉంటుందని వీరివాదము. వీరు తమవాదయొక్క అంశాలను నిరూపించడానికై కవలలుగా జన్మించిన ఇద్దరు బాలికలను తీసుకొని అందొకరైన గైతు కుటుంబంలోను మరొకరైన సంపన్నకుటుంబంలోను పోషించారు. రైతు కుటుంబంలో పెరిగిన వనిత ధృఢంగా, మొరటుగా ఉండి వాతావరణములకు తట్టుకొనగలదిగా తయారై, సంపన్న గృహంలో పెరిగిన వనితకంటె

30 పొండ్లు అధికంగా తూగింది. ఇకపోతే సంపన్నుల ఇంటపెరిగిన అమ్మాయి తోటకూర కాడవలె సుకుమారిగా రూపొంది నాగరిక లక్షణాలను అలవరచుకున్నది. పరిసరాలు, పరిస్థితుల ప్రభావం వ్యక్తుల శారీరక, మానసిక శక్తులనెలా మార్చగలవన్న విషయం పై ఉదాహరణరీత్యా నిరూపించబడింది. సామాన్య బాలబాలికల నల్లార్పుంచి, బాలనేరస్తులను సైతం మంచి వాతావరణంలో ఉంచి, సక్రమ శిక్షణ ద్వారా సత్పౌరులుగా తీర్చిదిద్ద వచ్చునని హార్వర్డ్, హేవార్డులవంటి మేధావులు నిరూపించారు. పైన వివరించిన సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించిన సైద్ధాంతీకులెందరూ ఒక పరమసత్యాన్ని విస్మరించారు. ఒకరు శారీరకవారసత్వాన్నే మనిషి మనుష్యత్వానికి పరమపదసోపానంగా స్వీకరిస్తే, రెండవవారు పరిసరాలు, పరిస్థితుల ప్రభావాలపై ననే ప్రాముఖ్యాన్ని ఊచిచూచారు. కాని యీ రెంటి ప్రభావం తరతమభేదంలో వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని రూపొందిస్తూవున్నదన్న సత్యాన్ని ఇరువురూ విస్మరించారు. మనిషికి జన్మవారసత్వం, పరిసరాలు లోడునీడల్లాంటివి. కష్ట సుఖాల్లాంటివి. పరిసరాల ప్రభావానికి లోనుగాని జన్మవారసత్వం వ్యక్తి కుండదు. ఒక దానిని మరుగుపరచి, లేదా ప్రభావరహితంచేసి రెండవది విజృంభించ జాలదు. ఒకే గృహంలో జన్మించిన బిడ్డలిద్దరిలో ఒకడు పరిస్థితుల ప్రభావానికి లోనైతే, రెండవవాడు వ్యక్తుల ప్రభావంతో ప్రభావితుడు కావచ్చు. అందుకే అమ్మకు పుట్టిన ఆరుగురు అందలమెక్కి ఊరేగ జాలరు. పుట్టుకతో సంక్రమించిన నైజగుణాలను సమూలంగా తుడిచిపెట్టుటకు పరిసరాల, పరిస్థితుల పాటవం చాలదు. కాని వ్యక్తులలోగల లోపాలను కొంతవరకైనా, సక్రమ శిక్షణద్వారా కప్పిపుచ్చగలమని సర్ పెర్సీ నే ఉద్ఘాటించారు.

వారసత్వం మరియు పరిస్థితులు సరస్వర ఆధారితరాధేయాలగా ఉంటూ వ్యక్తియొక్క వ్యక్తిత్వ వికాసానికి దోహదంచేస్తాయి. వంశపారంపర్యమన్నది వ్యక్తి వికాసానికి లేదా పతనానికి హద్దులను నిర్ణయిస్తే; పరిసరాలు, పరిస్థితులు తదాశయసిద్ధికి

చేయూతనిచ్చి వ్యక్తిత్వ రూపకల్పనకు తుది మెరుగులు దిద్దుతవి.

ఆధునిక వైజ్ఞానికయుగంలోకూడ ప్రపంచ రాజ్యాలు మానవుడి సార్వత్రిక వికాసానికి సరియైన విద్యాబోధనావకాశాలు కలిగించటలేదు. పెత్తందార్లు, ప్రపంచాధినేతలు ప్రపంచరాజ్యాలపై పెద్దరికం చెలాయించాలన్న బుద్ధికి దాసులై ఎన్నోవన్నాగాలు పన్నుచూ తమ ఆశయాలను సఫలీకృతం చేసుకోవడానికి అహరహము ఆరాటపడుతూ; మతం పేరుతో, పార్టీ పేరుతో, సిద్ధాంతాల పేరుతో, జాతి పేరుతో, జాతీయత పేరుతో, శాంతి పేరుతో, మానవదృక్పథానికి బంధాలు వేస్తూ, మానవతను, సమానతను సంకెళ్లలో బంధిస్తున్నారు. శాంతికాముకుల మనుకుంటున్న పెద్దలు కూడ యీ విషబంధం నుండి బయటపడి ప్రపంచ సరిస్థితులను యధార్థదృష్టితో అనలోకించలేక పోతున్నారు. నాడు శాంతిపేర రాజ్యవిస్తరణానకుడైన నెపోలియన్, జాతిదురహంకారం పేర ప్రపంచాధినేత

కావాలనుకున్న హిట్లర్ ల వలెనే, నేడు ఆమెరికా కష్టాలు శాంతిస్థాపన పేరుతో ప్రపంచరాజ్యాల కల్లోల త హృదయాలను దోలాయమానస్థితిలో వుంచుతూ శాంతిని మానవాళికి సూదూరంగా ఉంచుతూ పెత్తనం చేస్తున్నది.

విద్య మనిషిలో వినయాన్ని, సదసద్వివేచనా దృక్పథాన్ని కలిగించడానికి దోహదంచేయాలి. విద్యకు గల ఉదాత్త ఆశయం ఇదేనని మనపూర్వులు బోధించారు. ప్రకృతి పురుష వివేక రహస్య తత్వాన్ని ఆధ్యాత్మికంగాను, వాస్తవరీతిలోను, ప్రసథమంగా పూసగ్రుచ్చినట్లు విపులీకరించింది భారతీయ ఆర్ష తాత్వికులేనని రూఢీగా చెప్పవచ్చు. జన్మ కర్మబంధాల ననుసరించియే మనుష్యుల పుట్టుక, మనుగడ, సిద్ధి ఆధారపడి ఉంటుందని ఆర్షవిజ్ఞానం ప్రభోదించింది. అలాంటి తాత్వికవిజ్ఞాన నేటి నాగరిక ప్రపంచాని కెంతేనియు వాంఛనీయము.

గ్రంథవిమర్శలు

గోమతి

(నవల)

(రచన : శ్రీమతి ద్వివేదుల విశాలాక్షి. ప్రచురణ : యం. శేషవలం అండ్ కంపెనీ-మచిలీపట్నం—మద్రాసు-సికింద్రాబాదు; పేజీలు 236. వెల : రెండు రూపాయలు.)

వ్యక్తులు పెరిగి పెద్దయ్యేసరికి చిన్ననాటి ముచ్చట్లు చిక్కునమయలు తెచ్చిపెట్టి ప్రాణంలో చెలగాటలాడి జీవితాన్ని త్యాగంచేసేవరకు వెన్నంటి తరమటం ఎంతగా ఉంటుంది. ఒకరికి కావలసిన భార్య మరొకరికి అయితే అవమానం, అనుమానం మధ్య ఆ యిల్లాలు నలిగిపోయి మానసికంగా క్రుంగి పోతుంది. బాధావ్యధలనభావంచేత చివర కా జీవి ఈ లోకంనుండి మాయంకావాలని ప్రయత్నించి కన్ను మూస్తుంది.

‘చిన్ననాటి స్నేహం ముప్పేటగొలుసుగా పెన వేసుకొన్న ముగ్గురికళ్ళ’ ఈ నవల. అట్లొద్దొ—అరట్లొయి నుద్దవప్పొయి మూడట్లొయి’ అంటూ పరవశించి పాడుకొన్న ముగ్గువృద్ధురాలు విధిన్న మనస్తత్వాలు కల్గినవి. యుక్తవయస్సు వచ్చేసరికి కమ్మనికలలు కన్నారు. ఆ కలలమధ్య కాపుర మున్నారు. కాలం నడుస్తూంది. కలలన్నీ విరిగిపోయాయి. కల గానే కన్పించింది జీవితం. మధురస్మృతులు మనసు విప్పిచెప్పినా హృదయాలు నిగ్రహించుకోలేకపోయాయి.

గోమతి గోవిందు గోపాలం ముగ్గురూ కలసి జీవించారు. గోమతికి గోవిందు, గోపాలం దగ్గరి బంధువులు. రామనాథం గోపాలాన్ని దగ్గరకుతీసి పెంచి పెద్దచేసి తన కూతురు గోమతినిచ్చి ఒక యింటి నాడుగా చేయాలనుకున్నాడు. కాని అనుకున్నది సాధింప లేకపోయాడు. రామనాథం భార్య సావిత్రీ గోపాలాన్ని గోమతిని వివాహం చేసికొంటావా అని నిలదీసి అడిగింది. అందుకు గోపాలం అంగీకరించకపోవటంతో

గోవిందుతో గోమతికి వివాహమైంది. గోపాలానికి అదృష్టం కలసివచ్చింది. ధనమదంతో గోమతి గోవిందుల సంసారంచుట్టు తిరిగాడు. గోవిందు సంపాదన చాలీచాలకుండా ఉన్నది. గోరుచుట్టు మీద రోకటిపోటు అన్నట్లు గోవిందు అవిటివాడయ్యాడు. గోమతి పరిస్థితి అద్భావమైంది. తననుతానే చూచుకొని నిందించుకొన్నది. గోవిందు గోమతిని పరిశీలించి చూచి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాడు. గోమతికి దూరంగా ఉండిపోవాలనిలేకపోయినా అలముకొన్న పరిస్థితుల నల్ల దూరంగాఉండాలని యిల్లునడిచి రైతెక్కాడు. గోమతి గోవిందుకోసం పరుగులు పెట్టింది. ఆ పరుగులో గోమతి కాలుజారి పడిపోయింది. ఇక మరల కన్ను తెరవలేదు. గోవిందుకు తృప్తి కలిగింది.

‘నువ్వు వెళ్ళిపోతున్నావని నాకు బాధగాలేదు గోపాలం! బ్రతుకులో బాగుపడే ప్రయత్నంలో బయటికి కాలుపెడుతున్నావు. ఈ విధంగా వెళ్ళిపోతున్నావన్నదే నా మనసులో మెల్లలలా గుచ్చుకొంటున్నది. మమ్మల్ని పూర్తిగా మరచిపోకు బాబూ! ఎప్పుడయినా గుర్తుకువస్తే ఒక ఉత్తరం ముక్కరాయి. ఏ రోజైనా మనసుపుడితే ఒకసారి వచ్చి చూసిపో. ఇంతకన్నా నేను చేయగలిగింది, చెప్పగలిగింది ఏమీలేదు’ అన్నాడు రామనాథం వస్తున్న దుఃఖాన్ని అవుకుంటూ. తల్లిదండ్రులేనివాడని, మేనల్లుడని భావించి గోపాలంపై రామనాథం మమతలు పెంచుకొన్నాడు. మమతలమధ్య పెరిగిన గోపాలం మాట మాత్రంగానైనా గోమతిని పెళ్ళిచేసికొంటానుఅని చెప్పక పోవటంతో సాన్నిధ్యం కోపవచ్చింది. తరువాత అతడు పై చదువులకు వెళ్ళిపోయాడు. మామయ్యపైన ఉండే గౌరవంకొద్దీ కొంతడబ్బును గోపాలం రామనాథానికి పంపాడు. అది అందరికీ సంతోషం కలిగించింది.

గోపాలం పెద్దఉద్యోగస్తుడయ్యాడు. పూర్వపు గోపాలానికి తరువాత గోపాలానికి చాలా తేడా ఉన్నది. పచ్చని సంసారంలో చిచ్చుపెట్టాడు. నమ్మించి మోసం చేయటానికి ప్రయత్నించాడు. చిన్ననాటి చెలిమిని ఆస

రాగ్రహించి గోమతిలో సరాగలాడటానికి ముందుకు వెళ్ళాడు. అంటిగోవిందును అవతలకు నెట్టాడు. గోమతికోసం అట్టలు చాచాడు. అభిమానం ఆదరణ లేకుండా గోమతిలో గోవిందుకు వివాకు లిప్పించటానికి పూనుకొన్నాడు. అతనిహోదా అతని మానవత్వాన్ని రూపుమాపి మనసును కలుషపరచింది. గోమతి గోవిందుల జీవితాలను చిక్క దిద్దవలసిందిపోయి వారిమధ్య ఎడ బాటును సృష్టించి తాను ఆనందించాలని పరవళ్ళు ప్రోత్సహించాడు. అతని కుతూహలం పూర్తిగాకముందే గోమతి తప్పుకొన్నది. గోపాలం గోమతిముందు ఓడి పోయాడు. అతనికి చదుపు ఉన్నదికాని సంస్కారం లేదు. మనసు ఉన్నదికాని మానవత్వం లేదు. ప్రేమ పేరిట గోమతి నిండుజీవితాన్ని నిప్పులుపాలు చేశాడు. నాగరికతలోని చెప్పే తనవేరుతో తనకన్నురానే పాడుచు కొన్న కామాంధుడు.

గోవిందు చాల అమాయకుడు. అమ్మకునిదురు చెప్పాడు. కట్టుకొన్న భార్యకు అంతకన్నా ఎదురు చెప్పాడు. పట్నంపోయి పదిదబ్బులు సంపాదించాలన్న ఉత్సాహం బయలుదేరింది. ఆ పట్నం తనను పెద్దచేస్తుందని ఉబలాటపడ్డాడు. కాని కాలం కలిసి రాకపోవటంతో తన పరిస్థితి తారుమారైంది. అంత బాధతోకూడ గోవిందు గోమతిని పల్లెత్తుమాట అనలేదు. పేదవాడికోసం పెదనికి చేటన్నట్లుగా ఉండి పోయాడు చేసేదేమీలేక.

గోమతి తెలివగిరిపల్లె. గోవిందును, గోపాలాన్ని తనచుట్టూ తిప్పించుకొన్నది. చిన్ననాటి చెలిమి మధ్య కేరింతలు కొట్టింది. రేతప్పుదయాలమధ్య పరవశించి పాడుకొన్నది. చివరికా యిద్దరి నడుమ నిలిగిపోయింది.

గోపాలం తిరస్కరించాడని గోమతికి గోవిందుతో వివాహమైంది. రాళి అయితే కట్టాడు కాని భార్యకు, ఆమెనుమాత్రం పోషించలేకపోయాడు. కడుపుకాలువుకొన్నను కసివాత్తుడుగా మారలేదు. మందరోజులు వస్త్రాయని నిరీక్షించాడు. నీతి నియమాలను నెట్టలేదు. కాని గోమతి అంటే వ్యక్తం చేయరాని వ్యతిరేకత చివరి చివరికి అరచిలో పెరిగింది. గోమతి మరణానికి గోపాలం ఒకరకంగా కారకుడయితే, గోవిందు మరిఒకరకంగా కారకుడయ్యాడు.

శ్రీమతి వికలాక్షి చక్కని కథావస్తువును ఎన్నుకొన్నారు. కథకు తగిన వాతావరణం కల్పించి నవలను పాఠకునిచే సాంతం చదివించగల సామర్థ్యం ఉన్నది. హాయిగా సాగిపోయే సంసారాన్ని ముక్కలు చేస్తారు. భార్యభర్తలను ముద్దుముచ్చటగా కాపురం చేయనీయక అవాంతరాలు కల్పించి ఎవరికివారే యమురాతీరే అన్నట్లుగా కథను ముగింపుచేస్తారు. చేయి తిరిగిన రచయిత్రుగా ప్రసిద్ధిచెందారు. అయితే ఈ నవలలోని గోమతి — గోవిందు — గోపాలం ఈ ముగ్గురూ వారి ఊహాప్రమాణ్యంనుండి ఊడిపడ్డారా అనిపిస్తుంది. చిన్ననాటి చెలికాండ్రమధ్య యిట్టి అవాంతరాలు కలుగుతాయా అన్న సందేహం కలుగుతుంది. అంతేగాక గోపాలాన్ని మరచిపోయి గోవిందు లోకంలో మునిగిపోయిన గోమతి, ఆ గోపాలమే తనకు సర్వస్వం అన్నట్లుగా చలపోసింది. కాని పైకి అనలేకపోయింది. ఇట్టవే యింకా యీ నవలలో ఉన్నాయి. అవి ఏమంటే గోమతి గోవిందుల వివాహం అయిన తరువాత రామనాథం, సావిత్రి ఒక్కసారి కూడ కూతురిని అల్లుడిని చూడటానికి రాలేదు. అసలు వీరినిగురించి తల్లిదండ్రులేమీ పట్టించుకోనట్లుగానే చిత్రించటం సహజంగా ఉన్నట్లులేదు.

గోపాలం గోమతితో వివాకు లిప్పించటానికి ప్రోత్సహించటం అనేది నేటి సామాజిక వాస్తవికత కనుకూలమే అయినా, గోమతి శిలగుణాదులను చూచినప్పుడు యిట్టి కల్పన ఎట్టెట్టుగా కన్పిస్తున్నది. పోయిన గోపాలాన్ని తిరిగిరప్పించి మరల ముగ్గురి మధ్య సన్నిహితత్వం నెలకొల్పవలసింది పోయి వేరు చేయటంవల్ల కథకు పలుత్వం తగ్గింది.

ఉ ప యో గ క రి మై న్ సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—సివరీ—కోళ్ళ పెంపకము—ఆడవులు—
తోటపని—యింజనీరింగ్—వైద్యము—వివిధ సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta—5.

విదాకుల ప్రస్తావన కథ కనవసరం. మన దేశంలో యూరపుసమాజంలోలా విదాకులు మొదలైనవి ప్రజలం కాలేదు.

ఎంత చెలిమికాడయినా గోవిందులా ఎవ్వరూ ఉండరు, ఉండలేరు. గోపాలం చేస్తున్న అధర్మాన్ని, అన్యాయాన్ని చూచి సహించి గోపాలం—గోమతి ఒకటిగా ఉండాలన్న తలంపు, జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని ఎదుర్కొనలేక యింటినుంచిపోయి రైలెక్కటంవంటి ఘటన చాలా అసహజంగా ఉన్నవి.

గోమతిఅంటే సానుభూతి కలిగినవాడు చనిపోయినతరువాత అంతమంది రైలునుంచి క్రిందకు దిగినా తాను దిగిమాడలేకపోయాడు. ఇంకా ఆమె చనిపోయినతరువాత అతని మనసు తేలికపడి నట్లుగా చెప్పటం ఎంతగా ఉన్నది

సాంఘికవిప్లవం రావాలని మన నవలాకారులు గొంతెత్తున్నారు. అలాడు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు ఒక పరమప్రయోజనంకొరకు సమాజంపై తిరుగుబాటుచేస్తే ఈనాటివారు సంప్రదాయాన్ని కాలరాయటానికి నడుం కడుతున్నారు. నాగరికతఅంటే ఏమిటో తెలియని యీలోకం గోపాలంలాంటి దౌర్భాగ్యులను తయారుచేసి చేయరానిపనులు చేయించుతున్నది. అర్చకుడు అమాయకుడుఅయిన గోవిందువంటి మనుష్యులను గట్టిగా నిలబడనీయక వెనుతిరిగి పారి పొమ్మని ఆదేశాలిస్తున్నది. కన్నులనిండా నీరు నింపుకొని తప్పుకు తనమాట చెప్పుకొనునట్టి గోమతిలాంటి స్త్రీలను రక్షింపలేదు. గోమతి మరణించినంత మాత్రాన కథ ముగిసిందికాని సమస్య పరిష్కరింపబడలేదు. సమస్య పరిష్కరింపబడాలంటే గోమతి చనిపోవాలిసందేహాన్ని సందేహం కలగకమానదు. ఏమైనా గోమతి ప్రాతను హతమార్చటంతో రసాచిత్యంగా కన్పించటంలేదు.

శ్రీమతి విశాఖాక్షి అచ్చటచ్చట లేని దీర్ఘాలు కల్పించి క్రియాపదాలను వికృతం చేసారు—మెరసి పోతున్నది అనుటకు మెరసిపోతున్నది; రమ్మన్నది—రమ్మన్నది; అయిపోతున్నది—అయిపోతున్నది; ఉన్నది—ఉన్నది; వీనిని కాస్త సరిదిద్దితే మంచిదేమో నని పిస్తుంది.

తెలుగు పాఠకునకు విసుగును కలిగింపక కరుణ కర్మశత్రులమధ్య నలిగిపోయి ముక్కలైన 'గోమతి'—పాఠకుని హృదయంలో చెరగని ముద్ర వేస్తుంది.

—రామమోహన్.

1. శృంగార శాకుంతలము

—పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రకవి.

2. శృంగార నైషధము

—శ్రీనాథుడు.

3. హరవిలాసము

—శ్రీనాథుడు.

4. ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నము

—సింగళి సూరనార్యుడు.

5. శ్రీ కాళహస్తి మాహాత్మ్యము

—ధూర్జటి.

6. పారిజాతాపహరణము

—ముక్కుతిమ్మన.

7. విజయవిలాసము

—చేమకూర నేంకటకవి.

ఈ ఏడు గ్రంథాలను ఎమెస్కోవారు సంప్రదాయ సాహితీ క్రింద ప్రకటించారు.

పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రకవి శృంగార శాకుంతలము శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులుగారి సరళ వీరికతో ప్రకటించబడినది. సాదాప్రతి రు. 2-50; తెల్లబరీ ప్రతి రు. 4-20.

శ్రీనాథ మహాకవి రచించిన శృంగార నైషధము కవిసామాన్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వీరికతో ప్రచురితమైనది. శ్రీ రావూరి దొరసామి శర్మగారు గ్రంథమును పరిష్కరించిరి. సాదా ప్రతి రు. 4-00; తెల్లబరీ ప్రతి రు. 6-00.

హరవిలాసముకూడా శ్రీనాథ మహాకవి రచనయే. ఇదికూడా శ్రీ విశ్వనాథసత్యనారాయణగారి వీరికతోనే

ప్రకటించబడినది. సాదాప్రతి రు. 2—50. తెల్లబరీ ప్రతి రు. 4—25.

పింగళి సూరనార్యుని ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము నకు కవి సామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారే పీఠికను సంతరించిరి. సాదాప్రతి రు. 2—00. తెల్లబరీ ప్రతి రు. 3—75.

ధూర్జటి మహాకవి శ్రీ కాళహస్తి మాహా త్యము, ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, చేమమారి వేంకటకవి విజయవిలాసము కూడా కవిసామ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి పీఠికల లోనే ప్రచురితమైనవి.

శ్రీ కాళహస్తి మాహాత్యము సాదా ప్రతి రు. 2—00; తెల్లబరీ ప్రతి రు. 3—75.

పారిజాతాపహరణము సాదాప్రతి రు. 2—00; తెల్లబరీ ప్రతి రు. 3—75.

విజయ విలాసము సాదా ప్రతి రు. 2—00; తెల్లబరీ ప్రతి రు. 3—75.

ఈ అన్ని గ్రంథములను ఎం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీవారు ప్రచురించినారు.

ప్రతులకు: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు, రాష్ట్రవతిరోడ్డు, సికింద్రాబాదు. 4

పిల్లల రేడియో కథలు

వ్యాసాలు

రచన శ్రీ వి. వి. ఎల్. సరసింహారావు, భారతీ ప్రచురణలు, గిరింపేట, చిత్తూరు. ధర రు. 2—50

ఇందులో అడుసు త్రొక్కనేల, కాలు కడుగు నేల, కడివెడంత గుమ్మడికాయ కత్తిపీటకు లోకువ, స్వార్జిత్యాగము, ప్రతిజ్ఞాపాలన, సునుతి శతకము లోని తెనుగుదనము, సాంఘాల శపథము, మతసంబంధ మైన సాహిత్యము, కావ్యములు, మాలవల్లి, సాక్షి, ప్రతిజ్ఞ, బాతీయగీతం ఆదిగా కథలు వ్యాసములు పున్నాయి. బొమ్మలు శ్రీ కలువకొలను సదానంద సమరూర్పారు.

మూరిన కాలం

రచయిత శ్రీ లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరి. వీరు ఇటీవల 'తాంబూలం—నైవేద్యం' అన్న గ్రంథాన్ని ప్రచురించారు. 'మూరినకాలం' అన్నది వీరి రెండవ పుస్తకము. పల్లెటూరు, ఈనాటి రైతు గృహస్థు, అతిథి—అభ్యాగతి, విశ్రేణి, మతము—మతసంస్థలు, పునర్జన్మ, శత్రుత్వం, మానం—అభిమానం, దేశీయ గోగణానికి ప్రోత్సాహం, పాల అధికోత్పత్తి, శ్రమ జీవులు—బుద్ధిజీవులు, మొదలైన శీర్షికలతో వివిధ విషయములు చెప్పబడినవి. కొన్ని విషయములు వ్యాసముల పద్ధతిలోను, మరికొన్ని విషయములు కథా కథన వైఖరిలోనూ పున్నవి. మనుష్యుని జీవితములో అనేక విషయములు విజ్ఞానదాయకముగా ఉండే విధముగా ఈ గ్రంథము రచించబడినది. రచన సాఫీగా, చక్కని తెలుగులో అందరికీ అర్థం అయ్యేవిధముగా పున్నది. గంభీరమైన విషయాలుకూడా అతి సులువుగా వివరించ బడినవి.

శ్రీ గొట్టిపాటి బ్రహ్మయ్యగారు ఈ గ్రంథమునకు చక్కని పీఠికను వ్రాసియున్నారు.

వెల. రు. 3—00. ప్రతులకు: దేశీ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్, అరండల్ పేట, విజయవాడ—2.

సూరీ డు

రచన: శ్రీ ఎం. కె. సుగంబాబు. ఇందులో సూరీడు, పోరాటం, వడిసెల, ఓటు. సదువు, కులం—మతం, తలపెత్తు, నిప్పు, కదలండి అన్న శీర్షికలతో పది గీతాలుపున్నవి. వెల—50 పైసలు. ప్రతులకు: ఎం. కె. సుగంబాబు, చిన్నబజారు, గుంటూరు—3.

యక్ష ప్రశ్నలు

వ్యాసమహర్షి కృతమైన మహాభారతము దీనికి మూలము. అనువాదము శ్రీ పూ. భా; మహాభారతములో ఈ యక్షప్రశ్నల భాగాన్ని యక్షావగత అను పదించి పున్నారు. అందులో ఆయన అన్ని యక్ష

ప్రశ్నలనూ అనువదించలేదని, సంస్కృత మూలములో వున్న అన్ని ప్రశ్నలనూ ఈ పుస్తకములో చేర్చామని ప్రచురణకర్తలు తెలుపుచున్నారు. వెల : 50 పైసలు. ప్రచురణ : శోభాప్రచురణలు, విజయనగరం—2.

లలో పుంటూపుండే విధంగా మకుటము పద్యము చివర వుండదు. పద్యములో ఎచ్చటనో ఒక పంక్తిలో వుంటుంది. ఆ మకుటము 'నా స్వామి' అన్నదే. ఇట్లా ఇది ఒక కొత్తపద్ధతి శతకము.

శ్రీ మన్నింబగిరి నరసింహ శతకము

(గంధకర్త : శ్రీ నంది శ్రీధరరావు)

ఇందులో ఈ శతకముతోపాటు శ్రీ నారసింహుల నాట్యము అను గేయమును, మంగళ సోరతులు కూడ వున్నవి. శ్రీ సాహిత్య విద్యా ప్రవీణ శ్రీ దోర్నల విశ్వనాథ శర్మగారి పరిచయమును, శ్రీ గణపతి రామచంద్రరావు గారి అభిప్రాయమును కలపు. శతకము కంద పద్యములలో వున్నది. వెల : రు. 1—50, ప్రతులకు : శ్రీ ఎన్. శ్రీధరరావు, నిజామాబాదు.

నా స్వామి

రచయిత : భాషాప్రవీణ, మధురకవి శ్రీ చింతల పాటి నరసింహ దీక్షిత శర్మ.

ఇది శతకము. అయితే మామూలుగా శతకా జిల్లా.

ఇందులో 108 పద్యాలు వున్నాయి. రచన ప్రాథమికమైంది. పద్యములన్నియు మత్తేభ, శార్దూల వృత్తాలు.

మచ్చుకు—ఒక పద్యము.
భయ భవంబున, భక్తి భవమున,
దివ్య ప్రాథ శృంగార ని
ర్ణయ భావంబున, నీ స్వరూపమును,
నీ నామంబు, నీ ప్రేమ, న
క్షయతీతం దలపోయు వారంకు
మోక్షప్రాప్తిసామాజ్య మ
వ్యయ మానందము కూర్చుచుండుకద
నా స్వామి ! గుణాలంకృతా.

వెల—ఒక రూపాయి. ప్రతులకు : శ్రీ చింతల పాటి నరసింహ దీక్షితశర్మ; తెలుగు పండితుడు; జిల్లా పరిషత్ హైస్కూలు; అచ్చమ్మపేట; గుంటూరు